FONS ELOQUENTIAE STUDIOSAE JUVENTUTI PATENS, ...

Martin Du Cygne, Marcus Tullius Cicero

Digitized by Google

FONS ELOQUENTIÆ
STUDIOSÆ JUVENTUTI PATENS
SIVE
EXPLANATIO RHETORICÆ,
ACCOMMODATA CANDIDATIS RHETORICÆ:
Cui adiicitur
ANALYSIS RHETORICA OMNIUM ORATIONUM M. T. CICERONIS,
Qua ars ejuſdem, & methodus dicendi eruitur, & cuivis etiam docto Oratori ad imitandum proponitur.

A R. P. MARTINO DU CYGNE,
SOCIETATIS JESU.

Editio nova, ornatior & correctior.

VENETIIS, M DCCXXVI.
Apud Jo. Gabrielem Hertz.
SUPERIORUM PERMISSU.

Digitized by Google

Digitized by Google

PRÆFATIO.

MI LECTOR, ab annis duodecim ſcripſi Rhetoricam meis diſcipulis: nam cùm cernerem in multis Authoribus deſiderari nonnulla, ut perſpicuitatem, ut brevitatem, ut delectum exemplorum, ut ordinem, ut neceſſarios etiam tractatus, exiſtimavi nihil tam optandum adoleſcentibus quàm apta Rhetoricæ præcepta. Quare non multò poſt quidem illam Rhetoricam edidi: non quòd meliorem aliis venditarem (fuiſſet arrogantis) ſed ut aliquid ſtudio, ſi poſſem, ad commune bonum conferrem. Mihi jam, plurium annorum uſu, magiſtro, licuit diſcere, & optimorum authorum inventis addere, & denique perficere opus, quod ſemel in ſcholis ſucepi. En

cauſa hujus reddendæ prælo Rhe
cæ: Alterum moneo, nempe me
ta, in primo præſertim libro, d
junctis, & affectibus, & modo
riandæ orationis dicere, quæ alicui
taſſe longiora videantur. Verùm
exiſtimo debere me in hac vaſta
te complecti omnia, nihil, quo
momenti, prætermittere: poſſun
tem multa, & debent adoleſcen
prælegi, quæ ediſcere memoriter
eſt neceſſe, ut ſunt longa exemp
aut diſputatio ſubtilior, aut quia
juſmodi, tum primus & ſecundus
erit expeditior in Claſſe Rhetorice
tertius antè fuerit Poetis tradi
Vale.

DE APPARATU;

SEU DE IIS, QUÆ UNIVERSIM

AD ARTEM RHETORICÆ

PERTINENT.

CAPUT UNICUM.

QUatuor univerſim queri poſſunt de arte Rhetoricæ: 1. Quæ ſit natura & finis: 2. Quæ materia: 3. Quæ ſubſidia: 4. Quæ partes.

ARTICULUS PRIMUS.

Natura, & finis Rhetoricæ.

VNde Rhetorica ducit originem? ℞. A verbo ῥέω, quod Latinè ſignificat fluo, fluidè loquor: eò quòd Rhetorica ſit Ars tradens præcepta fluentis Orationis; ſumpta ab aquis bellè fluentibus metaphora

Quomodo Rhetorica differt ab Eloquentia? ℞. Differt in eo, quod Rhetorica ſit Ars ipſa,

quæ præcepta dicendi continet: Eloque
ſit exercitium, ſeu uſus præceptorum It
ter Rhetorem, & Oratorem eſt diſcrim
Rhetor enim vocatur, qui Rhetoricæ pr
pta tradit, vel explanat: Orator verò,
in foro & concionibus illa exercet.

Quomodo definitur Rhetorica? ℞. De
tur Ars vel ſcientia benè dicendi: hoc e
natè, graviter, & copioſè loquendi *Qui*
lib. 2. cap. 16. Ars autem eſt facultas con
quibuſdam præceptis cognitis, quæ non
ſunt. *Cicero de Claris Oratoribus.*

Quomodo differt Rhetorica à Gramma
Hiſtoria, Poeſi, Philoſophia? ℞. Differ
eo, quod Grammatica ſit Ars emendatè loq
di, Hiſtoria ſimpliciter narrandi, Poeſis
tandi & fingendi, Philoſophia preſsè & i
ruptè diſputandi: quare hæc pugno, Rhet
palmæ comparatur.

Quis eſt finis & officium Rhetoricæ? ℞.
Rhetoricæ eſt Oratorem formare: officium,
cepta tradere atque exponere. At officium
toris eſt accommodatè ad perſuadendum di
finis, perſuadere dictione, quod fit docen
movendo, delectando: docemus argument
argumentatione: movemus amplificatione
affectibus: delectamus culto, ſuavi, & apt
cendi genere. *Cic. de Invent. lib. 1. Quint.*
2. cap. 15. de quibus ſigillatim ſuo loco.

ARTICULUS II.

Materia Rhetorica.

Quæ eſt Materia Rhetoricæ? ℞. Eſt qu
quæſtio ad dicendum propoſita. Nam
teria cujuſque artis eſt ea circa quam ars v
tur: ut, *ſi medicinæ materiam dicamus m*

& vulnera, quòd in his omnibus medicina verſatur, *Cicero de Invent. lib* 2.

Quotuplex eſt quæſtio? ℞. Duplex: Altera infinita (quæ & Græcè theſis, & Latinè propoſitum dicitur) cùm aliquid generatim quæritur; eſtque hæc quæſtio abſoluta à certis perſonis, locis, temporibus actionibus, negotiis, & ſimilibus circumſtantiis: v. g. *Eſt ne ſtudendum*. Altera finita (quæ & Græcè hypotheſis, Latinè cauſſa & controverſia appellatur) cùm aliquid ſpeciatim quæritur, eſtque hæc quæſtio contracta ad certas perſonas, loca, tempora, actiones, negotia, & ſimiles circumſtantias; v. g. *Eſt ne ſtudendum Ciceronis eloquentiæ in Belgio, adoleſcentibus, belli tempore*.

Rurſus ex his naſcitur alia duplex quæſtio: prima eſt cognitionis, cujus finis eſt tantùm ſcire; ut; *An Sol ſit major terra* Altera, eſt actionis, cujus finis eſt aliquid efficere; ut *quibus officiis amicitia ſit colenda*.

Quot ſunt genera, in quibus fieri poteſt quæſtio? ℞. Tria: genus judiciale, deliberativum, & demonſtrativum (quod alii exornativum, & epidicticum vocant) quaſi in hoc genere res demonſtrentur & exornentur magis, quam probentur.

Quid ſpectatur in genere judiciali? ℞. Accuſatio & defenſio, ut ejus partes; punitio & impunitas, ut finis: ſævitia & clementia, ut motus.

Quid ſpectatur in genere deliberativo? ℞. Suaſio & diſſuaſio, ut partes; utilitas & detrimentum, ut finis: ſpes & timor, ut motus. Nam finis, quem, ſibi proponit Orator in ſuadendo, eſt oſtendere rem eſſe utilem, quam ſuadet: movetque deliberantem ad ſpem maximè: in diſſuadendo contrà eſſe inutilem oſtendere, & in reformidationem pertrahit.

Quid ſpectatur in genere demonſtrativo?

℞. Laus & vituperatio, ut partes; honeſtas & turpitudo, ut finis; delectatio & indignatio, ut motus.

ARTICULUS III.

Subſidia Rhetorica.

Quibus, & quot rebus comparatur Rhetorica: ℞. Quatuor, Natura, Arte, Exercitatione, Imitatione. *Cicero de Orat. Quintil. lib. 3. cap 5.*

Quid confert Natura ad eloquentiam? ℞. Confert ex parte animi, ingenium, judicium, aliaque dona ad inveniendum, diſponendum & eloquendum: ex parte verò corporis, formam, valetudinem, vocem, geſtum. *Cic. de Orat l. 1.*

Quid confert Ars ad eloquentiam? ℞. Præcepta certa, & longa doctorum animadverſione uſque comprobata. Ars enim certior eſt dux, quàm natura, hancque maximè perficit: quare pauci, etſi magnis ingeniis præditi, ſine arte eloquentiam ſunt conſecuti. *Cicero de Orat. lib. 2.* Cæterùm, utrum plus conferat eloquentiæ, ars, an natura, conſule Quintilianum *Inſtit. lib. 2. cap. 19.*

Quid confert Exercitatio ad eloquentiam? ℞. Auget, & conſervat, quæ ars expolivit in natura. Verùm exercitatio quatuor complectitur:

I. Lectionem, cum omnium pro materis, tum unius probatiſſimi Authoris pro ſtylo ac forma.

II. Meditationem, ut ſumatur ſpatium ad cogitandum, ne perversè & extemplo dicatur.

III. Scriptionem: nam cùm ſtylus ſit optimus

mus dicendi effector, magni intereſt ſæpè ſcribere.

IV. Emendationem eorum, quæ primùm ſcripta ſunt. Emendationis autem tres ſunt partes, adjicere, detrahere, mutare; eaque tria optimè præſtare poſſumus, ſi quæ primò calore effudimus, in aliquod tempus repoſita, per intervallum ſæpè revideamus, & tanquam aliena legimus, damnando quæ placuerant, & inveniendo quæ fugerant. Hæc & plura de exercitatione præcipit Fabius *lib.* 10 *cap.* 3. 4. 5. 6, 7.

Quid confert Imitatio ad eloquentiam? ℞. Imitatio confert, ut optimo cuique authori, ſimiles in dicendo evadamus, & quæ ſunt in eo ſumma, diligenter proſequamur. *Quintil. lib.* 10. *cap.* 2.

Quotuplex eſt imitatio? ℞. Duplex: alia dictionis, quæ in verbis & ſententiis, vel iiſden, vel paulum immutatis ſita eſt Si Catilinariæ. I. exordium facile eſt vel pueris imitari: *Quouſque, tandem abutere, Peccator, patientia divina? quamdiu hanc etiam vita iſta tua eludet? quem ad finem ſeſe inveterata jactabit impietas? nihil ne te impendentia mortis pericula, nihil inferorum pœna, nihil terror conſcientiæ, nihil incurſus demonum, nihil ſeveriſſimum Iudicis tribunal, nihil hujus os, vultuſque moverunt? patere tua ſcelera non ſentis? &c.*

Alia imitatio eſt rerum, cùm ejus, quem imitamur, inventionem, aut diſpoſitionem, aut elocutionem, in re ſimili, vel diſpari exprimimus. Ita Cicero Græcos, Virgilius Homerum ſæpè imitatus eſt cum laude. Ac Cicero quidem quomodo Demoſthenem fuerit imitatus, in exordio pro Marcello, & in oratione funebri militum Philippica XIV.

& alibi, vide apud Cauſinum *Eloq. lib.*
17. ne ſim prolixior. Tum quomodo Vi
ſit imitator Homeri, oſtendimus in
Poetica, articulo ultimo.

Hic breviter appono exemplum ex in
ris unum; vis imitari exordium pro D
ro, illud applica Chriſto patienti: &
maximè commoveri ob cauſas quatuor; pr
quod cernas hominem Deum in crucem
quem paulò ante tota civitas venerabatur.
de, dicas te Judæorum crudelitate, & pro
Judæ indignitate perturbari, tum te æter
tris clementiam mirari, qui ad hæc ſceler
nivet. Quartò moveatis rerum prodigii
obſcurati ſolis, terræ motus, &c. Eodem
per orationem pro Milone imitari potes
ci proſopopœia; una morientis Chriſti
catorem; altera peccatoris ad Chriſtum

Sed cavendum eſt, ne ſtudio imitandi
eò ducamur, ut noſtra repudiemus, &
ex alterius ore loqui velimus: quæ magr
vitus eſt, atque ingenii contractio. Im
net Quintilianus *citato lib.* 10. *cap.* 2. con
eſſe aliquid ſupra eos, quos imiteris. Add
plerunque facilius eſt plus facere, quàm
Denique optima eſt imitatio, ſi in ea n
pareat, quod imitati ſumus; vel certe ſ
reat, aliud ab illo videatur eſſe.

ARTICULUS IV.

Partes Rhetoricæ.

QUæ & quot ſunt partes Rhetorica
Quinque: Inventio, Diſpoſitio,
tio, Memoria, Pronunciatio. Oporte
primò invenire quid dicas, deinde i
diſponere, tum ornare verbis, poſt me

mandare, ad extremum agere. *Quint. l. 3. cap 3. Cic. de Orat. 2. De Inv. l.* 10.

Quid eſt Inventio? ℞. Eſt excogitatio rerum verarum, aut, veriſimilium, quæ quæſtionem probabilem reddant.

Quid eſt Diſpoſitio? ℞. Eſt rerum inventarum in ordinem diſtributio.

Quid eſt Elocutio? ℞. Eſt idoneorum verborum, & ſententiarum, ad inventionem accomodatio.

Quid eſt Memoria? Eſt orationis firma perceptio.

Quid eſt Pronuntiatio? ℞. Eſt ex rerum & verborum dignitate corporis & vocis moderatio.

R. P. MARTINI DU CYGNE

ARS RHETORICA.

LIBER PRIMUS DE PRIMA PARTE RHETORICÆ SEU DE INVENTIONE.

QUoniam finis Oratoris eſt perſuadere dictione, perſuaſio autem conficitur fide, & motu; hinc quatuor invenienda ſunt Oratori: Argumenta, & Argumentatio; Amplificatio, & Affectus. Duo valent ad fidem faciendam, convincendamque intelligentiam, Argumenta, & Argumentatio: Ad motum, ſeu voluntatem pertrahendam duo, Amplificatio, & Affectus. *Cicero in partit.*

CAPUT PRIMUM.

De *Argumentis*.

QUid eſt Argumentum? ℞. Eſt inventum ad faciendam fidem, id eſt, ad perſuadendum; ut *ſi velis fidem facere Rhetoricam eſſe expetendam, invenias, quid ſit ars bene dicendi*. Cicero in partit.

Quotuplicia ſunt Argumenta? ℞. Triplicia: alia certa, alia probabilia, alia dubia. *Quintil. lib. 5. cap.* 10.

Quænam argumenta ſunt certa? ℞. *Primò*, quæ ſenſibus percipiuntur, ut quæ videmus, audimus. *Secundò* quæ communi hominum opinione ſunt comprobata; ut *afficiendos eſſe honore parentes*. *Tertiò*, quæ legibus cauta ſunt, aut in mores recepta. *Quartò*, quæ ita probata ſunt, ut his ipſe adverſarius non contradicat.

Quænam argumenta ſunt probabilia? ℞. *Primò*, Ea, quæ ferè ſemper accidunt [& dicuntur firmiſſima] ut, *liberos à parentibus amari*. *Secundò*. Ea quæ communi æſtimatione propè certa ſunt [& dicuntur propenſiora] ut, *eum, qui rectè valet, in craſtinum perventurum*. *Tertiò*, Ea quæ ſimplicem aliquam ſpeciem habent veritatis [& dicuntur non repugnantia] ut, *in domo furtum factum ab eo, qui domi fuit*. *Quintil. ibid.*

Quænam argumenta ſunt dubia? ℞. Quæ ambiguam faciunt fidem. Verùm ad probandum id, quod eſt dubium, id, quod probabile eſt, poteſt adhiberi: v. g. ſit dubium an omnes Catilinię ſocii conjurarint, ſumetur illum, quod probabile eſt, *homines æris alieni magnitudine opreſſos, eoſdenique egentes & ſum-*

ptua

ptuoſos, facilè adduci , ut con

Unde ſumuntur argumenta? toriis, quos appellat Cicero ar des in quibus latent, & ex qui da. *Cicero in Trop inpartit.*

Quare ſi vis in dicendo exce locos in promptu; Deinde ubi proponetur, inſpice diligente eio ſelige: neque enim ſemper bus cauſis, nec ex iiſdem locis torum momenta ſunt. *Ariſtot.* *Quintil loco citato.*

Quotuplex eſt Locus? ℞. Du cus, ſeu cum re conjunctus; & remotus, foriſque aſſumptus.

Quot ſunt Loci Intrinſeci? Definitio, Enumeratio partiu niugata, Genus, Forma, Simil litudo, Comparatio, Repugna Antecedentia, Conſequentia, *Idem ibid.*

Quot ſunt Loci Extrinſeci? judicia, Fama, Tabulæ, Jusj menta, Teſtes.

ARTICULU

Definitio.

Quid eſt Definitio? ℞. E quid ſit res, explicatur.

Quis eſt modus aliquid Sumendum eſt aliquid definito aliis rebus: deinde aliquid ipſi p *Rhetorica eſt ars benè dicendi* aliquid definito commune Rhet ſcientiis: benè dicendi verò in us eſt Rhetoricæ: ſic gloria de

cum laude notitia. Agricola lib. I. cap. 6.

Quotuplex eſt definitio? R. Duplex, alia propria, quæ ad Philoſophos pertinet, ex genere & differentia: v. g. *Homo eſt animal rationis particeps*.

Alia impropria, quæ Oratorum eſt deſcriptio, daturque.

I. Vel per cauſas; ut *Homo eſt animal à Deo procreatum ad beatitudinem, ex mortali corpore, ratione præditum*.

II. Vel per proprietates, & accidentia; ut, *Canis eſt animal, cujus eſt fida cuſtodia, amans dominorum adulatio, odium in externos, incredibilis ad inveſtigandum ſagacitas narium, alacritas in venando, &c.*

III. Vel per effecta: ut, *Sol efficit diem luce diffuſa, temporis moderatur, & calore ſuo terra frugibus maturitatem adfert.*

IV. Vel per negationem & affirmationem, ut, primùm dicatur quod non eſt res, & per ironiam rejiciatur: deinde vera rei natura afferatur. *Sic eleganter Cicero, pro Domo ſua definit populum Rom. & primo docet q. id non ſit populus*. An tu populum Rom. eſſe illum putas, qui conſtat, ex iis, qui mercede conducuntur? qui impelluntur, ut vim afferant Magiſtratibus? ut obſideant Senatum? optent quotidie cædem, incendia, rapinas? *Tum per ironiam*: O ſpeciem dignitatemque populi Rom. quàm Reges, quam nationes exteræ, quam gentes ultimæ pertimeſcunt, multitudinem hominum ex ſervis conductis, ex facinoroſis, ex egentibus conflatam. *Tandem ſubjicit quid ſit populus*. Ille ille populus eſt dominus Regum, victor atque imperator omnium gentium. *Ita II in Rullum definit popularem, & conſulem, contra Piſonem* Ego conſulem eſſe putem, qui ſenatum in rep. eſſe non

puta-

putavit? & ſine eo conſilio con
ſine quo Roma ne Reges qui
runt? qui prædones igitur
Conſules? qui latrones, qui h
ditores nominabuntur? Magnu
magna dignitas, magna majeſta
capiunt anguſtiæ pectoris tui, n
ſas iſta, non egeſtas animi, no
genii ſuſtinet, non inſolentia
rum tantam perſonam, tam gr
veram. (*omitto prolixiorem ira*
conſulem eſſe oportet, conſilio
tate, vigilantia, toto denique
latus.

Nos ſtudioſum adoleſcentem
gem, & quidlibet definire po
mam horum exemplorum.

ARTICULUS

Notatio, Conjugata

QUid eſt Notatio ſeu Etym
oratio, quæ verborum ori
explicat. ut, *Senatus à ſe*
Conſul eſt, qui conſuluit patriæ:
ſo conſul, qui eam evertit. Cic
Quint. lib 5 c. 10. Agricola lib

Quando Orator hoc præſertim
R. Cùm in nomine aliquo lauder
quærit. Ita in nomen erris ſæ
Cicero, quaſi ſic dictus eſſet, qu
ret, hoc eſt, nihil reliqui faceret
Et pro Roſcio Amer. num 124. *V*
quit, *ad illum nomen aureum Chr*
ex nomine inſimulans avaritiæ.

Quid ſunt Conjugata? R. Sunt
ta ab uno variè commutantur; ſeu

Digitized by Google

ut pius, piè, pietas. Si pietati ſumma tribuenda laus eſt, debetis moveri, cùm Q. Metellum, tam piè lugere videatis, *Terent.* Homo ſum, humani à me nihil alienum puto. *Inſigniter Cicero pro Marcello, n.* 12. Et cæteros quidem omnes victores bellorum civilium jam ante æquitate, & miſericordia viceras, hodierno verò die te ipſum viciſti. Vereor, ut hoc; quod dicam, perinde intelligi auditu poſſit, atque ego ipſe cogitans ſentio. Ipſam victoriam viciſſe videris, cùm ea ipſa, quæ illa erat adepta, victis remiſiſti: nam cùm ipſius victoriæ conditione jure omnes victi occidiſſemus, clementiæ tuæ judicio conſervati ſumus: Rectè igitur unus invictus, es, à quo etiam ipſius victoriæ conditio viſque devicta eſt.

ARTICULUS III.

Enumeratio partium.

QUid eſt Enumeratio partium? R. Eſt Oratio, qua totum diſtribuitur in ſuas partes; vel ſubjectivas, & eſſentiales, ut genus v.g. virtus in prudentiam, juſtitiam, fortitudinem, temperantiam; vel integrantes, ut totum integrum v. g. domus in tectum, parietes, pavimentum. Corpus in caput, pedes, manus. Populus in ſenes, viros, fœminas, pueros. Hoc totum non niſi dicitur de partibus ſimul ſumptis: ut, tectum, parietes, pavimentum ſunt domus. Alterum de ſingulis, ut, prudentia eſt virtus.

Quotupliciter fit argumentum ab Enumeratione partium? R. Dupliciter:

I. Si affirmatis omnibus, aut primariis partibus, affirmatur totum: ut, *In Cn. Pompejo fuit ſcientia rei militaris, virtus, auctoritas,*

feli-

ſelicitas, celeritas, innocentia, temperan-
fides facilitas, ingenium, humanitas :
omnis virtus imperatoria

II. Si negatis præcipuis partibus, au
primaria, negatur totum: ut, *Non eſt a*
Igitur non homo. Non eſt tectum : Igit.
domus. Roma cùm pulſus eſt Tullius
erat in Repub Conſul, non Senatus, no
ſenſus populi liberi, non mos patrius, no
& æquitatis ratio: Igitur non erat tum
vitas.

ARTICULUS. IV.

Genus, Forma.

Quid eſt genus? ℞. Genus eſt quod
duas, aut plures partes, ſeu formas
cies complectitur:ut *virtus prudentiam*
tiam, fortitudinem, temperantiam. Cic de

Fac argumentum à genere. ℞. *Virtuti*
omnis in actione conſiſtit: Prudentia igitur la
nis in actione conſiſtit. Omnibus artibus in
eſt: Igitur & Rhetorica arte.

Quis eſt frequens hujus loci apud Rh
uſus? ℞. Quando hypotheſis, hoc eſt,
ſeu forma, ad theſim ſeu ad genus transf
Nam Orator excellens à propriis perſon
cis, temporibus, & circumſtantiis ſemp
poteſt, avocat controverſiam, & ad un
generis vim explicandam traducit. Ita
ro pro Marcello, *multa in genere de clem*
virtute prædicat, ut laudet Cæſarem ob r
tum Marcellum, ſimulque Senatum.

Quid eſt Forma? ℞. Eſt pars generi ſub
ut patet ex dictis.

Fac argumentum à forma : ℞. *Eſt pietas*
lo adoleſcente : Ergo & virtus.

AR

ARTICULUS V.

Similitudo, Diſſimilitudo.

QUid eſt Similitudo? ℞. Eſt oratio ſimilem inter res diſtinctas affectionem declarans. Sic ægrotus, & avarus, licet diſtincti, in hac ratione ſeu affectione dicuntur convenire, quòd juſtum non habeant, hic laudis, ille cibi. *Quintil lib 5 cap. 10.*

Quomodo ſumitur argumentum ab hoc loco? ℞. *In corpore ſi ejuſmodi eſt, quod reliquo corpori noceat uri ac ſecari patimur membrorum aliquod potiùs, quàm totum corpus intereat: ſic in Reipub. corpore, ut totum ſalvum ſit, quid uid eſt peſtiferum amputatur*: Et libro Epiſt 9. *Non facilè adjudicatur amor verus, & fictus, niſi aliquod incidat ejuſmodi tempus, ut quaſi aurum igne, ſic benevolentia fidelis periculo aliquo perſpici poſſit.*

Quanquam non tam probat ſimilitudo, quàm ornet, eaque, quòd rem oculis ſubjiciat; mirificè capitur imperita multitudo.

Præclarè Agricola *lib.* 1. *cap.* 25 omnium locorum, è quibus ducuntur argumenta, nulli ferè minus eſt virium contra renitentem auditorem, quàm ſimilitudini: ad eum verò, qui ſponte ſequitur, docendumque ſe præbet, accomodatior nullus eſt. Aperit enim rem (ſi rectè adhibeatur) & quandam ejus imaginem ſubjicit animo: ut cùm aſſentiendi neceſſitatem non afferat, afferat tacitum diſſentiendi pudorem. Quapropter ad probandum non ita crebrò, ad exponendum, illuſtrandumque ſæpè ab Oratoribus, à Poetis ſæpiùs, adhibetur.

Quid eſt Diſſimilitudo? ℞. Eſt oratio explicans

affe-

affectionem diſſimilem rerum diverſarum: ut, *Si barbarorum eſt in diem vivere, noſtra conſilia ſempiternum tempus ſpectare debent*. Cicero Philipp. 3. *Certus autem dies, non ut ſacrificii, ſic conſiliis expectari ſolet.* Eleganter pro Muræna *Num* 22. juris conſultum Sulpitium Imperatori diſſimilem probat, ex diſſimili utriuſque ſtudio. *Vigilas tu de nocte, ut tuis conſultoribus reſpondeas; ille, ut quò intendit maturè cum exercitu perveniat. Te Gallorum, illum buccinarum cantus exſuſcitat. Tu actionem inſtituis, ille aciem inſtruit. Tu caves ne tui conſultores, ille ne urbes, aut caſtra capiantur. Ille tenet, & ſcit, ut hoſtium copiæ, tu ut aquæ pluviæ arceantur. Ille exercitatus eſt in propagandis finibus; tu in regendis.*

ARTICULUS VI.

Comparatio.

QUid eſt comparatio? R. Cum Agricola *lib.* 1. *cap* 4. Eſt oratio, qua duo, vel plura in tertio aliquo conferuntur, quod commune ſit eis: ut *Catoni licuit ſequi bellum civile: Ergo & Ciceroni licebit ſequi*: commune eſt ambobus ſequi bellum civile.

Differt Comparatio à ſimilitudine, quòd ſimilitudo verſetur in qualitate, Comparatio in quantitate: dum enim comparamus, aut plus, aut minus, aut par ineſſe alicui dicimus. Exemplum eſt ſpecies quædam comparationis.

Quotupliciter tractatur hic locus? R. Tripliciter; à Comparatione Majorum, vel Minorum, vel Parium.

Quomodo ducitur argumentum à Comparatione majorum ad minora? R. Cùm contendimus,

mus, ut id, quod in re majori valet, valeat etiam in minori: ſeu quando minus probabile concluditur ex magis probabili. [Nam Rhetores per majus intelligunt, quod eſt probabile, per minus, quod eſt minus probabile; per par, quod eſt pariter probabile) v g. *Quinque legiones hoſtilem exercitum vincere non potuerunt: igitur duæ non poterunt. Hector, ſumma licet virtute animique, & corporis fortitudine vir, Trojam à Græcorum armis non defendit; mollis & effœminatus Paris tuebitur? Quem Milo, cum omnium gratia noluit, hunc voluit cum aliquorum querela? Quem jure, quem impunè non eſt auſus, hunc injuria, iniquo loco, alieno tempore, periculo capitis, non dubitavit occidere?*

Quomodo ducitur argumentum à Comparatione minorum ad majora? R. Cùm contendimus, ut id, quod in re minori valet, valeat etiam in majori: ſeu quando magis probabile concluditur ex minus probabili; *ut Cicero, pro lege Manilia*: Majores noſtri ſæpè mercatoribus ac naviculatoribus injurioſiùs tractatis bella geſſerunt: vos tot civium Rom millibus, uno nuncio atque uno tempore necatis, quo tandem animo eſſe debetis? ſi mortuus Clodius incendit curiam, & omnia permiſcet; quantò magis ſi vivus eſſet prætor? Multi populi alienum poetam Homerum, & mortuum expetierunt; Romani Archiam civem ſuum, & vivum non repetent?

Quomodo ducitur argumentum à Comparatione parium? R. Cùm contendimus parium par eſſe judicium, & quod in uno valet, admitti in alio; ut, *Quæ pœna adverſus interfectorem patris juſta eſt, eadem adverſus matris. Neque enim ratio afferri poteſt, cur ſi cuiquam novo civi poterit adimi civitas, non omnibus Patriciis, omnibus antiquiſſimis civibus poſſit Jure poteſt*

Horten-

Hortenſius, aliique Syllam defendere : Igitur poteſt & Cicero

In his animadverte.

1 Comparationem debere fieri inter res ordinis ejuſdem ; quare fallere hanc comparationem : *Poteſt Ioannes condere amplam domum: Ergo & poema exiguum.*

Secundò, animadverte minori affirmato, rectè majus affirmari, ſeu concludi: ut, *diſcipulus iſtud percipit : Ergo & profeſſor*; minori autem negato, non rectè majus negari : ut, *Duæ legiones hoſtem vincere non poſſunt : Ergo neque quatuor poſſunt*; iterum majori affirmato non affirmari minus : ut, *poteſt vir ferre pondus centum librarum: Ergo & puer*, & majori negato, minus negari : ut, *gigas non eſt altus decem pedes ergo nec pigmeus.*

ARTICULUS VII.

Repugnantia.

Quid ſunt Repugnantia? ℞. Sunt quæ de eodem ſimul verè affirmari non poſſunt. *Ariſtoteles : Cicero in Topic.*

Quotuplicia ſunt Repugnantia? ℞. Duplicia: alia diſparata, quæ non præciſè repugnant, id eſt, quæ non ſic inter ſe repugnant, quin alteri magis, aut æquè repugnent; ut amare, & lædere; nam amare & odiſſe magis, amare autem & conviciari æque repugnant inter ſe quàm amare & lædere: argum. *Amat illum Igitur non convitiis inſectatus eſt. Marcus Cælius fuit deditus ſtudiis: Ergo non voluptatibus. Hortenſius non erat adverſarius Ciceronis, aut obtrectator : ſemper eſt enim alter ab altero aditus, & communicando & monendo, & favendo.* Repugnantia ſunt, eſſe adverſarios, & ſe invicem juvare, commu-

municare, &c. Alia ſunt oppoſita, quæ præciſè repugnant: ut *Virtus & vitium*, *Frigus & calor*, *Amare & odiſſe*.

Quotuplicia ſunt oppoſita? ℞. Quadruplicia: adverſa, ſeu contraria, privantia, relata, negantia. *Agricola lib.* 1. *cap.* 26.

Quid ſunt adverſa ſeu contraria? ℞. Sunt quæ ſub eodem genere poſita plurimùm differunt; ut, *virtus & vitium*, *bellum pax*, *ſapientia ſtultitia*.

Quid ſunt privantia? ℞. Sunt habitus, ſeu forma, & ejus privatio: ut, *vita & mors*, *lux & tenebræ*, *ſcientia & inſcitia*

Quid ſunt relata? ℞. ſunt quorum natura in hoc poſita eſt, ut ad aliud referantur, neque unum ſine altero poſſit intelligi: ut, *pater & filius*, *dux & miles*, *docere & diſcere*, neque enim poteſt intelligi pater ſine filio, nec filius ſine patre, nec amicus ſine amico.

Quid ſunt negantia, ſeu contradicentia? ℞. Sunt quorum unum negat alterum; ut, ſapere & non ſapere. Probus non probus. Joannes occidit Petrum. Joannes non occidit Petrum. Eſt enim contradictio non tantùm in terminis ſimplicibus, ſed & maximè in propoſitionibus,

Quomodo argumentamur ab adverſis. ℞. *Bellum eſt nobis perniciosſum; pax igitur utilis. Amplectenda frugalitas; fugienda igitur luxuria* (contraria enim contrariorum ſunt conſequentia: Addo etiam exornativa; ita vitii turpitudo ex oppoſitæ virtutis deſcriptione, & dignitate elucеſcit.) Cicero in Topicis: *Si ſtultitiam fugimus, ſapientiam ſequimur; & bonitatem, ſi malitiam*. Quintilianus, lib. 5. cap. 10. *Si malorum cauſa bellum eſt, erit emendatio pax*.

Quomodo argumentamur à privantibus

℞.

(R. *Ultus eſt mortem patris: reddidiſſe*
vitam, ſi potuiſſet Si inſipientis eſt pr
ſuum mordicus citra rationem tueri,
erit conſilium ratione interdum permut
cero lib. 4. de finibus. *Bonum liberi,*
orbitas: Bonum patria, miſerum exili
num valetudo, miſer morbus: Bonum
tas corporis, miſera debilitas; Bonum
mis acies, miſera cœcitas.

Quomodo argumentamur à relatis?
adit pericula, cur miles non adiret?
eſt literas docere; Ergo & diſcere. Si
toris eſt præcipere, militis eſt obtempera

Quomodo argumentamur à negant
Quem græcè & latinè doctum vides,
ſe indoctum dicis? *Pro Murana* num
gans eſt Academici Ciceronis, & Cat
dialogiſmus, in quo ſunt plura negantia
ignoveris; imò aliquid, non omnia
gratiæ cauſa feceris; imò ne reſiſtito
cùm officium & fides poſtulabit. Miſ
commotus ne ſis, etiam in diſſolvend
tate; ſed tamen eſt laus aliqua huma
In ſententia permaneto: enim verò
tentia alia vicerit melius.

ARTICULUS VII

Adjuncta.

QUid ſunt adjuncta perſonarum, &
R. Sunt ea, quæ rem circumſtan
babiliter tantùm, non neceſſariè
recedentia, & conſequentia. *Cicero*

A. Quintiliano enumerantur hæc, g
tio, patria, ſexus, ætas, educatio,
corporis, fortuna conditio, natura
victus, ſtudia, affectus, locus, tem

Digitized by Google

caſio, caſus, facultas inſtrumentum, modus, ſignum. Igitur ampliſſimè patent adjuncta, & quod Orator perſæpè in iis verſatur, neceſſaria eſt omninò ac utilis hujus loci cognitio: quare hic nobis licet paulò eſſe prolixiores. *Quintil. Ibid.*

GENUS.

Quomodo ſumi poteſt argumentum à genere? ℞. Similes parentibus ac majoribus ſuis filii plerumque creduntur: Hinc nonnunquam ad laudandum, vel vituperandum oratori cauſæ fluunt. *Quintil. Ibid. Cicero pro Sextio*: Parente publ. Sextius eſt natus, judices, homine, (ut plerique meminiſtis) & ſapiente, & ſancto, & ſevero. *Et pro Rabirio*. Non modo in gloria rei militaris Paulum Scipio, aut Maximum filius, ſed etiam in devotione vita, & in ipſo genere mortis imitatus eſt P. Decium filius. *Verr. VII. Num.* 31. Inter ejuſmodi viros, ac mulieres adulta ætate filius verſabatur: ut eum etiamſi natura à parentis ſimilitudine abriperet, conſuetudo tamen, ac diſciplina patri ſimilem eſſe cogeret.

NATIO, PATRIA.

Quomodo ſumi poteſt argumentum à natione, & patria? ℞. Singulis gentibus proprii mores ſunt: nec idem in Barbaro, Romano, Græco, probabile eſt. *Quintil. ibid.* Similiter etiam civitatum leges, inſtituta, opiniones habent differentiam. Quare ſic argumentum variè ſumi poteſt à natione, & patria. Romanus eſt? Igitur bellicoſus. Græcus? levis. Barbarus? immanis. Athenienſis? fidus. Pœnus? perfidia mobilis. Creta? mendax. Lacædemonius?

 fur.

Digitized by Google

fur. *Cicero Verr. VII.* civis Romanus eſt: Ergo non eſt flagris cædendus. *Pro Flac.* Teſtes ſunt Aſiatici, & Græci: Igitur non his credendum.

SEXUS.

Quomodo ſumi poteſt argumentum à ſexu? ℞. Non idem in viro æquè ac muliere, aut probabile, aut laudabile eſt; & contra latrocinium faciliùs in viro, veneficium in fœmina reperies, & alia unde argumenteris. *Quintil. ibid.* Virorum hoc animos vulnerare poſſet; quid muliercularum cenſetis, quas etiam parva movent? *Cicero pro Sextio*: Mortem quam etiam virgines Athenienſis Regis, opinor Erychtæi filiæ, pro patria contempſiſſe dicuntur: ego vir conſularis timerem? *Juvenalis Satyra 13.* Vindicta nemo magis gaudet, quàm fœmina; Ergo vos, juvenes animos geritis muliebres, ſi ulciſcimini. *Juno apud Virgilium*: Duo dii fœminam unam dolo viciſtis, quid eſt ergo cur gloriemini.

ÆTAS.

Quomodo ſumi poteſt argumentum ab ætate? ℞ Aliud aliis annis convenit, ut Horatius oſtendit in Arte: Puer an adoleſcens, natu grandior an ſenex, quæritur. Quintil. ibid. *Cicero pro leg Manilia num.* 61. Quid tam novum, quàm adoleſcentulum privatum, exercitum difficili Reip. tempore conficere? confecit Pompejus. Huic præeſſe? præfuit. Rem optimè ductu ſuo gerere? geſſit Quid tam præter conſuetudinem, quàm homini peradoleſcenti, cujus à ſenatorio gradu ætas longè abeſſet, imperium, atque exercitum dari? Siciliam permitti, atque Africam, bellumque in ea adminiſtrandum?

Digitized by Google

ſtrandum? fuit in his provinciis ſingulari innocentia, gravitate, virtute: bellum in Africa maximum confecit, victorem exercitum deportavit *In Phil.* Etenim, ſi abhinc annos propè viginti, hoc ipſo in templo negavi poſſe mortem immaturam eſſe conſulari: quantò verius nunc negabo ſenatori? *Pro Roſc. paricidii crimen ab ætate refellit.* Patrem occidit Sex. Roſcius, qui homo? adoleſcentulus corruptus, & ab hominibus nequam inductus: annos natus magis quadraginta, vetus videlicet ſicarius, homo audax, & ſæpè in cæde verſatus? at hoc ab accuſatore ne dici quidem audiſtis.

EDUCATIO DISCIPLINA.

Quomodo ſumi poteſt argumentum ab educatione, & diſciplina? ℞. Quoniam multum refert à quibus, & quo quiſque modo ſit inſtitutus, ex educatione diſciplinaque, ex ſodalitio, multæ trahuntur ſuſpiciones, & argumenta. *Quintil. ibid. Sic apud Ciceronem.* Navius facetus ſcurra, quæſtui addictus, & Panurgus in re comica benè inſtructus à Magiſtro Roſcio. *Contra* Verres corrupit filium & à parente redarguitur. *Verr. 7. num. 135.*

HABITUS CORPORIS.

Quomodo ſumi poteſt argumentum ab habitu corporis? ℞. Habitus corporis, qui ſermo quidam totius mentis eſt, frequenter in argumentum probitatis, aut improbitatis adducitur. *Cicero pro Sex. Roſcio.* Nonne ipſum caput & ſupercilia illa penitus abraſa olere malitiam, & clamitare calliditatem videntur? quin idcircò eò eſt capite & ſuperciliis ſemper raſis, ne ullum pilum boni viri habere dicatur.

catur. *Idem in Piſonem* Jamne vides, bellua, jamne ſentis, quæ ſit hominum quærela frontis tuæ? nemo queritur, Syrum neſcio quem de grege noviciorum factum eſſe conſulem: non enim nos iſte color ſervilis, non piloſæ genæ, non dentes putridi deceperunt: oculi, ſupercilia, frons, vultus denique totus in errorem homines impulit.

Divus Ambroſius lib de Virg. *Nihil* inquit, *in oculis MARIÆ torvum, nihil in verbis procax, nihil in actis inverecundum: non geſtus fractior, non inceſſus ſolutior, ut ipſa corporis ſpecies ſimulacrum fuerit ment s, figura probitatis.* Martialis:

Crine ruber, niger ore, brevis pede, lumine luſcus:
Rem magnam praſtas, Zoile, ſi bonus es.

FORTUNA, CONDITIO.

Quomodo ſumi poteſt argumentum à Fortuna, & Conditione? Reſpondeo cum Quintiliano non idem credibile eſt in divite, ac paupere; claro ac obſcuro; ruſtico, ac urbano; propinquis, amicis, clientibus, abundante, & his omnibus deſtituto *Quintilianus ibid.*

Præterea eſt laus tuliſſe caſus ſapienter adverſos, non extuliſſe ſe in poteſtate, non fuiſſe inſolentem in pecunia, genus ſuum nobilitaſſe, &c. *Cicero pro Quinctio ſtatim in Exordio, & poſtea in Peroratione*, conqueritur de gratia Navii apud Principes civitatis, qua ille abutitur contra ſolitudinem atque inopiam P. Quinctii. *Sic pro Sex. Roſcio num.* 133. eleganter inſectatur inſolentis Chryſogoni, Syllæ liberti, potentiam à prædiis, domo, ſupellectile, ſervis, luxuria, ſumptibus, habitu, ſuperbia, & avaritia, qua turpiter vir nobilis in fortunas boni ruſtici involat, *Sic pro Milone*.

num.

num. 93. in gravi ac difficili tempore vultum ſemper eundem, & infractum animum ipſius commendat. *Sic pro lege Manilia*. Cn. Pompeii moderationem in proſperis rebus. *Sic pro Marcello*, C. Cæſaris clementiam in victoria extollit.

NATURA ANIMI.

Quomodo ſumi poteſt argumentum ab animi Natura? ℞ Avaritia, iracundia, miſericordia, crudelitas, ſeveritas, aliaque his ſimila afferunt fidem frequenter, aut detrahunt, *Quintilianus ibid.* Huc refer acutus ne ſit quis, an hebetior; memor an obliviofus, comis, facetus, pudens, officioſus, patiens, prudens, an contrà.

In Piſonem: Ille gurges atque helluo natus abdomini ſuo, non laudi, atque gloriæ. *Pro Dejotaro*: Dii te perdant, fugitive, ita, non modò nequam & improbus, ſed & fatuus, & amens es. *In Verrem VII.* Hominem ſine re, ſine ſpe, ſine fide, ſine fortunis, ore, lingua, manu, vita omni inquinatum ire patiamini abſolutum? *Præclarè pro Cælio*. num 12. *Catilinæ naturam multiplicem ac verſatilem deſcribit*: Habuit ille, ſicuti meminiſſe vos arbitror, permulta maximarum non expreſſa ſigna, ſed adumbrata, virtutum, *&c.*

VICTUS STUDIA.

Quomodo ſumi poteſt argumentum à Victu, & Studiis? ℞. Sicuti de victu luxurioſo an frugi, an ſordido quæritur, ſic de ſtudiis. Nam ruſticus, forenſis: negotiator, miles, navigator, medicus, aliud atque aliud efficiunt. *Cicero pro Roſcio*. Qua in re prætereo illud, quod mihi maximo argumento ad hujus innocentiam

Digitized by Google

eſſe poterat in victu arido, in hac horrida incultaque vita maleficia gigni non ſolere. *Tuſcul. 5. de Dionyſio Tyranno* : Muſicorum verò, *inquit*, perſtudioſum accepimus, poetam etiam tragicum, quàm bonum nihil ad rem: in hoc enim genere neſcio quo pacto magis, quàm in aliis ſuum cuique pulchrum.

AFFECTUS.

Quomodo ſumi poteſt argumentum ab Affectibus? ℞. Affectus ſunt amor, ira, gaudium, triſtitia, &c. *Quint. ibid.* quæ ſuo loco explicabimus *Virgilius Eclog.*

Credimus, an qui amant ipſi ſibi ſomnia fingunt? *Cicero pro Murana*: Videſne tu illum triſtem, demiſſum? jacet, diffidit, abjecit haſtam. *De Haruſpicum Reſponſis*: Nihil feci iratus, nihil impotenti animo, nihil non diu conſideratum, ac multò antè meditatum, &c. *Pro Cluentio in peroratione*: Veſtram judices, æquitatem & manſuetudinem una mater oppugnat: at quæ mater? quam cæcam crudelitate & ſcelere ferri videtis: cujus cupiditatem nulla unquam turpitudo retardavit: quæ vitiis animi in deterrimas partes jura hominum convertit omnia: cujus ea ſtultitia eſt, ut eam nemo hominem; ea vis, ut nemo fœminam; ea crudelitas, ut nemo matrem appellare poſſet: eò jam denique adducta eſt, ut ſibi præter formam, nihil ad ſimilitudinem hominis reſervarit. Quare, judices, ſi ſcelus odiſtis, prohibete auditum matris à filii ſanguine.

LOCUS.

Quomodo ſumi poteſt argumentum à loco? ℞. Spectandæ ſunt omnes loci differentiæ, publici, ſacri, profani oppurtuni, remoti, &c.

Quint.

Quint ibid. ut *furtum factum ſi ſit in templo, ſi in foro interemptus quiſpiam, ſi in ſua domo.* Verres ab æde Caſtoris latrocinia incepit III, Verr Num 125.

Virg. 2. Æneidos.

Fatale aggreſſi ſacrato avellere templo.
Palladium, caſis ſumma cuſtodibus arcis,
Corripuere ſacram effigiem: manibuſque cruëtis
Virgineas auſidive contingere vittas.

Cic. in V. Philipp. *Illud verò deterrimum auditu, non modo aſpectu in cella Concordia collocari armatos, è templo carcerem fieri.* objectum eſt Miloni, quòd Clodium in monumentis majorum ſuorum occidiſſet: ſed Cicero hunc locum pulchrè excutit in Miloniana, num. 54. *Videamus nunc id, quod caput eſt: locus ad inſidias ille ipſe, ubi congreſſi ſunt, utri tandem fuerit aptior &c.* Rurſus Virgilius.

O fœlix una antè alias Priameja virgo,
Hoſtilem ad tumulũ Troja ſub mœnibus altis
Iuſſa mori.

TEMPUS.

Quomodo ſumi poteſt argumentum à tempore? &. Valet hora, dies, hebdomada, menſis, annus: An hyeme, die feſto, olim nuper, diu aliquid geſtum ſit. *Quintil. ibid Cic. pro Quinct.* ſeptingenta millia paſſuum vis eſſe decurſa Biduo dic: negas? ante igitur miſiſti? malo, ſi enim illud diceres, improbè mentiri videreres. *Pro Milone?* Cujus jam pridem teſtimonio Clodius eadem hora Interamnæ fuerit, & Romæ. *ibidem*. Videt nunc illum egredientem è vita ſubitò, cur veſperi? quid neceſſe tardè? qui convenit præſertim id tempore: *Pro Lege Manilia*, Ita tantum bellum, tam diuturnum, tam longè lateque diſperſum,

 quo

quo bello omnes gentes ac nationes premebuntur, Cn. Pompejus extrema hyeme apparuit, ineunte vere ſuſcepit, media æſtate confecit.

OCCASIO.

Quomodo ſumi poteſt argumentum ab occaſione? ℞. Occaſio eſt pars temporis habens in ſe alicujus rei idoneam faciendi, aut non faciendi opportunitatem. *Quintil. ibid. Cic. pro lege Manilia*. Quod ſi Romæ, Cn. Pompejus privatus eſſet hoc tempore, tamen ad tantum bellum is erat deligendus, atque mittendus: nunc cùm ad cæteras ſummas utilitates hæc quoque opportunitas adjungatur, ut in his ipſis locis habeat exercitum, quid expectamus, aut cur non ducibus Diis immortalibus eidem, cui cætera ſumma cum ſalute Reipub. commiſſa ſunt, hoc quoque bellum regium committimus? *Idem. II. Verr. Num.* 42. oſtendit, damnato Verre tolli poſſe infamiam judiciorum. *& Philip. III. num.* 32. oblatam occaſionem vincendi Antonii.

CASUS.

Quomodo ſumi poteſt argumentum à caſu? ℞. Caſus etiam præſtat argumentis locum, ut ſi dicam, *melior Dux Scipio, quàm Annibal; vicit enim Annibalem. Bonus gubernator nunquam fecit naufragium. Bonus agricola magnos ſuſtulit fructus*. Quintil. ibid.

FACULTAS.

Quomodo ſummi poteſt argumentum à facultate? ℞. Facultates ſunt aut quibus faciliùs fit, aut

aut ſine quibus aliquid confici non poteſt. *Quintil. ibid.* ut, credibilius eſt occiſos à pluribus pauciores, à firmioribus imbecilliores, à vigilantibus dormientes, à præparatis inopinantes, quorum contraria in diverſum valent. Hinc illa apud Ciceronem conjectura: *Inſidiatus eſt Clodius Miloni, non Milo Clodio: ille cum ſervis robuſtis, hic cum mulierum comitatu; ille in equo, hic in rheda, &c.* num. 55. Pro Roſcio Amerino num. 74 *Negat Cicero fuiſſe facultatem Roſcio occidendi ſuum patrem: vel enim occidiſſet per ſe, vel per alios ſive liberos, ſive ſervos: Neutrum: ergo.* Contra num 92. *Quinque indiciis facultas & cædes Sextii Roſcii in adverſarios conjicitur: Videamus nunc ecqua facultas &c.*

INSTRUMENTUM.

Quomodo ſumi poteſt argumentum ab inſtrumento? ℞. Facultati licet inſtrumentum conjungere: & ex inſtrumento aliquando etiam ſigna naſcuntur: ut, ſpiculum in corpore inventum, *Quintil. ibid.* Cicero pro Milone: *Quamobrem ſi cruentum gladium tenens clamaret Titius Annius: adeſte quæſo, atque audite, cives. P. Clodium interfeci: ejus furores, quos nullis jam legibus, nullis judiciis frænare poteramus, hoc ferro, & hac dextera à cervicibus repuli,* &c. Ibid. *Cum facibus ad Curiam cucurrerunt, cum facibus ad Caſtoris ædes, cum gladiis toto foro volitarunt.* Poeta. *Obvius Æneas clypeoque inſurgit & haſta.*

MODUS.

Quomodo ſumi poteſt argumentum à modo? ℞. Modus eſt in quo quemadmodum, & quo animo factum ſit, quæritur: ſi graviter, ſi contumelioſè, clam, palam, vi, perſuaſione, inſcitia, caſu, neceſſitate. *Quintil. ibid.* Cicero

pro Milone: *Tu Clodii cruentum cadav*
ſti domo? tu in publicum ejeciſti? tu ſp
imaginibus, exequiis, pompa, laudatione
liciſſimis lignis ſemiuſtulatum, nocturnis
dilaniandum reliquiſti? Virgil. Æneid.

Mortua quin etiam jungebat corpora v
Cōponēs manibuſque manus, atque ori
Tormenti genus, & ſanie, tabeque f
Complexu in miſero longa ſic morte n

Idem: *Altaria ad ipſa trementem traxi*
Et in multo lapſantem ſanguine na
Implicuitque comam læva, dextraque c
Extulit, ac lateri capulo tenus abdidi

Sunt hæ hypotypoſes, quibus abunda
tæ, Cicero pro Domo ſua contendit, *leg*
diam de exilio ſuo eſſe irritam, quia per
ta fuit; nam lapidatio, & hominum con
& comportatio armorum in ædem Caſto
provinciarum venditio duobus improbis
bus vim probant, Num. 53.

SIGNUM.

Quomodo ſumi poteſt argumentum à
n. In partitionibus Cicero vocat conſe
quædam ſigna præteriti, & quaſi impre
veſtigia, quæ quidem vel maximè ſuſp
movent, & ſunt quaſi tacita criminum
nia: ut telum, ut veſtigium, ut cruor,
prehenſum aliquid, quod ablatum ere
videatur, ut reſponſum inconſtanter,
tatum, ut titubatum, ut cum aliquo, &
ſo in loco viſus, in quo facinus peract
ut pallor, ut tremor, ut ſcriptum, a
gnatum, aut depoſitum quidpiam. *Quin*
Pro Milone: *Comprehenſus eſt in templo*
ſervus P. Clodii, quem ille ad Cn Po
interficiendum collocarat, extorta eſt c
ſica de manibus.

Catil. 3. Ac mihi quidem Quirites, cùm illa certiſſima ſunt viſa argumenta atque indicia ſceleris, tabellæ, ſigna, manus, denique uniuſcujuſque confeſſio; tum multò illa certiora, color, oculi, vultus, taciturnitas: ſic enim obſtupuerant, ſic terram intuebantur, ſic furtim nonnunquam inter ſe aſſiciebant, ut non jam ab aliis indicari, ſed ipſi à ſe viderentur. *Paulo ante*: Tum Cethegus recitatis litteris debilitatus, atque abjectus, conſcientia convictus reticuit. Introductus Statilius cognovit manum & ſignum ſuum. Oſtendi tabellas Lentulo, & quæſivi cognoſceret ne ſignum; Annuit. eſt verò, inquam, ſignum quidem notum, imago avi tui, clariſſimi viri, qui amavit unicè patriam & cives ſuos: quæ quidem te à tanto ſcelere etiam muta revocare debuit.

ARTICULUS IX.

Antecedentia, & conſequentia.

QUid ſunt Antecedentia, & Conſequentia? ℞. Dicuntur à Cicerone, *Topic. cap.* 2. *& Ariſtot. de Rhet.* 5 quæ cum re neceſſariò ſunt conjuncta, ut illa antecedant, hæc conſequantur: *Sic vulnus cordis mortem antecedit, arma bellum, culpa pœnam: pœna verò culpam ſequitur, bellum, arma, mors vulnus cordis.*

Quanquam adverte quædam dici etiam antecedentia, quæ probabiliter tantùm, & non neceſſariò cum re conjunguntur; tumque pariter conſecutio eſt tantùm probabilis. v. g. *Flores edidit hac arbor: igitur probabile eſt fructus habituram.*

Fac argumentum ab antecedentibus. ℞. *Tu natus es homo: igitur moriere. Ille magni ſceleris eſt reus; graviter igitur à juſto judice plectetur,*

Ab antecedentibus argumentatur apuc
tium Davus, quo loco ſimulati ab hero
ptias colligit. Solitudo, (*inquit*), ante
& introire neminem video, exire nem
in ædibus nihil ornati, nihil tumulti,
olera, & piſciculos minutos fert obulc
nam ſeni. *Adria Art. 2. ſcena.* 1. Nam
que veræ apparantur nuptiæ, ibi non ſc
non ſilentium, ſed hominum conventu
pitus, tumultus. Cic. pro Milone *num.*
lida narratione oſtendit probabiles Clo
ſidias ab antecedentibus: *Primo*: Tr
Clodius præturam, quam petebat, in ſec
annum. *Secundò*, Inivit competitores M
ne hic iſto anno, ſe prætore, eſſet Conſu
Quando illud impedire non potuit, Milo
tuit occidere; id palam ſæpius profeſſu
Quartò, Capit occaſionem itineris, cum
comitatu ſervorum: *Quintò*, Locum pu
git aptum, ante fundum ſuum; atque
Milonem adortus eſt.

Fac argumentum à conſequentibus.
eſt: ergo ortus eſt ſol. Eſt fructuum co
tur & florum fuit. *Pulchrè Cicero* prop
cilio difficultatem accuſandi Verrem
quentibus, præſertim à perſona Horten
vinat. num 27. *& ſeqq. Item* Statuta lege
adventum decemvirorum. *II. Agrar. num*
pro domo ſua; Mala, quæ ſequerentur,
vis è Patricio Plebejus fieret. *Num.* 37.

ARTICULUS X.

Cauſa.

QUid eſt Cauſa? ℞. Cauſa eſt, unde
aliquis exiſtit.

Quot ſunt cauſæ? ℞. Ariſtoteles,

ſecuti ſunt eum, quatuor fecerunt: materiam ex qua res eſt; formam, per quam eſt, efficientem, à qua fit; finem, propter quem fit *lib. 2. Phyſica cap. 3.*

Quid eſt materia? Eſt id, ex quo aliquid fit, aut componitur. *Ut marmor eſt materia ſtatuæ, argumentum naturæ, corpus hominis.*

Quomodo argumentamur à materia? ℞. Corpus mortale eſt: igitur mens immortalis ipſi dominetur. Multa ſigna gemmis & auro cælata ſuſtulit: Verres Ergo gravia furta commiſit

Quid eſt forma? ℞. Eſt cauſa, per quam res eſt id, quod eſt, & à cæteris rebus diſtinguitur. *Vt animus eſt forma hominis*: eſt enim cauſa cur homo ſit homo, & à cæteris rebus differat; ſic domus, ſic navis, ſic terra, ſic ignis; cæterarumque rerum ſua forma eſt, vel naturalis, quæ à natura, vel artificialis, quæ ab arte proficiſcitur; hæcque poſita eſt in certa quadam figura externa.

Quomodo argumentamur à forma? ℞. Homini animus immortalis eſt: igitur æternitatem quærat.

Cicero 1. offic. Si conſiderare velimus, quæ ſit hominis natura excellentia & dignitas, intelligemus, quàm ſit turpe diffluere mollitie, & delicatè ac molliter vivere: quàmve honeſtum ſit parcè, continenter, ſeverè, ſobriè. Rurſus Verres Dianæ ſtatuam apud Segeſtanos poſitam ab Africano, ſacrilegus abſtulit. *Verr. V. Num. 72. & alia multa ſimulacra pulcherrima. Ibid*

Quid eſt cauſa efficiens? ℞. Quæ ſua vi efficit, id cujus eſt cauſa. Eſt multiplex: alia procreans, *ut Deus, parentes*; alia conſervans, *ut lex, civitatem*; alia interimens, *ut morbus, intemperantia, propinatio veneni*: alia vel ſola, vel

cum aliis efficiens, & ſuo mo
alterius, vel ex neceſſitate, ve
to, &c quarum omnium exe
prima editione, nunc aliquot

Quomodo argumentamur ab ef
mundum condidit: ergo perfec
In repub. vigent leges: ergo i
Cluent. num. 1. Oppianicus a
delitate & intemperantia eſt m
propinato veneno. C. Cæſar
ſui adeptus eſt: recte igitur u
à quo etiam ipſius victoriæ con
victa eſt. *Pro Marcello num.*
multi alii errore, aut impulſu
pejum ſunt ſecuti: igitur excu

Quis eſt finis? ℞. Finis eſt
quid fit, ut domus finis eſt uſus
minis beata vita.

Quomodo argumentamur à fi
eſt factus ad beatam vitam: no
ſatiet; aut ſeſe ad res humiles
Philipp 7. Si pace volumus frui, b
eſt: ſi bellum, omittimus pace nu
Rurſus Philipp. 8. Quæ cauſa
gerendi, quàm ſervitutis dep
etiamſi non ſit moleſtus domi
poſſe ſi velit, *pro Ligario Tub*
fine armorum contra Cæſarem ſ
enim, Tubero, tuus ille deſtric
ſalica gladius agebat? Quis ſenſ
tuorum? quæ tua mens, oculi,
animi? quid cupiebas? quid opt
vit Verres pecunia ſe poſſe Cic
ces corrumpere: igitur liberè fur
num 4. Clodius multos habuit
Miloni, nullos habuit Milo:
hic eſt inſidiatus. *Pro Mil. num*

ARTICULUS XI.

Effecta.

QUid ſunt Effecta? ℞. Sunt ea, quæ ſunt orta de cauſis.

Quot ſunt Effectorum genera? ℞. Totidem ut cauſarum, quatuor: eſt enim ſuus effectus finis, & efficientis, & formæ, & materiæ.

Quomodo fit argumentum ab Effectis cauſæ efficientis? ℞. In bello Aſiatico agitur gloria populi Rom. agitur ſalus ſociorum, aguntur vectigalia maxima, agitur fortuna multorum civium; ergo bellum Aſiaticum eſt genere ſuo grave & neceſſarium. *Pro lege Manil. num.* 6. *Agraria II. num.* 9. Pace non modò ii, quibus natura ſenſum dedit, ſed etiam tecta, atque agri lætari videntur: ergo quid tam populare, quàm pax; &c. Vide fructum, & delectationem, & dignitatem Poeſeos, propter quam Archias civis Romanus, etiamſi non eſſet, aſciſcendus fuit. *Cicero de ſenectute:* Nulla capitalior peſtis, quàm corporis voluptas, hominibus à natura data eſt; Hinc patriæ proditiones, hinc Rerumpublicarum everſiones, &c.

Quomodo fit argumentum ab Effectis cauſæ finalis? ℞. Mavult Cicero in exilium ire, quàm ſe vi defendere: ergo conſervare amat Rempublicam, *Poſt reditum in Senat. num.*31. Marius, Scævola, & alii pro Repub. arma capiunt, multos labores ſuſtinent: igitur ſpectant immortalitatem gloriæ. *Pro Rabir. Num.* 29. Rex delectum habet militum, legiones conſcribit: igitur bellum meditatur. Legit orationes Ciceronis: ergo ſtudet eloquentiæ. Socrates ad veſperam contentiùs ambulat: igitur quò meliùs cœnet, obſonat ambulando famem.

Quo-

Digitized by Google

Quomodo fit argumentum ab E
terialis ? ℞. Corruptioni ſummus
componimur ex corpore. *Hinc V*
infert nihil nobis eſſe à corpore,
mutationem & miſeriam.

Optima quaque dies miſeris
Prima fugit, ſubeunt morbi, tr

Quomodo fit argumentum ab Ef
malis? ℞. *Homo ex memoria reru*
ne, & celeritate motus, omniqu
virtutum, Deum agnoſcit, lauda
hominis animo vim divinæ mentis
1. Tuſc.

Ex his animadverte tum max
mentum ab effectis cauſarum, cù
effectis cauſas, earumque vim &
Nam Effecta ipſis cauſis ſunt not
rea hic locus effectorum ſæpiù
Oratoribus, quàm locus à cauſis

ARTICULUS

Loci Extrinſeci.

LOci extrinſeci variè à variis
cero in Topic. & partit. teſtin
Ariſtoteles, & itidem quandoque
tilianus probationes inartificiales
cola, *lib* 1 *cap.* 2. mavult eſſe pr
ſcilicet hi loci ratione inventio
Oratoris artem; & probationes
ptæ non ex viſceribus cauſæ,
ipſis, ſed remotè & foris eruuntu
ritate niti debent.

PRÆJUDIC

Quid ſunt Præjudicia? ℞. Sun

vel eadem cauſa aliquid aliquando judicatum eſt. Quintil. lib. 5. cap. 2. *ut pro Milone*. Negat intueri lucem fas eſſe ei, qui à ſe hominem occiſum fateatur: in qua tandem urbe hoc homines ſtultiſſimi diſputant? ne ipſe in ea, quæ primum judicium de capite vidit M. Horatii fortiſſimi viri.

Et pro Roſcio Amer. num. 64. *Terracinenſes ſine magnis & probatis cauſis de parricidio judicare noluerunt; ergo nec Romani debent judicare.*

Et pro Cluentio num. 55. *Scamander erat condemnatus; igitur rectè Oppianicus erat condemnatus.*

Intellige ex Quintiliano Præjudicia duobus confirmari, ſimilitudine rerum de quibus quæritur, & judicum auctoritate. Refelli verò diſſimilitudine, aut actorum incuſando negligentiam, aut de infirmitate perſonarum querendo, contra quas fuerit judicatum, aut de gratia, quæ teſtes judiceſve corruperit, aut de invidia, aut de ignorantia, aut inveniendo quod cauſæ poſtea acceſſerit; quorum ex Cicerone exempla non ſubjicio, ne fuſior fiam.

FAMA.

Quid eſt Fama ſeu Rumores. ℞. Eſt teſtimonium multitudinis, quæ habet auctoritatem, niſi malitia irrepſerit, vel nimia crudelitas, alioquin his duobus capitibus infirmatur. Eſt enim, *inquit Quintilianus ibid* ſæpe ſermo ſine ullo certo authore diſperſus, cui malignitas initium dederit, incrementum crudelitas: quod nulli non etiam innocentiſſimo poſſit accidere, fraude inimicorum falſa vulgantium. *Cicero pro Cœlio*: At fuit fama. Quotuſquiſque iſtam effugere poteſt in tam maledica civitate? vicinum ejus mulieris miraris malè audiſſe, cujus frater germanus ſermones iniquorum effugere non potuit?

potuit? 3. *de fin.* Eſt hominis
raliter educati, velle benè aud
à propinquis, à bonis etiam
poſt mortem famæ, etiam det
ſendum eſt. *Pro Mil. num.* 64.
ſe rumores fortiter tu..t.

TABULÆ

Quid ſunt Tabulæ? ℞. Sunt
publicæ, ut leges; vel privatæ
Chyrographa. *Quintil. ibid.* A
to legitimo inſtitutus eſt hær
igitur adire poteſt. *Cicer. Pro C*
Verris fidem abrogat propter li
& Verr. VII. Negat eumdem V
ſuo expendiſſe ad Cybeam nave
quia id nuſquam publicis tabul
46. Jam à legibus valida argun
ut pro Milon. Quod ſi duodecin
num furem quoquo modo, diur
telo defenderit, interfici impu
quis eſt qui quoquo modo quis
puniendum putet, cùm videat
dium nobis ad occidendum ho
porrigi legibus? *Et ibid. paulò p*
judices, non ſcripta, ſed nata
didicimus, accepimus, legimus
tura ipſa arripuimus, hauſimus
ad quam non docti, ſed facti,
ſed imbuti, ſumus: ut ſi vita n
inſidias, ſi in vim, in tela aut la
micorum incidiſſet, omnis ho
expediendæ ſalutis.

TORMENT

Quid ſunt Tormenta? ℞. Su

quibus veritas extorquetur. *Ariſtot. Rheth. lib.* 1. *cap.* 15. *Quintil. lib* 5. *cap.* 4. Cicero pro Milone *Num.* 60. quæſtiones ſervorum refellit à perſona Appii, qui deridetur, & à modo quærendi non legitimo: *Age verò, quæ erat, aut qualis queſtio? heus ubi Roſcio, ubi Caſca? Clodius inſidias fecit Miloni? fecit: certa crux. Nullas fecit ſperata libertas.* Et pro Cluent. num. 176. *Saſſiam crudelitatis inſimulat, quod iterata quaſtione Nicoſtratum ſervum diu torſerit.* Item inferiùs multa de quæſtione habet. Num. 182. Cæterùm periculoſa eſt, & ſæpè fallax, quæ tormentis exprimitur confeſſio: vi enim doloris, aut cruciatuum metu quis adactus, falſa dicet. Idcirco hoc genus argumenti non eſt ſatis firmum, niſi poſt quæſtionem rurſus interrogatus reus ſibi conſtet in rebus dictis.

JUSJURANDUM.

Quid eſt Jusjurandum? ℞. Eſt affirmatio religioſa, qua aliquid, quaſi Deo teſte, aſſeritur: *Ariſtot. Rhet. lib.* 1. *Quintil. lib.* 5. *cap.* 6.

In argumentis ab hoc loco maximè ſpectanda eſt perſonæ jurantis vel probitas, vel impietas; veriſimile namque eſt eum, qui in aliqua re ſemel ſit improbus & mendax, etiam in aliis ſceleratum & perjurum ſæpiùs futurum.

Deinde huc pertinent promiſſa, & pacta, quæ inter aliquos conveniunt *Cic.* 5. *Phil.* Audebo etiam obligare fidem meam, P. C. vobis populoque Rom. quod profectò cùm me nulla vis cogeret, facere non auderem, pertimeſceremque in re maximè periculoſa opinionem temeritatis: promitto, recipio, ſpondeo Cæſarem talem ſemper fore civem, qualis hodie ſit, qualemque eum maximè velle, & optare debemus. Pactum autem eſt apud Virgil. *Eclog.* 3.

Vis

Digitized by Google

Vis ergo inter nos, quid p
Experiamur? ergo hanc vit
Bis venit ad mulctram, bin
Depono: tu dic mecum q

TESTE

Quid ſunt Teſtes? ℞. Sunt
controverſiam vocatur, voce
nium ferunt, *Ariſt. lib. 1. cap*
cap 7. Porro iis teſtibus fidem
cadit perturbatio, ira, odiu
cuniæ ſpes, audacia, vita,
Præterea non auditur teſtis
abſens in aliena, nec in do
nec in amici amicus. Fidem
qui ſunt probæ vitæ, vel teſt
ti, vel jurati. *Pro Roſc. Comœ*
ſte igitur hoc planum faciam?
hæc res in judicium, certè: C
Fannius. Quis reus? Flavius.
vius. Ex his unus eſt mihi t
qui pecuniam datam dicat:
ſimus? ſine controverſia,
cio comprobatus eſt judex, &c
ſu ſpectas, eques Romanus eſt
clariſſimus; ſi ex re, judic
veritate, id quod ſcire potuit
Ibid num. 44. Manilio & Luſ
dendum? dic, aude, eſt tuæ
gantiæ, vitæque univerſæ vox
quàm mox ego Luſcium & Ma
ne eſſe ſenatores; ætate, gra
ſanctos & religioſos. *Pro Ar*
horum infirmari poteſt? He
adſcriptum negabis? adeſt vir
& religione, & fide L. Lu
opinari, ſed ſcire; non aud
ſe; non interfuiſſe, ſed egi

Heraclienſes legati, nobiliſſimi homines &c. Pro Flacco lepidiſſimè tota contentione Cicero rejicit, eluditque teſtes Aſiaticos, & Judæos, & Romanos, à levitate ſententiæ, & morum improbitate, & vilitate perſonarum: ubi abundè expreſſa cerneres exemplis, quæ ſupra diximus.

Denique eſt & aliud teſtimonium [præter divinum, ut oracula, auſpicia, vaticinationes, reſponſa Sacerdotum, Aruſpicum, conjectorum à quo trahitur fides & argumentum ſanè firmiſſimum, nimirum ab Oratione, ſeu à verbis cujuſque. *Sic Cicero pro Milone adversùs Clodium*. Res erat minimè obſcura: etenim palam dictitabat conſulatum Miloni eripi non poſſe, vitam poſſe. Significavit hoc ſæpè in Senatu, dixit in Concione: qui etiam Fannio, fortiſſimo viro, quærenti ex eo, qua ſpe fureret, Milone vivo reſpondit triduo illum, ad ſummum quatriduo periturum.

ARTICULUS XIII.

Uſus Locorum.

QUis eſt Uſus Locorum? Definitionis uſus eſt non tantùm ut obſcuræ rei adferatur notitia, aut involuta aliqua quæſtio explicetur, ſed etiam ad amplificationes & deſcriptiones, præſertim illius definitionis, quæ datur per cauſas & effecta, per negationem & affirmationem. *Agricola lib. 2. cap.* 28.

Notatio ad vim & originem verborum, aut ad alluſiones & jocos adhibetur.

Enumeratio partium ad totum, explicatis partibus, clarè oculis ſubjiciendum, & distribuendum, & amplificandum ſervit.

Genus valet ad fusè dicendum, avocando orationem ab hypoteſi ad theſim: item ad docendum

laudandum,

laudandum, & ſuadendum. Nam magna eſt vis in natura generis benè expoſita.

Similitudo, & diſſimilitudo lucem adfert rebus, ornatum argumentis, animis voluptatem.

Uſus comparationis aſſurgit per exempla ad magnos motus.

Repugnantium verò ac oppoſitorum uſus eſt in amplificationibus ad refellendum ac probandum: item per antitheta ad ornatum orationis, & gratiam, & varietatem; tum ut res una per contrarium meliùs eluceſcat.

Latè ac eleganter patent Adjuncta, nam illa animi, & corporis, & fortunæ, ad laudandum vel vituperandum; illa temporis, & loci, & facultatis, & ſignorum, vel ad narrandum, vel probandum, vel confutandum, vel amplificandum, vel deſcribẽdum, vim habent ac ſplendorem.

Idem eſt ferè uſus de Antecedentibus & Conſequentibus; præſertim ad ſuadendum, aut diſſuadendum.

Per cauſas & effecta amplificamus: Ac genus quidem demonſtrativum ex rerum benè vel male geſtarum cauſis conſtat: In deliberativo & judiciali per effecta & cauſas copiosè probamus, confutamus deſcribimus.

Locis extrinſecis, ut præjudiciis, utimur ad confirmandum & refellendum, ſi accedit auctoritas: in aliis verò, ut fama, ut tormentis, ut tabulis, ut jurejurando, ut teſtibus, perſonarum probitas, & improbitas ſpectari debet, & rerum circumſtantiæ expendi.

ARTICULUS XIV.

Modus Variandi Argumenti.

QUotuplex eſt Modus variandæ Orationis ℞. Quintuplex: *Primò*, per locos. *Secundò*,

dò, per figuras, *Tertiò*; per argumentationes. *Quartò*, per amplificationes. *Quintò*, per affectus.

Varia idem Argumentum per locos, & figuras. Reſponſio ſit hujus propoſitionis v. g. *Rhetorica eſt adoleſcenti expetenda*, ſimplex argumentum à definitione, *quia eſt ars benè dicendi*.

Sic variabis ab enumeratione partium per apoſtropham, interrogationem, ſubjectionem: Ec quid tandem cogitas, adoleſcens, aut quænam tuo animo inſidet de Rhetorica opinio? num invenire, quæ quæſtionem probabilem reddant, expetendum putas? Eſt hæc prima laus Rhetoricæ. Quid? res inventas in ordinem diſtribuere? Quid? ornatè eloqui? id non ſummo ſtudio quærendum videatur? Hæc quoque docet Rhetorica. Niſi fortè memoriam non laudas, quæ inventis cogitatiſque rebus & verbis adhibetur; aut actionem non æſtimas, quæ ſummis Oratoribus & infimis magnam affert dignitatem? At eadem ipſa Rhetorica memoriæ & pronuntiationis præceptrix eſt, & quædam magiſtra. Quis igitur illam non expetat? quis, &c.

Sic variabis à genere per hypotipoſim ſeu etopæjam. Hæc quæ ſæpè audiſtis, ponite vobis ante oculos, quanto ſtudio artes expetit optimus quiſque adoleſcens; ut hic ne verberibus quidem à contemplandis rebus perquirendiſque deterreatur, ut pulſus requirat, ut aliquid ſe ſcire gaudeat, ut aliis narrare geſtiat: cernite ut nec valetudinis, nec rei familiaris habeat rationem, omniaque perpeti ardeat ipſa artis cognitione captus, & cum maximis curis, & cum laboribus compenſare eam, quam ex dicendo capit voluptatem. Quod ſi tanta eſt innata adoleſcenti omnium artium cupiditas, quanto ille deſiderio tenebitur Rhetoricæ? &c

Sic variabis à comparatione & exemplo per ſu-

Digitized by Google

ſuſtentationem, & proſopopæjam. Rhetoricæ ſcientia nulla res eſt præſtantior; nam quid Antiqui maximè appetierunt? an divitiarum amplitudinem? an illecebras voluptatum? an honoris faſtigium? quid Demoſthenes, quid Cicero, quid Hortenſius, quid innumerabiles alii ſibi propoſuerunt? otium fortaſſe, & quietem? nolite ſic cenſere. Quid igitur? loquantur ipſi & reviviſcant. Audi, adoleſcens, horum orationem, tametſi ſcripta legeris: Opes, voluptas, honor caduca ſunt & fluxa: Rhetoricæ ſcientia ſempiterna: hanc tu ſectare, in hac una excellere pulchrum puta; neſcire autem turpe ducito: nullus nos labor ab illa deterruit, nullus ſomnus, &c.

Sic variabis ab Effectis per Exclamationem & Repetitionem. O magna vis & dignitas Rhetoricæ! ò præſtantiſſima omnium Scientia! quid eſt aut tam admirabile, quàm ex infinita multitudine exiſtere unum, qui id quod omnibus natura ſit datum, vel ſolus, vel cum paucis poſſit facere? aut tam jucundum cognitu, atque auditu, quàm ſapientibus ſententiis, gravibuſque verbis ornata oratio, & perpolita? aut tam potens tamque magnificum quàm populi motus, judicum religiones, Senatus gravitates, unius oratione converti? *Iterum*, O ſuavis vitæ dux & comes Rhetorica! tu adoleſcentiam alis, tu ſenectutem oblectas, tu ſecundas res ornas, tu adverſis perfugium ac ſolatium præbes, tu delectas domi, non impedis foris, pernoctas nobiſcum, &c.

Sic variabis ab Adjunctis & Conſequentibus per Prolepſim, Licentiam, Conceſſionem. Dicet fortaſſe quiſpiam. Quid hoc? omnis adoleſcens trahitur & ducitur ingenuis ſtudiis atque artibus Rhetoricæ? difficile ſit hoc affirmare. dicam tamen liberè quod ſentio, & magna vocis contentione dicam, ut plures audiant, non ex optimis adoleſcentem eſſe illum, qui Rhetoricam non

attigit

attigit è limine: præſertim ſi neque ætas ipſi, neque ingenium, neque valetudo, locus, tempus, parens, occaſio, modus, facultas ſtudendi deſit. I tu, quando ita ſentis; iſtam artem reſpue, & ejus cognitionem aſpernare: verum quæ tibi laus erit viro minimè perito? quæ dignitas obveniet? qui honores? quæ præclarè facta dictaque? ſeni autem quæ gravitas, quod conſilium, &c.

Pluribus exemplis ſuperſedeo, ne ſim longior. De varianda Argumentatione, amplificatione, affectu, vide ſuo loco.

CAPVT SECVNDVM.

De Argumentatione.

QVando jam ſunt eruta è locis Argumenta proximum eſt ea explicare, & arte quadam tractare; quò majorem vim habeant: nam ex ſeſe jejunia ſunt & imbecilla, niſi accedat Argumentatio, quæ nervus eſt orationis:

Quid eſt Argumentatio? ℞. Eſt Oratio, in qua artificiosè unum ex alio colligitur. Argumentum verò eſt id, ex quo aliud colligitur. v. g. *Rhetorica eſt honeſta: igitur amplectenda*, Argumentatio eſt: *Rhetorica eſt honeſta* Argumentum eſt, ſeu Ratio aut medium, quo probatur concluſio.

Quæ ſunt Argumentationis ſpecies? ℞. Syllogiſmus, Ratiocinatio, Enthymema, Collectio, Sorites, Dilemma, Epicherema, Inductio.

ARTICULUS I.

Syllogiſmus.

QUid eſt Syllogiſmus? ℞. Eſt Argumentatio ex duabus propoſitionibus concluſionem neceſſariò inferens: ut, *Omnis ars honeſta eſt amplectenda, Rhetorica eſt ars honeſta: igitur amplectenda.*

Prima Syllogiſmi propoſitio dicitur major, ſeu ſimpliciter propoſitio, quoniam id proponit, in quo eſt vis ad probandum.

Secunda vocatur minor, ſeu aſſumptio, quia aliquid aſſumit ex prima ad probandam concluſionem v g in allato exemplo: *Omnis ars honeſta eſt amplectenda*, major eſt, ſeu propoſitio *Rhetorica eſt ars honeſta*. Aſſumptio eſt. Quia ex majore aſſumitur, *eſt ars honeſta*. Concluſio, ſeu complexio, eſt ipſa, quæſtio illata ex ſuperioribus, ſcilicet majore, & minore; nempe, *Rhetorica eſt amplectenda.*

ARTICULUS II.

Ratiocinatio.

QUotuplex eſt Ratiocinatio? ℞. Triplex: tripartita, quadripartita, quinquepartita.

Tripartita (quæ ſimpliciter Syllogiſmus appellatur) eſt Argumentatio, ut dixi, ex duabus propoſitionibus concluſionem neceſſariò inferens: *ut*, Cuicumque quæſito opus eſt, is verè dici dives non poteſt. M. Craſſo quæſito opus eſt: ergo M. Craſſus verè dici dives non poteſt. *Item*: Aut metuamus Carthaginenſes oportet, ſi, incolumes eos reliquerimus, aut eorum urbem diruamus, at metuere quidem

non

non oportet: reſtat igitur ut urbem diruamus?

Quadripartita eſt ſyllogiſmus, in quo vel major, vel minor probatur: *ut*, Qui ſæpe numero nos per fidem fefellerunt, eorum orationi fidem habere non debemus: ſi quid enim perfidia illorum detrimenti acceperimus, nemo erit præter noſmetipſos, quem jure accuſare poſſimus, ac primò quidem decipi incommodum eſt, iterum ſtultum, tertiò turpe. Carthaginenſes autem perſæpè jam nos fefellerunt; Summa igitur amentia eſt in eorum fide ſpem habere, quorum perfidia toties deceptus ſis. Ubi vides aſſumptionis probationem & expoliationem deeſſe.

Quinquepartita (quæ ſimpliciter Ratiocinatio, à multis dicitur) eſt Syllogiſmus, cujus major & minor probatur: *ut*, Cuicumque quæſito opus eſt, is verè dici dives non poteſt; eſt enim divitiarum fructus in copia: copiam autem declarat ſatietas rerum atque abundantia, hoc eſt, ſi nihil tibi deeſſe putes, nihil appetas, nihil optes amplius. M. Craſſo autem quæſito opus eſt, quia propter aviditatem pecuniæ nullum quæſtum turpem putat; quotidie fraudat, decipit, paciſcitur, aufert, eripit, ſpoliat ſocios, ærarium compilat, & teſtamenta ſupponit; quæ cuncta non abundantis, ſed egentis, ſigna ſunt: ergo M. Craſſus verè dici dives non poteſt.

ARTICULUS III.

In Ratiocinatione cautio.

QUid in Ratiocinatione cavendum eſt? ℞. Ut vitetur ſimilitudo, quæ ſatietatis eſt mater, non ſemper à propoſitione ordiendum, à complexione, ab aſſumptione nonnunquam: omittenda ſæpè probatio, quando propoſitio

clara eſt. Cicero 1. *Catilinaria* ſtatim proponit hanc Ratiocinationem: omnis perniciosus Civis occidendus eſt; nam exempla Majorum hoc probant: Catilina eſt perniciosus civis; nam impudens eſt conjurator; igitur Catilina jure occidendus eſt. Sic verò ordinem invertit & incipit à probatione minoris: *Quouſque tandem abutere, Catilina, patientia noſtra &c.* deinde concludit: *O tempora, ò mores, vivit, & vivit, &c. ad mortem te, Catilina, jampridem, duci oportebat &c.* Tum inferiùs ſubjungit majorem: *Fuit, fuit quondam illa virtus, ut majores noſtri ſuppliciis acrioribus perniciosum civem quàm hoſtem coercerent.*

Deinde quælibet propoſitio illuſtrari debet variis figuris, amplificationibus, & locis Rhetoricæ; ſine his enim languida eſt Argumentatio, quare toties variari poſſunt ſingulæ Argumentationis partes, quot ſunt Figuræ ſententiarum, ut interrogando, exclamando, prætereundo, communicando, &c. Horum exemplum ſit. *Pro lege Manil* ubi Cicero Ratiocinationem habet inſignem & eleganter omnes ejus partes exornatas. *Major propoſitio*, Cujus maxima eſt in adminiſtrandis bellis auctoritas, is eſt Aſiatico bello præficiendus; *effertur comparatione & diſtributione, num.* 43. *Probatur interrogatione*. Nam vehementer pertinere ad bella adminiſtranda, quid hoſtes, quid ſocii de imperatoribus ipſis exiſtiment, quis ignorat? cùm ſciamus homines in tantis rebus, ut aut contemnant, aut metuant, aut oderint, aut ament: opinione non minus famæ, quàm aliqua certa ratione commoveri. *Aſſumptio*: Magna eſt Cn. Pompeii auctoritas, *effertur majore interrogatione*: Quod igitur nomen unquam in orbe terrarum clarius fuit? cujus res geſtæ pares? de quo homine vos, Quirites, id quod maxime facit aucto-

auctoritatem, tanta & tam præclara judicia feciſtis, &c. *Aſſumptionis probatio, præteritione, rurſus interrogatione.* Itaque ut plura non dicam neque aliorum exemplis confirmem, quantum hujus auctoritas valeat in bello: ab eodem Cn. Pompejo omnium rerum egregiarum exempla ſumantur. Qui quo die à vobis maritimo bello eſt præpoſitus imperator, tanta repentè vilitas annonæ ex ſumma inopia & caritate rei frumentariæ conſecuta eſt, unius ſpe de nomine, quantam vix ex ſumma ubertate agrorum diuturna pax efficere potuiſſet. Jam verò accepta in Ponto calamitate &c. *Concluſio: exclamatione.* Et quiſnam dubitabit, quid virtute perfecturus ſit, qui tantum auctoritate perfecerit? *Vel*: Quis dubitet Pompejum eſſe Aſiatico bello præficiendum; cujus plurimùm apud reges, & exteras nationes valitura eſt auctoritas?

Vide in noſtra Analyſi de tribus aliis virtutibus Cn. Pompeii, ſimili Ratiocinatione expolitis.

ARTICULUS IV.

Enthymema.

QUid eſt Enthymema? ℞. Eſt Syllogiſmus imperfectus, vel, ut alii definiunt, Syllogiſmi pars, quia altera ex duabus propoſitionibus conſtat, illi deeſt, ſive Major, ſive Minor. *Quintil. lib 5. cap.* 14. *Cicero in Topic.* ut, *Rhetorica eſt ars igitur expetenda.* Cicer. pro Cœlio: *Atque ſcitote, Judices, eas cupiditates, quæ objiciuntur Cœlio, atque hæc ſtudia, de quibus diſputo, non facilè in eodem homine eſſe poſſe.* Ut ſit Syllogiſmus: *Non poſſunt in eo, in quo eſt ſummus ſtudiorum amor eſſe & pravæ cupiditates: In Cœlio eſt ſummus ſtudiorum amor: non poſſunt ergo in eo eſſe pravæ cupiditates.*

ARTICULUS V.

Collectio.

QUid eſt collectio? R. Eſt Argumentatio, quæ quinque habet partes. 1. Propoſitionem. 2. Rationem propoſitionis. 3. Rationis confirmationem. 4. Exornationem confirmationis. 5. Denique complexionem. Exemplum eſt hæc propoſitio: Pravorum conſortia ſunt adoleſcentibus vitanda: *Ratio*: Quia hæc ætas celeriter corrumpitur ejuſmodi conſortiis. *Confirmatio*: Deficit enim ratione & conſilio hæc ætas; tum quia adoleſcentis voluntas eſt cæca & proclivis in vitium. *Exornatio*: Atque ego nullum ſcopulum, nullam charybdim tot tantiſque navigantium naufragiis infamem puto, quàm iſtud pravorum conſortium fuit præditum ac profligatum ad caſum perniciemque adoleſcentum. *Complexio:* Pravorum igitur conſortia ſunt adoleſcentibus vitanda.

Vide exempla perfectæ Collectionis in ſecunda & tertia Catilinaria, nam harum duarum orationum analyſis eſt aperta Collectio. *Ac in poſtrema quidem propoſitio eſt iſta*. Hic dies ſupplicatione Deorum eſt celebrandus. *Ratio*, quia Cicero hodie remp. conſervavit. *Confirmatio*, nam Catilinariam conjurationem manifeſtè comperit. *Exornatio*. Iſtam autem conjurationem longè omnium periculoſiſſimam, crudeliſſimamque ſine internecione civium, rogatus conſul, brevi tempore extinxit. *Complexio*, ergo hic dies, &c.

Quadrimembris Collectio eſt apud Ciceronem pro Ligar. in qua expolitio prætermittitur, *Propoſitio*: Ligarius poſt adventum Vari neceſſitate in.

in Africa, non voluntate, aut propter alienum à Cæſare animum reſtitit. *Ratio*, nam ſi potuiſſet illinc ullo modo evadere, non Uticæ potiùs, quàm Romæ: neque cum P. Attio, quàm cùm concordiſſimis fratribus, neque cum alienis eſſe, quam cum ſuis maluiſſet. *Confirmatio.* Etenim cùm ipſa legatio plena deſiderii ac ſollicitudinis fuiſſet propter incredibilem quemdam fratrum amorem, qui potuit Ligarius æquo animo eſſe, belli diſſidio diſtractus à fratribus? *Concluſio*, Nullum igitur habes, Cæſar, in Q. Ligario ſignum alienæ à te voluntatis.

Differt à Ratiocinatione Collectio, quòd in Collectione idipſum quod proponitur, in concluſione repetitur. In Ratiocinatione verò concluditur id, quod eſt è propoſitione & aſſumptione confectum.

ARTICULUS VI.

Sorites.

QUid eſt Sorites? Eſt Argumentatio, quæ per multas propoſitiones, quaſi per gradus (repetendo ſemper aliquid ex præcedenti) ex primo concludit extremum. *Exemplum ſit*: Si prætor pecuniam dedit, ut eſt ſcriptum, à quæſtore numeravit; quæſtor à publica menſa, publica menſa ex vectigal, aut ex tributo: ergo ſi pecuniam dedit, ex vectigali dedit. *Alterum exemplum ſit*: Africano virtutem induſtria, virtus gloriam, gloria æmulos comparat; igitur Africano induſtria æmulos comparavit.

Sed hoc argumentandi genus ſæpè ſolet eſſe fallax & captioſum. Sic Stoici fallaciter concludebant omne quod quavis ratione bonum eſſet, eſſe honeſtum: *Si bonum igitur optabile; ſi optabile,*

bile, expetendum; ſi expetendum, dignitatem habet, ſi dignitatem habet, laudabile eſt; ſi laudabile, honeſtum: igitur ſi bonum eſt, honeſtum eſt.

Hìc tertia conſecutio eſt vitioſa, multa enim ſunt expetenda, quæ dignitatem non habent, ut nonnulla utilia, & alia quædam jucunda.

Quare cavendum, ne in diſcurſu aliquid non legitimum admittatur, aut minus conſequens ex alio.

ARTICULUS VII.

Dilemma.

QUid eſt Dilemma? ℞. Eſt argumentatio, qua utrumvis conceſſeris, reprehenditur. *Cic. de Invent. lib.* 1. *ut,* Si improbus eſt, cur uteris? ſin probus, quid accuſas? *Apud Curtium Philotas.* An impiorum amicis inſontibus quoque moriendum eſt? quod ſi æquum eſt, cur tamdiu vivo? ſi injuſtum, cur nunc demum occidor? *Et Medaa Creonti.* Si judicas, cognoſce: ſi regnas, jube. *Cicero in Piſonem.* Vel triumphi, vel prædæ cupiditas te ad provinciam petendam rapiebat; non triumphi, ut tute profiteris: ergo prædæ. Si implacibiles ſunt iracundiæ, ſumma eſt acerbitas: ſi autem exorabiles, ſumma lænitas.

Æquivalet hoc Dilemma huic Ratiocinationi: *Nec debet eſſe acerbus homo, nec lenis. Sed ſi iraſcitur, erit alteruter: vel enim non patietur placari iracundiam ſuam, & acerbus erit: vel eam exorari ſinet, & lenis appellabitur: Non ergo debet iraſci.*

Poteſtne ſolvi Dilemma? ℞. Si verum ſit, ſolvi non poteſt; ſi falſum, vel inverſione, vel alterius aut utriuſque partis infirmatione diluitur. Sic propoſitum Dilemma diſſolvitur. *Si implacabiles ſunt iracundia, modò juſta ſint de*

cauſa

Digitized by Google

cauſa ſuſcepta & confirmata, ſumma juſtitia eſt: Si placabiles, modò ſe offerat honeſta parcendi occaſio, ſumma lenitas.

ARTICULUS VIII.

Epicherema.

QUid eſt Epicherema? ℞. Eſt brevis Ratiocinatio, in qua tamen integer Syllogiſmus, & Ratiocinatio, comprehenditur, *Quintil. lib. 5. cap. 14.* ut, *Quis dubitet mundum, qui optime regitur, conſilio & providentia adminiſtrari? Sine cauſa ſervus dominum accuſet?* Æquivalet hoc Epicherema huic Ratiocinationi quinquepartitæ: *Sine cauſa ſervus dominum accuſare non debet, quia contra naturam eſt. Hic ſervus eſt Titii, quandoquidem ſe illi mercede locavit: cur ergo ſine cauſa illum accuſat?*

ARTICULUS IX.

Inductio.

QUid eſt Inductio? ℞. Eſt Argumentatio, qua ex multis ſingularibus propoſitio univerſalis infertur. *Cicero de Invent. lib. 1. Quintilian. lib 5. cap. 11.* Exemplum eſto illud Ciceronis. *Demus ea, quæ conſilio regitur, Omnibus inſtructior eſt rebus & apparatior, quàm ea, quæ temere & nullo conſilio adminiſtratur. Exercitus is, cui præpoſitus eſt ſapiens & callidus imperator, omnibus partibus commodiùs regitur, quàm is, qui ſtultitia & temeritate alicujus adminiſtratur. Eadem eſt navigii ratio nam ea navis optimè curſum conficit, quæ ſcientiſſime gubernatore utitur Igitur melius accurantur quæ conſilio geruntur, quàm quæ ſine conſilio adminiſtrantur.*

Digitized by Google

Quotupliciter fit Inductio, ℞. Tripliciter.

I. Enumeratione partium ſub uno genere: ut: *Prudentia laudanda eſt, laudanda item Juſtitia, Fortitudo, Temperantia, & ſic de cæteris: ergo omnis virtus laudanda eſt.*

II. Fit plurium ſimilitudinum ſeu comparationum congeſtione: ut *Sic à natura comparatum eſt, ut in quoque genere princeps exiſtat: Luna inter minores ſtellas præſtat. Roſa florum obtinet principatum, Gemmarum prima eſt unio. Quidni in adoleſcente virtutum regina ſit verecundia?*

III. Fit Inductio pluribus exemplis: ut Cicero eleganter paradoxo primo. *Quibus gradibus Romulus aſcendit in cœlum? quibus autem Numa Pompilius? num rebus geſtis atque virtutibus? omitto reliquos reges, &c.* Item: *Romulus fratrem ſecum regnantem ferre non potuit, neque Pompejum Cæſar, nec Auguſtus Antonium: ergo nullus æquo animo fert conſortem Imperii.*

ARTICULUS X.

Argumentationum uſus ac venuſtas.

QUis eſt uſus Argumentationum? R. Syllogiſmus, ſeu Ratiocinatio ſervit exornationi & amplificationi, ubi res amplè dicenda eſt, ac fusè per theſes probationeſque explicanda, præcipuè in genere demonſtrativo & deliberativo.

Enthymemate ſæpè utuntur Oratores, quia efficax eſt, & breve ad probandum.

Collectio clara & facilis Argumentatio valet ad perſuadendum; nam ſenſim adaugens rem ſtabilit, expolit demonſtrat.

Sorites eſt fallax & captioſus, in quo frequentes fuerunt Stoici: ſed maximè omnium illo delectatus dicitur Chryſippus, uti Socrates Inductione

Dilemma

Dilemma utrimque urget, capitque adverſarium. Includitur Epicheremate, vibraturque vehemens Argumentum.

Inductio delectat, & eſt vulgo apta, propter ſimilitudines & exempla. Hanc Argumentationem frequentant Rhetores ac Poetæ, præſertim Ovidius; quia venuſtè ac perſpicuè explicat argumenta.

Quot rebus continetur & perficitur venuſtas Argumentationum? R. Tribus.

I. Ut varietas magna quæratur in Argumentationibus, ne ſatietatem & nauſeam pariant, neque enim oportet ſimul crudè & indigeſte congerere, ac eodem modo axplicare, ſed jucunda quadam varietate diſtinguere: qua in re mirabilis eſt Cicero, qui ita variat Argumentationes, ut prius Argumentum efferat Syllogiſmo, ſecundùm Enthymemate, tertium Inductione.

II. Ut ſingulæ Argumentationis partes diverſis verborum & ſententiarum figuris exornentur: quod ſuprà de Ratiocinatione diximus.

III. Vt omnia aptis tranſitionibus & digreſſionibus connectantur.

ARTICULUS I.

Tranſitio.

QUoniam Ingreſſionibus ſeu Tranſitionibus ſæpiùs laborat adoleſcentia, plures harum ſpecies ſeù formas colligemus.

Quid eſt Tranſitio? ℞. Eſt ab una orationis parte ad aliam idonea progreſſio: vel eſt vinculum ſeu nexus, quo pars Orationis poſterior cum priore aptè conjungitur.

Quot modis fit Tranſitio? ℞.

I. Fit per ſimplicem dicendorum propoſitio-

nem. Vt, *Cicero pro Muran* Venio nunc ad M. Catonem, quod eſt firmamentum ac robur totius accuſationis. *Item*. Cognoſcite nunc judicium ſenatus, &c. At videte ſingulare genus fraudis.

II Per partitionem. *Vt pro Roſcio Amer.* Tres ſunt res, quantum ego exiſtimare poſſum, quæ obſtant hoc tempore S. Roſcio: crimen adverſariorum, & audacia,& potentia. Criminis confictionem accuſator Erucius ſuſcepit: audaciæ partes Roſcii ſibi popoſcerunt; Chryſogonus autem, is qui plurimùm poteſt, potentia pugnat De hiſce omnibus rebus me dicere oportere intelligo.

III. Per brevem ſuperiorum repetitionem. *Vt Cicero pro lege Manil* Quoniam de genere belli dixi,nunc de magnitudine pauca dicam. *Ibid.* Cauſa quæ ſit, videtis; nunc quid agendum ſit, conſiderate. *Et pro Archia poeta.* Quæ cùm ita ſint, quid eſt, quod de ejus civitate dubitetis, præſertim cùm in aliis quoque civitatibus fuerit adſcriptus: etenim, &c.

IV. Per Concluſionem, quæ viam facit ad ſequentem orationem. *Vt pro Muran* Nihil igitur in vitam Murenæ dici poteſt: Nihil, inquam, omnino: quo conſtituto facilior eſt mihi aditus ad contentionem dignitatis, quæ pars altera fuit accuſationis.

V. Per Comparationem aut aliquid affine, aut conſequens ex re præcedenti, *Vt*: Neque verò illa pax cum Antonio turpior, quam periculoſior cenſeri debet: nam, &c. Sed me, judices, non minus hominis ſapientiſſimi atque ornatiſſimi Ser. Sulpicii conqueſtio, quàm Catonis accuſatio commovebat, qui, &c. Quæ cùm ſint gravia, illud acerbiſſimum eſt, quod habet tres accuſatores, &c.

VI Per incrementum ſive Gradationem, *Cic. pro Cluent.* Neque ſolùm in eo diligens fuit,

ut ac

ut accuſatorem filio ſuo compararet, ſed etiam cogitavit quibus eum rebus armaret *Et pro Roſc. Amer.* Quid ab his tot maleficiis ſceleris abeſſe videtur? tamen hæc aliis nefariis cumulant atque adaugent, crimen incredibile confingunt, &c.

VII. Per Attentionis renovationem. *Vt*: Attendite nunc ad id, quod ſum dicturus.

VIII. Per Prolepſim, ſive occupationem. *Vt*: Sed dicet aliquis, ut minor ſit in hac re dignitas, magnam eſſe utilitatem. Imò attendite detrimentum. Quid illis terris aſperius? quid incultius oppidis? &c.

IX. Per Allegoriam. *Vt Cic. pro Sextio*: Verùm hæc ita prætereamus, ut tamen intuentes & reſpectantes relinquamus. Ad tribunatum, quia ipſum ad ſeſe jam dudum vocat, & quodammodo abſorbet orationem meam, contento ſtudio curſuque veniamus.

X Per Dubitationem. *Vt*: Quid nunc de virtutis honeſtate dicam? quid reliquam vitæ conſtantiam comemorem?

XI. Per Communicationem. *Vt*: Jam quæro ex vobis, quantam Rhetoricæ utilitatem putetis?

XII. Per Conceſſionem. *Vt Cicer. pro Muran.* Sed hæc ſanè paria ſint omnia; ſit par forenſis opera militari, ſit par militari ſuffragatio urbana. Quid, in ipſa prætura, nihilne exiſtimas inter tuam & illius ſortem interfuiſſe? *& pro Roſcio Amer.* Eſto cauſam proferre non potes, tametſi ſtatim viciſſe debeo, tamen de meo jure decedam, & tibi quod in alia cauſa non concederem, in hac concedam, fretus hujus innocentia. Non quæro abs te, quare patrem Sextius Roſcius occiderit, quæro quomodo occiderit.

XIII Per ejuſdem vocis repetitionem. *Vt pro Milone.* Quem ſi interficere voluiſſet, quantæ, quoties

quoties occaſiones, quàm præclaræ fuerunt? potuitne, cùm domum ac Deos penates ſuos illo oppugnante defenderet, jure ſe ulciſci? potuitne cive egregio, & viro fortiſſimo P. Sextio collega ſuo vulnerato? potuitne Fabricio, viro optimo, cùm de reditu meo legem ferret, pulſo, crudeliſſima cæde in foro facta? potuitne Cæcilii, juſtiſſimi prætoris, oppugnata domo? potuitne illo die cùm eſt lex lata de me. *Et paulo infra nu.* 42. Quid &c.

XIV. Per Apoſtropham. *Ut*: Nunc vos appello, Cælites, quantum eſt gaudium veſtrum? quanta virtutis veſtræ merces ac gloria?

XV. Per ironiam. *Vt*: Cur igitur manumiſit? metuebat ſcilicet, &c.

XVI. Per Correctionem. *Vt*: Sed quid hæc? diutiùs diſputo, cùm hæc luce clariora videantur. Itaque ad aliud progredior.

Denique tot ſunt ferè modi & formulæ Tranſitionum, quot ſunt figuræ ſententiarum. Verùm ſunt & aliæ minores Tranſitiones, quæ partes, ſeu propoſitiones Argumentationum connectunt, ut hæ: *quid, quid nunc, jam verò, etenim, equidem, accedit quod, & verò ignoratis, quamobrem, igitur.*

Ad extremum juvabit ſeligere plures ex Cicerone formulas, quibus ab uno vel argumento, vel orationis membro tranſitur ad aliud, ut pulcherrimè fit pro lege Manil. num. 6. *Primùm mihi videtur de genere belli, deinde de magnitudine, tum de imperatore deligendo eſſe dicendum. Genus eſt enim in ejuſmodi, quod maximè veſtros animos excitare atque inflammare debet.* Sic primum membrum aggreditur Cicero. Ad ſecundum verò ſic progreditur, num. 20. *Quoniam de genere belli dixi, nunc de magnitudine pauca dicam.* Ad tertium, num. 72. *Satis mihi multa verba feciſſe videor, quare hoc bellum eſſet*

genere

gerem ipſo neceſſarium, magnitudine periculoſum; reſtat ut de imperatore ad bellum deligendo, ac tantis rebus præficiendo, dicendum eſſe videatur, utinam, &c.

Et pro Muræn. num. 11. *Intelligo, Judices, tres accuſationis partes fuiſſe, & earum unam in reprehenſione vitæ, alteram in contentione dignitatis, tertiam in criminibus ambitus eſſe verſatam*. Primam partem ſic inchoat: *Atque harum trium partium prima illa, quæ graviſſima eſſe debebat, ita fuit infirma & levis, ut, &c*. Secundam ſic ingreditur; *Bene habet, quo conſtituto facilior eſt mihi aditus, ad contentionem dignitatis, quæ pars altera fuit accuſationis. Summum video &c.* Tertiam ſic: *Nunc mihi tertius ille locus eſt orationis de ambitus criminibus tractandus*. Inſuper vide *Philip 7.* ubi orationis membra eleganter ſunt diſtributa & colligata.

ARTICULUS XII.

Digreſſio.

QUid eſt Digreſſio? ℞. (virtus potiùs, ut tranſitio, quàm pars orationis) Eſt alienæ rei, ſed ad utilitatem cauſæ pertinentis, extra ordinem excurrens tractatio. Quint. *lib.* 4. *cap.* 3. Eſt quaſi levis armaturæ militum excurſio, ubi occaſio eſt: *ut*, Si facinus aliquod fortitudinis eximiæ prædicas, ad laudes ipſius fortitudinis, vel eorum qui ſimilia patrarunt, cum judicio excurris, & apta tranſitione ad rem tuam te recipis, itaque res ad quam excurritur, debet cohærere cum cauſa nec debet eſſe per vim aut temerè inſerta.

Deinde ea re tantiſper expoſita, reditus ad propoſitum ſignificari debet, maximè ſi fuerit longiuſcula Digreſſio. Præterea Digreſſio, ut præ-

Digitized by Google

ſit præcipuè laudandi, vituperandi, cauſa; & quando materia inamœna eſt & ingrata, delectandi.

Vide exempla pro Quinctio *num.* 44 Ubi digreditur Cicero ad judicem Aquilium, & actorem Hortenſium, ut utrumque avocet à judicio, quod ſit non de pecuniis, ſed de capite Quinctii. Et pro Roſc. *num.* 55. Ubi digreditur in Erutium & accuſatores ineptos comparatione canum & anſerum in Capitolio. *Verr.* 2. ſtatim digreditur in Siciliæ laudes, & alibi ſæpiùs in ſuas laudes contra adverſarios: quæ paſſim exempla, quia prolixiora, non affero.

ARTICULUS XIII.

Modus variandæ Argumentationis.

VAria eandem Argumentationem: ℞. Sit hujus Argumenti v. g. Præceptores ſunt laude afficiendi, quia ſunt optimè de Rep. meriti, *hac explicatio, ſeu Argumentatio Syllogiſtica*: Ii laude ſunt afficiendi, qui ſunt optimè de Rep. meriti; hujuſmodi ſunt Præceptores; ergo &c. Sic variabis Per quinquepartitam Ratiocinationem: *Major*. Qui ſunt optimè de Rep. meriti, laude ſunt afficiendi. *Probatio*. Quia laus eſt præmium virtutis, ſoletque honeſtis viris deferri propter merita, vel in cives, vel in patriam, vel in omne genus hominum. *Minor*: Præceptores ſunt optimè de Rep. meriti. *Probatio*: Quia, teſte Tullio, nullum munus Reip. majus afferre, meliuſve poſſumus, quàm ſi doceamus, atque erudiamus juventutem, iis præſertim moribus, atque temporibus, quibus ita prolapſa eſt, ut omnium opibus refrænanda, atque coercenda ſit. *Conclusio*: Quis igitur dubitet Præceptores eſſe laude afficiendos.

Per

Per Enthymema: Præceptores ſunt optimè de Rep. meriti: igitur laude afficiendi.

Per Collectionem: *Propoſitio*, Præceptores ſunt laude afficiendi. *Probatio*, Quia docendo atque erudiendo juventutem ſunt optimè de Rep. meriti, *Confirmatio*, Quid enim majus meliuſve hoc docendi munere afferri Reip. poſſit? *Exornatio*, Alii armis, alii toga, ſcriptiſque Reip. ſtudeant: nos præceptis juventutem imbuamus, ex cujus recta inſtitutione omnis imperatorum, ac togatorum, ſcriptorumque induſtria ac virtus emanat, *Complexio*, Igitur Præceptores ſunt laude afficiendi.

Per Soritem; Si quid laudis, conſilii, ac virtutis habet puer, id debet Præceptori ſuo; adoleſcens autem illud pueritiæ bene inſtitutæ debet; vir adoleſcentiæ, virili ætati ſenectus; ſenectuti Reſp. cujus hæc auctoritate ac ſapientia nititur: Ergo ſi quid laudis, conſilii, virtutis habet Reſp. id omne Præceptoribus acceptum referre debet.

Per Dilemma: Pueri Præceptoribus traditi, vel poſtea proderunt Reip. vel oberunt: Si proderunt, Præceptorum opera laudabitur; ſi oberunt, quod id nulla præceptorum culpa contractum erit, tamen laude ſua ac præmio carere non debent.

Per Epicherema: Præceptores, qui de Rep. merentur optimè, dum juventutem docent, nulla laude afficiantur?

Per Inductionem: Plato, Pythagoras, Ariſtoteles, Xenophon, Quintilianus, aliique clariſſimi viri ſingulis ætatibus exſtiterunt, qui magnam in omni Rep. meritorum famam retulerunt, quia juventutem erudierunt; igitur Præceptores, &c.

CA-

CAPUT TERTIUM.

De Amplificatione.

GRaviſſima pars Eloquentiæ eſt Amplificatio, quæ per omnes Argumentationis partes, velut ſanguis per humanum corpus, fuſa eſſe debet; nam omnis Rhetoricæ vis in amplificando conſiſtit: quare maximè intereſt claram & apertam Amplificationis ideam adoleſcentibus proponere.

Quid eſt Amplificatio? ℞. Cum Cicerone *in partit.* Eſt gravior quædam affirmatio, quæ motu animorum conciliat in dicendo fidem. Antè dixerat: Amplificatio eſt vehemens quædam Argumentatio, ut illa docendi cauſa ſit, hæc commovendi. Ex qua definitione adverte finem proprium ac proximum Amplificationis eſſe, magis voluntatem movere, quàm intelligentiam convincere: propterea rem Argumentis jam probatam, & Argumentationibus expoſitam, ſolet ipſa Amplificatio ſubſequi. Deinde illam non adhiberi, niſi in rebus magnis, & in gravioribus cauſis: neque enim res minutæ & exiles amplificandæ. Tum maximè verborum ac ſententiarum figuris fusè efferri: quod idem poſtea de affectu dicemus.

Quotuplex eſt Amplificatio? ℞. Duplex: Alia verborum, de qua etſi lib. 3. de Elocutione, hìc tamen pauca dicemus ex Cicerone.

Alia rerum, quæ quatuor modis fit: I. per incrementum. II. per comparationem. III. per ratiocinationem, ſive Emphaſim. IV. per congeriem; quos quatuor Amplificationis modos, ſeu

ſeu fontes ex Quintiliano *lib.* 8. *cap.* 4. aperiemus.

ARTICULUS I.

Amplificatio verborum.

QUomodo Amplificatio verborum fit? ℞. Verba, inquit Cicero *in partit.* ponenda ſunt, quæ vim habeant illuſtrandi, nec ab uſu abhorrentia, gravia, plena, ſonantia, juncta, facta, cognominata; non vulgata, ſuperlata, in primiſque translata: nec in ſingulis verbis, ſed in continentibus ſoluta, quæ dicuntur ſine conjunctione; ut plura videantur.

Gravius eſt, authore Fabio, cùm eum qui ſit cæſus, occiſum: eum qui ſit improbus, latronem: item eum qui attigit, pulſaſſe: qui læſit, vulneraſſe dicimus. Quo modo Cicero 7. *Verr.* *Non* enim furem, ſed raptorem; non adulterum, ſed expugnatorem pudicitiæ; non ſacrilegum, ſed hoſtem ſacrorum religionumque; non ſicarium, ſed crudeliſſimum carnificem civium, ſociorumque in veſtrum judicium adduximus. Sonantius eſt illud *1. Catil.* Pœnæ à conſceleratiſſimis exigi videantur. Tu, *Jupiter*, hoſtes patriæ æternis ſuppliciis vivos mortuoſque mactabis, contrucidabis. Ita ſuperlativus pro poſitivo, *pro lege Manil.* Quanquam mihi ſemper frequens conſpectus veſter multo jucundiſſimus, hic autem locus ad agendum ampliſſimus, &c. Translata ſunt hæc 7. *Verr.* Procedit iſte de prætorio inflammatus ſcelere, & furore, crudelitate in forum venit. *Pro Milon.* Quid odiſſet Clodium Milo ſegetem ac materiam gloriæ ſuæ.

Illuſtrandi vim habent Epitheta, uti plura verba, & ſententiæ ejuſdem ſignificationis. *Pro Milone*:

Milone: Erat id temporis clariſſimus & fortiſſimus conſul inimicus Clodio P. Lentulus, ultor ſceleris illius, propugnator ſenatus, defenſor veſtræ voluntatis, patronus illius publici conſenſus, reſtitutor ſalutis meæ. *7. Verr.* Aderat janitor carceris carnifex Prætoris, mors terorque ſociorum & civium Rom. lictor Sixtius. *Catil I.* Tandem aliquando Catilinam, furentem audacia, ſcelus anhelantem, peſtem patriæ nefariè molientem ex urbe vel ejecimus, vel emiſimus, vel ipſum egredientem urbe proſecuti ſumus: abiit, exceſſit, evaſit, erupit. *Pro Ligario*: Quid enim tuus ille, Tubero, diſtrictus in acie Pharſalica gladius agebat? cujus latus ille mucro petebat? quis ſenſus erat armorum tuorum? quæ tua mens? oculi) manus ardor animi? quid cupiebas? quid optabas?

Diſſoluta ac ſoluta ſunt multa, quæ ſuprà attulimus: *item hac*: Ab ipſo patria vexata eſt, bona direpta, urbes incenſæ, occiſi liberi.

ARTICVLVS II.

Amplificatio rerum per Incrementum.

QVid eſt Amplificatio rerum per Incrementum? ℞. Quintilianus hanc optimè tractat *lib.* 8. *cap.* 4. Eſt cùm per gradus creſcit oratio, & ad ſummum pervenit; fitque duobus modis.

I. Cùm in contextu & curſu orationis ſemper aliquid priore majus inſequitur; ut de vomitu in Antonium Cicero *Philipp.* 2. Tu iſtis faucibus iſtis lateribus, iſta gladiatoria totius corporis firmitate tantum vini in Hippiæ nuptiis exhauſeras, ut tibi neceſſe eſſet in populi Rom. conſpectu vomere poſtridie. O rem non mo-

dò

dò viſu fœdam, ſed etiam auditu! ſi inter cœnam, in tuis immanibus illis poculis, hoc tibi accidiſſet, quis non turpe duceret? in cœtu verò populi Rom. negotium publicum gerens, magiſter equitum, cui ructare turpe eſſet, is vomens fruſtis eſculentis vinum redolentibus, gremium ſuum & totum tribunal implevit. Singula incrementum habent: per ſe enim deforme erat, vel non in cœtu vomere: in cœtu etiam non populi: populi etiam non Romani: vel ſi nullum negotium ageret, vel ſi non publicum: vel ſi non magiſter equitum. *Similiter pro Roſc. Amerino*: Niſi tu, M. Fanni, voſque, judices, maleficia vindicetis, eò prorumpet hominum cupiditas, & ſcelus, & audacia, ut non modò *clam*, verùm etiam hîc in foro, ante tribunal tuum, M. Fanni, ante pedes veſtros, judices, inter ipſa ſubſellia cædes futuræ ſint. Gradus ſunt, clam, in foro, ante tribunal, ante pedes, inter ſubſellia.

II. Cum ea quæ minora ſunt, magna facimus, ut quod ultimo loco ponitur, maximum eſſe videatur. Ita *in Verr 7* Facinus eſt vincire civem Rom. ſcelus verberare, propè parricidium necare: quid dicam in crucem tollere? Huc refertur Extenuatio, cùm res atrociſſimas, *inquit Fabius*, quaſque in ſummam ipſi extulimus invidiam, elevamus conſultò, quò graviora videantur, quæ ſecutura ſunt. *Cicero in eundem Verrem*: Levia ſunt in hoc reo crimina, metum virgarum Navarchus nobiliſſimæ civitatis pretio redemit humanum. Alius ne condemnaretur, pecunias dedit: uſitatum eſt. Non vult populus Rom. obſoletis criminibus accuſari Verrem: nova poſtulat, inaudita deſiderat. Non de prætore Siciliæ, ſed de crudeliſſimo Tyranno fieri judicium arbitratur:

In-

Includuntur in carcerem condemnati, ſupplicium conſtituitur in illos &c.

ARTICULUS III.

Amplificatio Rerum per Comparationem.

QUomodo fit Amplificatio Rerum per Comparationem? ℞. Cùm exempla, ſimiliaque quærimus, quorum comparatione res, quam attollere cupimus, maxima videatur. *lib.* 8. *cap* 4. *Cic. I Catil.* An verò vir ampliſſimus P. Scipio, Pontifex maximus. Tribunum Gracchum mediocriter labefactantem ſtatum Reip. privatus interfecit: Catilinam orbem terrarum cæde atque incendiis vaſtare cupientem nos Conſules perferemus?

Hic nota ex Quintiliano non modò tota totis, ſed etiam partes partibus comparari: nam & Catilinia Gracch, & ſtatus Reip orbi terrarum, & mediocris labefactatio cædi & incendiis, & privatus Conſulibus, comparatur: quæ ſi quis dilatare velit, plenos ſingula locos habent.

III. Càtil idem Tullius conjurationem à ſe extinctam amplificat inſigni comparatione quinque bellorum civilium, quæ civium ſanguine redundarunt. *num.* 24 Recordamini, Quirites, omnes civiles diſſenſiones, &c. Sic pro lege Man. *num.* 36 Integritas ac temperantia Cn. Pompeii comparatione aliorum imperatorum effertur. Et ibid. *num* 42. Felicitas ejuſdem Pompeii amplificatur comparatione fortunæ magnorum imperatorum.

ARTICULUS IV.

Amplificatio Rerum per Ratiocinationem.

QUomodo fit Amplificatio per Ratiocinationem. ℞. Cum aliud augetur, ut aliud creſcat:

ſcat. *Quint. lib.* 8. *cap* 4 Sic hoſtis fortitudo & virtus, v. g. Annibalis extolli poteſt, ut major victoris gloria, v. g. Scipionis creſcat. Ita *Virg.* Turnnm laudat, ut major Æneas appareat. Et fortitudinem Gallorum, Germanorumque miramur, quò ſit major C. Cæſaris gloria. Sic nos tyranni crudelitatem deſcribimus ut eluceſcat Martyris conſtantia.

Cicero VII. Verr *num* 138. *& ſeqq.* Amplificat ſupplicia Civium Rom. ut major crudelitas Verris appareat, qui illa inflixit. Et pro lege Man. *num.* 6 & 26. Augetur gravitas & periculum belli Aſiatici, ut creſcat imperatoris deligendi virtus. Item *num* 31 Ex periculis damniſque belli prædonum effertur virtus Cn. Pompeii, qui illud bellum confecit.

ARTICULUS V.

Amplificatio Rerum per Congeriem.

UNdè Amplificatio rerum per Congeriem ſumitur? R. Ex iiſdem ferè locis, quibus Argumenta; ut ſunt definitiones conglobatæ, & conſequentium frequentatio, & contrariarum, & diſſimilium, & inter ſe pugnantium rerum conflictio, & cauſæ, & affecta, & adjuncta, & Enumeratio partium. *Cicero in partit.*

Quid eſt Amplificatio à definitionibus conglobatis? R. Eſt ea, in quam variæ unius rei definitiones congeruntur. *Ut*: Hiſtoria teſtis eſt temporum, lux veritatis, vita memoriæ, magiſtra vitæ, nuncia vetuſtatis. *Item*: Virtus, quæ in tempeſtate ſæva quieta eſt, nec jacet in tenebris, & pulſa loco, manet tamen atque hæret in patria, nec alienis unquam ſordibus obſoleſcit. *Et pro Milon* Curia templum ſanctitatis, amplitudinis, mentis, conſilii publici, caput urbis,

ara

ara ſociorum, portus omnium gentium ſedes ab univerſo populo Rom conceſſa uni ordini.

Quid eſt Amplificatio à conſequentium frequentatione? Eſt ea, in qua plura ponuntur acervatim ex eadem re conſequentia. *Vt:* Si bellum geritur, urbibus populatio, campis vaſti as, ruina templis, divinis omnibus & humanis extrema pernicies infertur. Pro Muræ. *num* 85. amplificat Cicero, quæ facturus fuiſſet Catilina, ſi Conſul fuiſſet. Sed quid tandem fiet? ſi hæc elapſa de manibus noſtris in eum annum, qui conſequitur, redundarint, &c. Et VII. Verr. *num.* 76. Si Archipirata ſervatus à Verre profugiſſet, aut fuiſſet mortuus: Quod ſi ille prædo domo tua profugiſſet, ſi aliquam manum contra populum Rom facere potuiſſet: quid diceres, *&c.*

Quid eſt Amplificatio à contrariarum rerum conflictione? R. Eſt ea in qua plura contraria inter ſe per antitheſes opponuntur. *Vt:* Hoc verò quis ferre poſſit, inertes homines fortiſſimis inſidiari, ſtultiſſimos prudentiſſimis, ebrioſos ſobriis, dormientes vigilantibus, &c *Et in Catil.* Ex hac enim parte pudor pugnat, hinc petulantia, hinc pudicitia, illinc ſtuprum; hinc fides, illinc fraudatio; hinc pietas, illinc ſcelus; hinc conſtantia, illinc furor; hinc honeſtas, illinc turpitudo; hinc continentia, illinc libido. Huc pertinet rerum inter ſe pugnantium diſſenſio in qua adverſarium, aliumve, ſibi contradicere oſtendimus. Ut Cicero pro Roſc *Comœd* contra Saturium: Qua in re mihi ridiculè es viſus eſſe inconſtans, qui eundem & læderes, & laudares; & virum optimum, & hominem improbiſſimum eſſe diceres: eundem tu & honoris cauſa appellabas, & virum primarium eſſe dicebas & ſocium fraudaſſe arguebas; Vide pro Roſc Amer *num* 44. ubi item Erucius contra ſe pugnare arguitur, Inſigniter idem Tullius cont

Anto-

Antonium, Philipp. 2. *num.* 31. Attendi pauliſper, cogitationemque ſobrii hominis punctum temporis ſuſcipe, *&c.*

Quid eſt Amplificatio à Rerum diſſimilium colluctatione? ℞. Eſt ea in qua plura diſſimilia afferimus. Ut Cicero 2. *Catilin.* Inſtruite nunc, Quirites, contra has tam præclaras Catiliniæ copias veſtra præſidia, veſtroſque exercitus: & primùm gladiatori illi confecto ac ſaucio conſules imperatoreſque veſtros opponite: Deinde contra illam naufragorum ejectam ac debilitatam manum florem totius Italiæ ac robur educite jam verò urbes coloniarum ac municipiorum reſpondebunt Catilinæ tumulis ſilveſtribus: neque verò cæteras copias, ornamenta, præſidia veſtra cum illius latronis inopia atque egeſtate debeo conferre.

Quid eſt Amplificatio à Cauſis & Effectis conglobatis? ℞. Eſt ea, in qua multæ unius rei cauſæ & effecta conglobantur. *Ut*: Quereris multimodis vexatam eſſe provinciam? ſed ad cauſas calamitatis attende: vigebat in ea ambitio, luxuria dominabatur, ſegnes erant magiſtratus, populus ipſe molli otioſaque ſecuritate diffluebat. Expecta igitur damna longè graviora: exhaurientur pecuniæ, jacebit ſpreta religio, cædes impunè volitabunt. *Sic Cicero à cauſis agitat Verrem*: Agunt enim præcipitem pœnæ civium Rom quos partim implorantes ſecuri percuſſit, partim in vinculis necavit, paſſim implorantes jura libertatis & civitatis in crucem ſuſtulit. Rapiunt illum ad ſupplicium dii patrii, quòd iſte unus inventus eſt, qui è complexu parentum ab ereptos filios ad necem duceret, & parentes pro ſepultura liberorum repoſceret. Religiones verò ceremoniæque omnium ſacrorum violatæ, ſimulacraque deorum quæ non modo ex ſuis templis ablata

ſunt, ſed etiam jacent in tenebris ab iſto retruſa atque abdita, conſiſtere ejus animum ſine furore atque amentia non ſinunt. Vide pro P Quinctio; ab effectis conglobatis amplificatur proſcriptio bonorum Quinctii *num.* 49. Vti pro Roſc. Amerin. ſcelus parricidii à cauſis conglobatis *num.* 37 *&* 62.

Quid eſt Amplificatio ab Adjunctis conglobatis? ℞. Eſt ea quæ ab omnibus ſeu rerum, ſeu perſonarum adjunctis, ac circumſtantiis dicitur: quæ amplificatio celeberrima eſt apud Ciceronem. Pro Cluen. *num.* 14. inſigniter Cicero nuptias Saſſiæ cum genero deſcribit ab adjunctis: Tum vero illa egregia ac præclara mater palam exultare lætitia, ac triumphare gaudio cœpit, victrix filii, non libidinis. Itaque diutiùs ſuſpicionibus obſcuris lædi famam ſuam noluit; lectum illum genialem, quem biennio ante filiæ ſuæ nubenti ſtraverat, in eadem domo ſibi ornari & ſterni, expulſa atque exturbata filia jubet: nubit genero ſocrus, nullis auſpicibus, nullis auctoribus, funeſtis ominibus omnium. O mulieris ſcelus incredile! & præter hanc unam in omnī vita inauditum! o libidinem effrenatam & indomitam! o audaciam ſingularem! non timuiſſe, ſi minus vim Deorum hominumque famam, at illam ipſam noctem faceſque illas nuptiales, non limen cubiculi, non cubile filiæ non parietes denique ipſos ſuperiorum teſtes nuptiarum; perfregit ac proſtravit omnia cupiditate, ac furore: vicit pudorem libido, timorem audacia, rationem amantia. Iterum poſtea in Peroratione ab adjunctis iſtius matris impietatem inſectatur, quæ filium accuſatura Romam proficiſcitur. *n.* 192. Atque his rebus &c. Verr. VII *n* 36 Luxuria Verris amplificatur conglobatis adjunctis itinerum & conviviorum. Ibid. *nu.* 79 *&* *ſeqq* Mirificè conglobantur adjuncta de victo & incenſa claſſe Rom.

Quid

Quid eſt Amplificatio ab Enumeratione partium? ℞. Eſt ea, in qua totum in partes diffundimus; quod item oratoribus frequentiſſimum eſt. Quintilianus *lib.* 6. 8. *cap.* 3. urbem captam deſcribit ab enumeratione partium: Apparent fusè per domos ac templa flammæ, & ruentium tectorum fragor, & ex diverſis clamoribus unus quidem ſonus, aliorum fuga incerta, alii in extremo complexu ſuorum cohærentes: & infantum fœminarumque ploratus, & malè uſque in illum diem ſervati fato ſenes: tum ſacrorum profanorumque direptio, efferentium prædas, repetentiumque diſcurſus, & acti ante ſuum quique prædonem catenati, & conata retinere infantem ſuum mater, & ſicubi majus lucrum eſt pugnæ inter victores. Cicero adfert etiam illuſtrem ab enumeratione partium amplificationem poſt Red. ad Quir. *num.* 2. cùm ſe magis, quàm ante, rebus omnibus delectari dicit: Et 'ſi homini nihil eſt magis &c.

ARTICULUS VI.

Uſus Amplificationis, & quomodo differat ab Argumentatione.

QUis eſt uſus amplificationis, & quomodo differt ab argumentatione? ℞. Differt tribus: Palatium Eloquent. de Amplificat. *lect.* 5. *puncto* 1.

I. Materia: nam adhibetur argumentatio ad omnia quæſtionum genera: amplificatio verò non niſi ad res magnas & graviores cauſas; in quibus eſt aliquid maximè calamitoſum indignum, lætum, triſte, formidandum amabile, optandum.

Digitized by Google

II. Tractatione: nam argumentatio magis preſsè & argutè proponit, ac ſedatè fertur inſtar amnis leniter fluentis; amplificatio fusè & graviter explicat, & pelagi in morem intumeſcit figuris & affectibus.

III. Fine diſcrepat: nam finis proprius & proximus argumentationis eſt facere fidem, ſeu intelligentiam convincere: amplificationis verò movere voluntatem: unde non niſi re jam benè expoſita & confirmata adhibetur.

Servit tamen & fidei faciendæ, quia ubi exarſit auditor, motumque c.ncepit, multò firmius quàm antè rebus creditis adhæreſcit.

ARTICULUS VII.

Modus varianda Amplificationis.

VAria unam eandem Amplificationem? ℞. Juvat hic recolere quæ hujus lib cap. 1. artic 10. diximus de variando Argumento per figuras: nam cùm duplex ſit Amplificatio: alia verborum quæ in elocutione ac præſertim in figuris ſententiarum conſiſtit, hanc ibi reperies adumbratam, toto autem lib. 3. expreſſam.

Alia eſt Amplificatio rerum, quæ quatuor modis fit, vel per Congeriem locorum, & hanc quoque Amplificationem ſupra attigimus à conglobatis Rhetoricæ adoleſcenti expetendæ effectis, & conſequentibus, & adjunctis, & enumeratione. Vel per comparationem rerum: & ibidem per comparationes atque exempla. Nunc reſtat alios duos modos afferre.

Igitur illius propoſitionis, Rhetorica eſt adoleſcenti expetenda, argum. à definitione, quia eſt ars benè dicendi, hoc eſt, ornatè graviter, & copiosè loquendi, ſic effero per Incrementum: Quid cenſetis, Adoleſcentes? num ornatè

eloqui

eloqui & ſuaviter, tropis figuriſque ac periodis ad voluptatem aurium fluentibus, eſt diſerti hominis & laude digni? Quid autem graviter & cum *pondere* argumentorum & ordine intelligentias convincere? num id eſt prudentis viri? Quid verò copioſè dicere, & amplificationum vi ac ubertate in qualibet re affectus movere, dominari in animos, voluntates quamlibet in partem pertrahere? núm iſtud demum facere, num ſic dicere, eſt eloquentis perfectique Rhetoris, quo nihil ſit *divinum* magis & expetendum in vita?

Per Ratiocinationem à contrariis. Quàm turpe eſt eam non tenere ſcientiam, in qua homo homini antecellit? labi enim & errare, neſcire & decipi, & malum & fugiendum ducimus: neque *ullum* putamus fieri civem egregium, qui non ſit iis eloquentiæ artibus & bonis diſciplinis eruditus. Quàm igitur eſt præclarum Rhetorica præſta re!

CAPU IV.

De Affectibus.

HÆc eſt præſtantiſſima pars inventionis, ut Orator animi affectus motuſque regat: nam cùm in hoc videatur eloquentiæ laus & triumphus, ut in animos dominetur, atque idcirco regina flexanima vocetur à Cicerone, nunquam imperitus Orator animos hominum movebit, qui non iſtam tractandorum Affectuum artem noverit.

Quid eſt affectus? ℞. Eſt motus animi ex apprehenſione boni vel mali exortus. Quintil. *lib.* 6. *cap* 2. Agricola *lib3 cap.* 1.

Quotuplex eſt Affectus? ℞. Duplex: alter lenis, qui placidè afficit animum; alter vehemens, qui acriter, & vehementer impellit.

Quot ſunt Affectus? ℞. Secundùm aliquos authores ſunt undecim: ſex in appetitu concupiſcibili; amor, deſiderium, & gaudium circa bonum; odium, fuga, & triſtitia circa malum: quinque in appetitu iraſcibili, ſpes ac deſperatio circa bonum arduum; timor, & audacia; & ira circa malum itidem arduum.

Verùm de numero affectuum plures ſunt adhuc diviſæ ſententiæ: alii undecim, ut S. Thomas; alii quatuor, ut Cicero & Boetius: alii duos, ut Plato; alii viginti numerant Hi à nobis ordine Affectus ſecernentur: Amor, Deſiderium, Odium, Fuga, Ira, Manſuetudo, Triſtitia, Commiſeratio, Indignatio, Invidia, Spes, Confidentia, Deſperatio, Timor, Gaudium, Æmulatio, Pudor.

ARTICULUS I.

Amor.

QUid eſt Amor, & quomodo movetur? ℞. Familiari conſuetudine, benevolentia, morum ſimilitudine, probitate, ac virtute, beneficentia, bono denique honeſto ac utili ac jucundo. Amor autem eſt affectus, quo alicui, quæ bona exiſtimantur, optamus, eaque efficere ſtudemus ejus, quem diligimus, cauſa. Sic Tullius *IV. Catil.* amorem ſuum in cives ſuos patriamque teſtatur; Video P. C. in me omnium veſtrum ora, atque oculos eſſe converſos: video vos non ſolùm de veſtro ac

Reip.

Reip verùm etiam, ſi id depulſum ſit, de meo periculo eſſe ſollicitos. Eſt mihi jucunda in malis, & grata in dolore veſtra erga me voluntas: ſed eam, per Deos immortales, quæſo, deponite, atque obliti ſalutis meæ de vobis ac de liberis veſtris cogitate. Mihi quidem ſi hæc conditio Conſulatus data eſt, ut omnes acerbitates, omnes dolores, cruciatuſque perferrem: feram non ſolùm fortiter, verùm etiam libenter, dummodò meis laboribus, vobis, populoq; Romano dignitas ſaluſque pariatur. *VI. Philip. nu.* 17. An ego non provideam meis civibus; non dies *nocteſq;* de veſtra libertate, de Reip. ſalute cogitem? quid enim non debeo vobis, quem vos hominem à ſe ortum hominibus nobiliſſimis omnibus honoribus prætuliſtis? An ingratus ſum? quis minus? qui partis honoribus eoſdem geſſi in foro labores, quos in petendis. Rudis in Rep.? quis exercitatior? qui viginti jam annos bella geram cum improbis civibus. Quamobrem, Quirites, conſilio, quantum potero, excubabo pro vobis. Pro Milone quàm inſigniter tractat hunc affectum *num.* 94.

Primùm ſui amici commendat fortitudinem; propter quam miſericordia, & amore dignus eſt: Nolite ſi in noſtro omnium fletu nullam lachrymam aſpexiſtis Milonis, ſi vultum ſemper eundem, ſi vocem, ſi orationem ſtabilem ac non mutatam videtis, hoc minus ei parcere; atque haud ſcio an multò etiam ſit adjuvandus magis &c. Mox Pathetica proſopope*ja charitatem* Milonis & merita erga patriam oſtendit: Me quidem, Judices, exanimant & interimunt hæ voces Milonis, quas audio aſſiduè, & quibus interſum quotidie. Valeant, inquit, Valeant cives mei, &c. Exclamatione etiam illa merita recenſet: O fruſtra, inquit, ſuſcepti mei labores! ò ſpes fallaces! ò

cogitationes inanes meæ? ego cùm tribunus plebis, &c.

Deindè altera proſopopeja Tullius intimum dolorem ſuum denuntiat, ſi non abſolvitur Milo, *num.* 100. Hæc tu mecum ſæpè his abſentibus, ſed iiſdem audientibus, hæc ego tecum Milo: Te quidem, & Tum lætatur ſe nullius unquam officii, aut periculi, aut mortis occaſionem ejus cauſa prætermiſiſſe: Nunc me una conſolatio ſuſtentat, quòd tibi, ò Tite Anni, nullum à me amoris, nullum ſtudii, nullum pietatis, officium defuit. Ego inimicitias potentium pro te appetivi, ego, &c.

Quamlibet fortunam amici ducit ſuam: Quid jam reſtat? quid habeo, quod dicam? Quid faciam pro tuis in me meritis, niſi ut eam fortunam quæcumque erit tua, ducam meam? non recuſo, non abnuo, &c. Undique periclitanti amico implorat auxilium, judices obteſtatur, milites appellat, qui iſti judicio præſident: Quid vos judices, quo tandem amico &c. Vos, vos appello fortiſſimi viri, qui &c. Sortem ſuam deplorat, dubitans quid reſpondebit liberis, & Q. Fratri, ſi per eos Judices, per quos revocatus eſt in patriam, retinere in patria Milonem non poſſit: O me miſerum! ò me infelicem, &c.

Reditum etiam ſuum accuſat, ſi cauſa eſt exilii Milonis: Quodnam conceps tantum ſcelus! aut quod in me tantum facinus admiſi, &c.

Denique paſſim exclamatione, & apoſtrapha ad Deos immortales, ad Judices, ad patriam teſtatur, quantum amet Milonem. O Dii immortales, fortem, & à vobis, judices, conſervandum virum, &c.

Hiccine vir patriæ natus uſquam niſi in patria morietur! &c O terram illam beatam, quæ hunc virum exceperit &c.

Poſtremò affectum lacrymis abrumpit: Sed finis

finis ſit; neque enim præ lacrymis jam loqui poſſum, &c.

Vide perorationes pro L. Flacco, & pro Cn. Plancio, quæ ſuaviſſimè etiam Amorem ſpirant; & mirificè declarant ejus cauſas & effecta.

ARTICVLVS II.

Deſiderium.

Quomodo movetur Deſiderium, quod eſt appetitus boni abſentis quatenus boni? ℞. Movetur ferè ut amor? honeſtate, ac laude, bono jucundo, vel utili. Apud Curtium *lib.* 9. *Alexander* deſideria militum excitat ab utili. Itaque non tam ad gloriam vos duco, quàm ad prædam. Digni eſtis, qui opes, quas illud mare littoribus invehit, referatis in patriam: digni qui nihil inexpertum, nihil metu omiſſum relinquatis.

Per vos, gloriamque veſtram, qua humanum *faſtigium* exceditis, perque & mea in vos, & in me veſtra merita, quibus invicti contendimus, oro, quæſoque, ne humanarum rerum terminos adeuntem alumnum, commilitonemque veſtrum, ne dicam regem, deſeratis.

ARTICULUS III.

Odium, Fuga.

Quomodo Odium excitatur? ℞. Sicut Odium & ejus definitio cognoſcitur ex amore, cui reſpondet ex adverſo: ita illius concitandi ratio, videlicet ex injuria accepta damnoque in bonis animi vel corporis, vel fortunæ; deinde ex improbitate ac vitiis; ſi quid ab

aliquo factum ſuperbè, faſtidioſè, crudeliter, libidinoſè, audacter, avarè, impiè &c. Hi ſunt enim fomites odii.

Præclarè Cicero pro Quinctio fraudulentum Nævium, & iniquum proſcriptorem bonorum vocat in odium. *num.* 56. Non dubitavi, *inquit*, cùm vadimonium deſertum eſſet bona proſcribere improbè; verùm quoniam id tibi arrogas, & concedi poſtulas, concedamus. Quid ſi nunquam deſervit? ſi iſta cauſa abs te tota per ſummam fraudem & malitiam ficta eſt? quid ſi tibi vadimonium omninò cum Quinctio nullum fuit? quo te nomine appellemus? improbum? ac etiamſi deſertum vadimonium eſſet, tamen in iſta poſtulatione & proſcriptione bonorum improbiſſimus reperiebare. Malitioſum? non negas. Fraudulentum? jam id quidem arrogas tibi & præclarum putas. Audacem? cupidum? perfidioſum? vulgaria & obſoleta ſunt, res autem nova & inaudita. Quid ergo eſt? vereor &c. Pro domo ſua inviſam reddit religionem Clodii *num.* 104. O dii immortales (vos enim hæc audire cupio) P Clodius veſtra ſacra curat? veſtrum numen colit? res omnes humanas religione veſtra contineri putat? hic non illudit authoritati horum omnium, qui adſunt, ſummorum virorum? non veſtra, Pontifices, gravitate abutitur? ex iſto ore religionis verbum excidere aut elabi poteſt; cùm tu eodem ore accuſando ſenatum, quod ſeverè de religione decerneret, impuriſſimè, teterrimèque violaſti: Aſpicite: &c Similiter *Philipp. II. Num.* 68 contra Antonium: O audaciam immanem? tu ingredi illam domum auſus es? tu illud ſanctiſſimum limen intrare tu illarum ædium diis Penatibus os importuniſſimum oſtendere? quam domum aliquamdiu nemo aſpicere poterat: nemo ſine lacrymis præterire: hac te

in

›mo tandiu diverſari non pudet? in qua ,vis nihil ſapias, tamen nihil tibi poteſt eſ- undum: an tu illa veſtibula, roſtra, ſpolia aſpexiſti, domum tuam te introire putabas? fie- ›n poteſt, quamvis etiam ſine mente, ſine ſen- s, ut es: tamen te & tua & tuos noſti. Deni. VII. Verrina inſigne odium Orator conflat :i, propter ejus crimina præcipuè impietatem erſus Deos, in peroratione, quæ eſt elegans oc loco digna, niſi longior.

Quomodo Fuga movetur? ℞. Fuga ex odio pro- a tendit in malum: ſive à malo recedere fu- ıdo ac deteſtando conatur. Inde oritur inimi- a complectens odium, & iram; ut vel expeta- ultio, vel pœna optetur alteri, infligaturque. are fuga communes locos (quos vide ſuo loco) ii & iræ habet.

ARTICULUS IV.

Ira, Manſuetudo.

QUomodo movetur Ira? ℞. Ira ab odio vix differt: nam odium eſt ira inveterata: Ira autem eſt libido puniendi ejus qui videa- ur læſiſſe injuria. Ariſtot *lib.* 2. *cap.* 2. Quare isdem ferè induſtriis ac rebus commovetur Ira, ıtque odium. Utraque paſſio habet hæc effecta, indignari, deſpicere, imprecari, ulciſci, exprobrare, conviciari, minari, impotenter efferri, diſſimulare, lætari, nec expleri adverſis inimici. Vide hæc effecta aleganter expreſſa in Medea, & Atreo apud Senecam; item apud Virgilium, in Junone *lib* 1. & Didone *lib* 4. *Æneid.* excellunt enim Poetæ in deſcribendis his affectibus.

Quomodo Manſuetudo, ſive Clementia com-

movetur? ℞. Manſuetudo, iræ contraria, definitur ab Ariſtot. 2. *Rhet. cap.* 4. depreſſio, atque ſedatio iræ. Facit ad manſuetudinem.

I. Depoſita injuriæ damnique ſuſpicio. Sic Cicero pro Dejot. pro Marcello, pro Ligario manſuetudine veniaque dignos putat iſtos, qui præter voluntatem, vel errore humano decepti, vel neceſſitate coacti in Cæſarem aliquid deliquerunt. Nam pro Marcello. *num* 13. Atque hoc C. Cæſaris judicium, P. C quàm latè pateat, attendite: om es enim, qui ad illa arma fato ſumus neſcio quo R. p. miſero funeſtoque compulſi; etſi aliqua culpa tenemus erroris humani, à ſcelere certè liberati ſumus: nam cùm M. Marcellum deprecantibus vobis Reip. conſervavit: memet mihi, & item Reipub. nullo deprecante, reliquos ampliſſimos viros, & ſibi ipſis, & patriæ reddidit: quorum & frequentiam, & dignitatem hoc ipſo in conſeſſu videtis: non ille hoſtes induxit in curiam, ſed judicavit à pleriſque ignoratione potiùs & falſo atque inani metu, quàm cupiditate aut crudelitate civile bellum eſſe ſuſceptum.

II. Facit ad Manſuetudinem culpæ confeſſio & dolor. Ut pro Ligar *num.* 30. Ad judicem ſic agi ſolet, ſed ego ad patrem loquor: erravi, temerè feci, pœnitet, ad clementiam tuam confugio: delicti veniam peto, ut ignoſcas, oro. Si nemo impetravit, arroganter, ſi plurimi, ut tu idem fer. opem, qui ſpem dediſti.

III. Facit ad manſuetudinem humanitas, & animi demiſſio, Ut pro Publ. Quinctio, *num.* 96. Quorum ſæpè & diu ad pedes jacuit ſtratus obſecrans per deos immortales, ut aut ſecum jure contenderent, aut injuriam ſine ignominia ſibi imponerent: Denique ipſius inimici vultum ſuperbiſſimum ſubjicit: ipſius Sex Nevii lachrymans manum apprehendit, in propinquorum

bonis

bonis proſcribendis exercitatam: obſecravit per fratres ſui mortui cinerem, per nomen propinquitatis, per ipſius conjugem, & liberos, quibus proprior P. Quinctio nemo eſt, ut aliquando miſericordiam caperet aliquam, ſi non propinquitatis, at ætatis ſuæ, ſi non hominis, ac humanitatis rationem haberet, &c.

IV. Facit ad manſuetudinem probitatis commendatio. Ut ibidem in peroratione Quinctii. *Nunc cauſa perorata, &c.*

ARTICULUS V.

Commiſeratio.

Quomodo movetur Commiſeratio, (quæ eſt ægritudo ex malo alterius injuria laborantis?) ℞. 1. Commutatione florentis fortunæ in adverſam. 2 Morte & orbitate amicorum. 3. Corporum cruciatibus, & morbis 4 Egeſtate. 5 Et maximè adjunctis; vel perſonæ, ſi clara, ſi innocens, ſi benè merita; vel loci, ſi in exilio, aut ſolitudine, aut carcere; vel temporis, ſi in ſenectute, aut tenera ætate, aut diu; vel finis, ſi Dei, aut juſtitiæ cauſa quis affligitur. Ariſtot. *Lib. 2. cap.* 8

Cicero ex commutatione florentis fortunæ Commiſerationem ſic excitat in reum Syllam. *num.* 91. O miſerum & infelicem illum diem, quo conſul omnibus centuriis P. Sylla renunciatus eſt! ò falſam ſpem! ò volucrem fortunam! ò cæcam cupiditatem! ò præpoſteram gratulationem! quàm citò illa omnia ex lætitia, & voluptate ad luctum & lacrymas reciderunt, ut qui paulò ante conſul deſignatus fuiſſet, retineret repentè nullum veſtigium priſtinæ dignitatis.

Ex morte amici pro Cœl. *nu.* 59. Prò Dii immor-

mortales! cur interdum in hominum ſceleribus maximis, aut connivetis, aut præſentis fraudis pœnas in diem reſervatis? vidi enim, vidi & illum hauſi dolorem vel acerbiſſimum in vita, cùm Q. Metellus abſtraheretur è ſinu gremioque patriæ: cùmque ille vir, qui Senatum huic imperio paravit, tertio die poſtquam in Curia, in Roſtris, in Republ. floruiſſet, integerrima ætate, optimo habitu, maximis viribus, eriperetur indigniſſimè bonis omnibus, atque univerſæ civitati. Quo quidem tempore ille moriens cùm jam cæteris ex partibus oppreſſa mens eſſet, extremum ſpiritum ad memoriam Reipub. reſervabat, cùm me intuens flentem ſignificabat interruptis atque morientibus vocibus quanta impenderet procella urbi, quanta tempeſtas civitati.

Ex corporum cruciatu 7. Verr. *num.* 161. Cædebatur virgis in medio foro Meſſanæ civis Rom. &c. Ibidem vide inſignes Commiſerationis affectus in Navarchos, quos Verres comprehendit ac necavit; & in cives Rom quos idem Verres cædi virgis, & in Latomias conjicii, & in crucem agi juſſit.

Ex egeſtate ſeu bonorum amiſſione pro Roſcio Amer. *num.* 145. Prædia mea tu poſſides: ego aliena miſericordia vivo: concedo, & quòd animus æquus eſt, & quia neceſſe eſt. Mea domus tibi patet, mihi clauſa eſt, fero. Familia mea maxima uteris; ego ſervum habeo nullum; patior, & ferendum puto. Quid vis amplius? quid inſequeris? quid oppugnas? qua in re tuam voluntatem lædi à me putas? ubi tuis commodis officio? quid tibi obſto? ſi ſpoliorum cauſa vis hominem occidere, ſpoliaſti. Quid quæris amplius? ſi inimicitiarum, quæ ſunt tibi inimicitiæ cum eo, cujus antea prædia poſſediſti, quàm ipſum cognoſti? ſin metuis: ab eo ne aliquid metuis, quem vides ipſum

ab ſeſe

ab ſeſe tam atrocem injuriam propulſare non poſſe?

Ex adjunctis perſonæ, & loci, temporis, vide in perorationibus pro Quinctio, pro Milone, pro Plancio affectus inſignes, ſed longiores, quàm ut apponere audeam.

ARTICULUS VI.

Indignatio.

QUomodo concitatur Indignatio (quæ eſt dolor perceptus ob res ſecundas alterius, quia illa fortuna judicetur indignus)? ℞. Immerentis ac vilis perſonæ inſolentia in divitiis, honoribus, aliiſque bonis.

In divitias Chryſogoni iniquè partas, & præpoſteram emptionem bonorum Sex Roſcii variè indignatur Cicero pro Roſcio Amerino: *Venio nunc ad illud nomen aureum Chryſogoni &c.*

Et paulò poſt iſtas divitias eleganter inſectatur à prædiis, ſuppellectile, familia, luxuria, habitu. *num.* 133. Tum exclamat contra ejus dominationem: *Hicne etiam ſeſe putat aliquid poſſe Chryſogonus? hic etiam potens eſſe vult? ò rem miſeram atque acerbam!* poſtremò ejus avaritiam in turpi ac crudeli rapina inſectatur. *num.* 149. *Facis injuriam, Chryſogone, ſi majorem ſpem emptionis tuæ in hujus exitio ponis, quàm in his rebus, quas L. Sylla geſſit. Quod ſi tibi cauſa nulla eſt, cur hunc miſerum tanta calamitate affici velis, ſi tibi omnia ſua, præter animam, tradidit, nec ſibi quidquam paternum, ne monumenti quidem cauſa, reſervavit: per deos immortales, quænam iſta tanta crudelitas eſt, quæ tam fera immaniſque natura? quis unquam prædo fuit

fuit tam nefarius? quis pirata tam barbarus, ut cùm integram prædam ſine ſanguine habere poſſet, cruenta ſpolia detrahere mallet? ſcis hunc nihil habere, nihil audere, nihil poſſe, nihil unquam contra rem tuam cogitaſſe, & tamen oppugnas eum, quem neque metuere potes, neque odiſſe debes, neque quidquam habere jam reliqui vides, quod ipſi detrahere poſſis. Niſi hoc indignum putas, quod veſtitum ſedere in judicio vides, quem tu è patrimonio, tanquam è naufragio, nudum expuliſti. Vide ſimilem indignationem pro P. Quinctio in Nævium, qui ab adoleſcentia quæſtui addictus circumvenit adverſarium, & avidiſſimè ejus bona proſcripſit.

Honores verò ſeu præfecturam claſſis Rom. commiſſam eſſe homini Syracuſano Cleomeni, cujus uxorem amabat Verres, quàm vehementer ſtomachatur idem Cicero *7. Verr. num* 82 Accipit navem ſociorum atque amicorum Cleomenes Syracuſanus. Quid primùm aut accuſem, aut querar, judices? Siculo ne homini Legati, Quæſtoris, Prætoris denique poteſtatem, honorem, auctoritatem dari? ſi te, &c. Sic dignitatem Clodii exagitat pro Sextio *num.* 17. Sed fuit profecto quædam illa reip. fortuna fatalis. ut ille cæcus atque amens Tribunos plebis nanciſceretur. Quid dicam, conſules? hoccine ut ego appellem nomine everſores hujus imperii? proditores veſtræ dignitatis? hoſtes bonorum omnium? *&c.*

ARTICULUS VII.

Invidia.

QUomodo conflatur Invidia? ℞. Ad indignationem refert Invidiam, quæ in hoc differt, quod indignatio bonum immerentis, Invidia

vidia bona digni etiam hominis inſectatur: hæc definitur dolor ex parium & ſimilium bono, quod quiſpiam ab eis nollet, quia ſuam putat minui dignitatem, poſſideri. Ariſtot *lib.* 2. *cap.* 10. Igitur inter pares tantùm, præſertim eorumdem ſtudiorum æmulos verſatur invidia. Ita Cicero conciliat invidiam Hortenſio ob authoritatem: Res omnis mihi tecum erit, Hortenſi, dicam apertè, ſi mecum dicendo ac diluendis criminibus in hac cauſa contendere putarem, ego quoque in accuſando atque in explicandis criminibus operam conſumerem. Nunc, quoniam pugnare contra me inſtituiſti, non tam ex tua natura, quàm ex iſtius tempore & cauſa malitiosè, neceſſe eſt ejuſmodi rationi aliquo conſilio obſiſtere.

Idem de Divinat. præclarè Cic. Cæcilium vocat in invidiam, requirens in ipſo integritatem, veritatem, dicendi facultatem ad accuſandum Verrem, *num* 27. *&* *ſeq*. Tu verò, Cæcili, quid potes? quo tempore, aut qua in re non modò cæteris ſpecimen aliquod dediſti, ſed tutè tui periculum feciſti? in mentem tibi non venit, quid negotii ſit cauſam publicam ſuſtinere, vitam alterius totam explicare, atque eam non modò in animis Judicum, ſed etiam in oculis conſpectuque omnium exponere? ſociorum ſalutem, commoda provinciarum, vim legum, gravitatem judiciorum defendere? cognoſce ex me, quoniam hoc primum tempus diſcendi nactus es, quàm multa eſſe oporteat in eo, qui alterum accuſet.

Digitized by Google

ARTICULUS VIII.

Spes, Confidentia, Deſperatio.

QUomodo erigitur Spes? ℞. Si honeſtas boni, ejuſque magnitudo, ſi opes, & præſidia certa, & facilitas aſſequendæ rei, ſi denique præmia propoſita oſtendantur. Ariſtot. *lib.* 2. *cap* 5. Spes autem eſt motus animi in bonum abſens, arduum, & difficile; ſed tamen quod labore acquiri poſſit. Ita rurſus Alexander diuturnis laboribus fractos militum animos ſpe erigit, & hortatur apud Curtium *lib.* 9 Veſtras manus intueor, veſtram virtutem rerum, quas geſturus ſum, vadem prædemque habeo. Quamdiu vobiſcum in acie ſtabo, nec meos, nec hoſtium exercitus numeravero. Vos modò animos mihi plenos alacritatis ac fiduciæ adhibete. Non in limine operum laborumq; noſtrorum, ſed in exitu ſtamus. Pervenimus ad Solis ortum & Occaſum: niſi obſtat ignavia, inde victores perdomito fine terrarum revertemur in patriam. Nolite (quod pigri agricolæ faciunt) maturos fructus per inertiam amittere è manibus. Majora ſunt periculis præmia: dives eadem & imbellis eſt regio, *&c.* Tullius tota II. Catil. ad fiduciam ſecuritatemque erigit populum Rom. jubetque non timere Catilinam jam urbe egreſſum, nec infirmas ejus copias.

Spei ſubjungo Confidentiam, ſive audaciam; quæ cernitur in periculis, quæ contemnit. Sic Tullius *exordio IV.* Catilin. nullum pro ſalute reip. periculum, nullum fatum, nullam mortem perferre dubitat. Ego ſum ille conſul, cui non forum, in quo omnis æquitas continetur; non campus, conſularibus auſpiciis conſecratus; non curia, ſummum auxilium omnium gentium;

non

non domus, commune perfugium; non lectus, ad quietem datus; non denique hæc ſedes honoris, ſella curulis, unquam vacua mortis periculo atque inſidiis fuit. *Et paulò poſt*. Siquid obtigerit, æquo animo paratoque moriar: neque enim turpis mors forti viro poteſt accidere, neque immatura conſulari, nec miſera ſapienti.

Sic. Verr. 7. *num.* 179. non dubitat nobilium virorum invidiam atque inimicitias ſubire. Sic pro Roſc. Amer. ſtatuit hunc defendere, *num.* 31. Quoniam quidem ſemel cauſam ſuſcepi, licet herculè undique omnes terrores, periculaque impendeant omnia ſuccurram atque ſubibo. Certum eſt deliberatumque quæ ad cauſam pertinere arbitror, omnia non modò dicere, verùm etiam libenter, audacter, libereque dicere: nulla res tanta exiſtit, judices, ut poſſit vim mihi majorem adhibere metus, quam fides.

Ex his, quæ de Spe diximus, colligi poteſt quomodo moveatur Deſperatio, ſi difficultas rei, ſi nulla ſubſidia, ſi alicujus ignavia oſtendatur: nam Deſperatio, ſpei contraria, eſt boni cujuſpiam obtinendi, vel mali depellendi diffidentia: vel, ut Cicero definit, ægritudo ſine ulla rerum expectatione meliorum.

ARTICULUS IX.

Timor.

Quomodo incutitur Timor? ℞. Propoſitis ſub oculos rebus timendis, quarum triplex eſt genus.

Unum earum, quæ cladem & perniciem adferunt; ut bellum atrox, peſtilentia, infelix æternitas. Ariſt. *l* 2 *c*. 5.

Alterum earum, quæ gravem moleſtiam & dolorem pariunt; ut jactura fortunarum, honoris, parentum.

Ter-

Digitized by Google

Tertium earum, quæ horum malorum præſens periculum indicant; ut ſunt potentùm minæ, portenta, funeſti aliorum exitus.

Porro Timor ſecundùm Ariſtotelem eſt perturbatio ex cogitatione imminentis mali dolorem aut mortem inferentis. Sic Cicero pro Muræna, *num.*85. facit timorem: Sed, quid tandem fiet, ſi hæc elapſa de manibus noſtris in eum annum, qui conſequitur, redundarint? illa peſtis immanis, importuna Catilina prorumpet, qua poterit, & jam populo Rom. minatur, in agros ſuburbanos repentè advolabit, verſabitur in caſtris furor, in curia timor, in foro conjuratio, in campo exercitus, in agris vaſtitas, omni autem in ſede ac loco ferrum flammamque metuemus.

Et rurſus 4 Cat. *num* 11. Videor mihi hanc urbem videre, lucem orbis terrarum, atque arcem omnium gentium, ſubito uno incendio concidentem: cerno animo ſepultam patriam, miſeros atque inſepultos acervos civium: verſatur mihi ante oculos aſpectus Cethegi & furor in veſtra cæde bacchantis. Quapropter de ſumma ſalute veſtra, populique Rom de veſtris conjugibus ac liberis, de fanis ac templis, de libertate, de ſalute Italiæ, deque univerſa republ. decernite diligenter, ut inſtituiſtis, ac fortiter.

ARTICULUS X.

Gaudium.

QUomodo Gaudium excitatur? ℞. Inſperato bono, novitate, & inſolentia rei, commutatione malæ fortunæ, virtute, & bona conſcientia: Oritur autem gaudium ex opinione recente boni præſentis, in quo efferri rectum eſſe videatur. Atque hunc Gaudii affectum excitat in Piſonem

ſonem *num.* 52. dum reditus ſui celebritatem ac lætitiam deſcribit. Unus ille dies mihi quidem immortalitatis inſtar fuit, cùm in patriam redii, cùm ſenatum egreſſum vidi populumque Rom. univerſum, cùm mihi ipſa Roma propè convulſa ſedibus ſuis ad conſervatorem ſuum progredi viſa eſt, quæ me ita accepit; ut non modò omnium generum, ætatum, ordinum, omnes viri ac mulieres, omnis fortunæ ac loci: ſed etiam mœnia ipſa viderentur, & tecta urbis, ac templa lætari, &c. Vide & hunc affectum fuſiùs in oratione ad populum, & poſt reditum ad Quirites, *& in Exordio II Catilin.* Tandem aliquando, Quirites, &c.

ARTICULUS XI.

Æmulatio.

QUomodo movetur Æmulatio. ℞. Majorum exemplo clarorum virorum egregiis facinoribus, nominis gloria. Ariſtot *lib.* 3. *cap.* 11. Sunt enim æmulationi obnoxia, quæ maximè præclara; ut virtus, doctrina, eloquentia ſapientia, opes, honores, magiſtratus, gloria. Juvenes præſertim æmulantur, ac nobiles, quique excelſa mente, egregiaque ſunt indole. Definitur Æmulatio, ſuſceptus ex aliena ſorte bona dolor, non quòd id alteri contigerit, ſed quòd illa nos careamus. Cicero pro lege Manilia *nu.* 11 hortatur populum Majorum exemplo ulciſci injuriam à Mithridate acceptam. Sed pro veſtri imperii dignitate, atque gloria, quoniam is eſt exorſus orationis meæ, videte, quem vobis animum ſuſcipiendum putetis. Majores veſtri ſæpè mercatoribus ac naviculatoribus injurioſiùs tractatis bella geſſerunt, vos tot civium Rom. millibus uno nuntio,

atque

atque uno tempore necatis, quo tandem animo eſſe debetis? Legati, quod erant appellati ſuperbiùs, Corinthum patres veſtri totius Græciæ lumen extinctum eſſe voluerunt vos eum regem inultum eſſe patiemini, qui legatum populi Rom. conſularem vinculis ac verberibus, atque omni ſupplicio excruciatum necavit? illi libertatem civium Rom. imminutam non tulerunt? vos vitam ereptam negligetis; jus legationis verbo violatum illi perſecuti ſunt; vos legatum populi Rom. omni ſupplicio interfectum, inultum relinquetis? videte, ne, ut illis pulcherrimum fuit, tantam vobis Imperii gloriam relinquere; ſic vobis turpiſſimum ſit illud, quod accepiſtis, tueri & conſervare non poſſe. Et I. Philip. *num.* 34 Antonium æmulari deſiderat. Utinam, Antoni, avum tuum meminiſſes; de quo tamen multa audiviſti ex me ſæpiſſimè. Putaſne illum immortalitatem mereri voluiſſe, ut propter armorum habendorum licentiam metueretur? illa, illa erat vita, illa ſecunda fortuna, libertate eſſe parem cum cæteris, principem dignitate. Quare flecte te, quæſo & majores tuos reſpice, atque ita guberna remp. ut natum eſſe te cives tui gaudeant, ſine quo nec beatus eſſe, nec clarus quiſquam poteſt Et pro Sextio *nu.* 136 Romanam juventutem excitat ad æmulationem clarorum virorum. Vos, adoleſcentes, & qui nobiles eſtis, ad majorum veſtrorum imitationem excitabo, & qui ingenio & virtute nobilitatem poteſtis conſequi, ad eam rationem, in qua multi homines novi & honore, & gloria floruerunt, cohortabor. Hæc eſt una via, mihi credite, & laudis, & dignitatis, & honoris.

Et ibid. *num.* 102. Hæc imitamini, per deos immortales, qui dignitatem, qui laudem, qui gloriam quæritis. Hæc ampla ſunt, hæc divina, hæc immortalia, hæc fama celebrantur, monu-

mentis

mentis annalium mandatur, poſteritati propagantur Eſt labor, non nego, pericula multa, fateor: multæ inſidiæ ſunt bonis, veriſſimè dictum eſt, &c.

ARTICULUS XII.

Pudor.

QUomodo movetur Pudor? ℞. Iis omnibus, quæ aliquod dedecus & infamiam adferunt, ut patet ex definitione: Ariſtot *lib.3. cap* 6. Pudor enim eſt dolor ac perturbatio ex malis aut præſentibus, aut præteritis, aut futuris, quæ infamiam inferant. Contrà impudentia eſt, eadem parvi ducere & illis non affici. Cicero pro lege Manilia, *num* 7. Et, quoniam ſemper appetentes gloriæ præter cæteras gentes, atque avidi laudis fuiſtis, delenda eſt vobis illa macula Mithridatico bello ſuperiore ſuſcepta; quæ penitùs jam inſedit atque inveteravit in populi Rom. nomine: quòd is, qui una die tota Aſia, tot in civitatibus, uno nuntio, atque una litterarum ſignificatione cives Rom necandos trucidandoſque denotavit, non modò adhuc pœnam nullam ſuo dignam ſcelere ſuſcepit, ſed ab illo tempore annum jam tertium & viceſimum regnat, & ita regnat, ut ſe non Ponto, neque Cappadocia latebris occultare velit, ſed emergere è patrio regno, atque in veſtris vectigalibus, hoc eſt, in Aſia, luce verſari Sic 7. Verr. pudorem concitat Orator ab inope ac infirma claſſe populi Rom. portu egrediente, præfecto Cleomene, luxurioſo prætore Verre. *num*.85 Egreditur præclara claſſis in ſpeciem, ſed inops & infirma, &c. Mox à turpi fuga & incendio illius claſſis, *num* 90. O tempus miſerum atque acerbum provinciæ Siciliæ! ò caſum illum multis innocentibus calamitoſum atque fune-

funeſtum ? o iſtius nequitiam ac turpitudinem ſingularem! una atque eadem nox erat, qua præter amoris turpiſſimi flamma ac claſſis populi Rom. prædonum incendio conflagrabat: &c.

Tum ab inſolente victoria piratarum, qui portum Syracuſanum ingreſſi inſultarunt claſſi populi Rom. *num.* 95. Pro Dii immortales! pyraticus Mioparo, cùm imperium populi Rom nomen ac faſces eſſent Syracuſis, uſque ad forum Syracuſanum & ad omnes urbis crepidines acceſſit, quò neque Carthaginenſium glorioſiſſimæ claſſes, cùm mari plurimum poſſent, multis bellis ſæpè conatæ, nunquam aſpirare potuerunt, &c. O ſpectaculum miſerum atque accerbum! ludibrio eſſe urbis gloriam, populi Rom. nomen, &c. Præclarus eſt hic locus ab initio.

ARTICULUS XIII.

Uſus Affectuum.

QUis eſt Uſus Affectuum? ℞. Affectus docet Agricola rebus & oratione moveri? multò autem maximè rebus. Ac in oratione quidem uſus eſt Affectuum, ſi verba ſint ingenioſè & aptè ad amplificationem motumque compoſita: item ſi majores figuræ; ut hypotipoſis, proſopopœja, exclamatio, apoſtrophe, interrogatio, obſecratio, & ſimiles, in quibus eſt vis, adhibeantur: in rebus autem, ſi ante fuerint ita argumentis demonſtratæ, ut proxima ſit voluntas aſſentiendi; aliàs fruſtrà hanc potentiam, quæ eſt cœca, ad amorem fugamve ignoti pertrahas.

Deinde diligenter monet Quintilianus, ut ſenſim cum oratione & amplificatione creſcat Affectus; quia facilè deficit affectus, qui deſcendit: ſed neque is brevior ſit, quàm dignitas rei poſtulet, neque etiam prolixior, ne diuturnitate langueſcat.

Tum

Tum ut qui commovere alios velimus, priùs commoveamur: & qui lacrymas aliis excutere conamur, in fletum primùm prorumpamus ipſi. Præterea ut orationi res præſentes adjiciamus: nihil eſt enim potentius ad movendos animos, quàm præſentis rei conſpectus. Detegendæ igitur ſunt in adverſo pectore cicatrices; parentum cognatorumque lacrymæ; infantium, puerorum ætas; reorum ſquallor & ſordes, proferenda ob oculos, & præſentibus aptanda oratio, quarum rerum ingens plerumque vis eſt. Sic populum Rom. egit in furorem prætexta C. Cæſaris prolata in foro cruenta. Sic M. Antonius Orator cicatrices M. Aquilli oſtendit.

Huc accedere debet actio Oratoris & lacrymæ: ſimul & clientis obſecratio, invocatio, proſtratio, neque enim crediderit quiſquam tam paratas fuiſſe populo Rom. lacrymas, ut qualibuſcumque epilogorum Ciceronis verbis in fletum prorumperet, niſi inſignium reorum ante oculos poſita calamitate & actione, flebilibus modis quibuſdam, & ante omnia manantibus ubertim lacrymis iſta Ciceronis commendarentur.

Inſuper opportet ſæpè Oratorem inſinuatione callida, furtim, & quaſi aliud agendo movere affectus; ne vi, aut artificio auditorum animos velle videantur inflectere, aut contrariis etiam Affectibus occupatos frangere: ſatius eſt occaſioni ſervire, & reluctantem animum, velut per cuniculos, expugnare.

Denique populorum, ſexuum, ætatum, conditionumque varios motus & affectiones cognoſcat Orator, priuſquam permoveat: nam pueri & adoleſcentes lætos affectus amant, teneros fœminæ, juſtique ſenes; at viri gravibus moventur. Sic cuique nationi, inquam, ſuus eſt affectus, ſic conditioni, ſic ætati.

E ARTI

ARTICULUS XIV.

Inventio Affectuum.

UNdè ſumitur Affectus? ℞. Sumitur eiſdem locis omnibus Oratoriis, quibus argumenta. v. g.

A definitione, Cic. 4. *Tuſc. Quaſt.* O vitæ Philoſophia dux! o ſapientiſſima morum magiſtra! o vera felicitatis parens! &c.

A conſequentibus, *pro Milone*: Hiccine vir patriæ natus uſquam, niſi in patria, morietur? o terram illam beatam!

A contrariis item *pro Milone*: Eſt enim hæc, judices, non ſcripta, ſed nata lex.

Ab effectis, eadem Miloniana: Dura mihi mediùs fidiùs fortuna &c. o fruſtra mei ſuſcepti labores! o ſpes fallaces!

Denique à ſimilitudine, ab adjunctis, ab exemplo paſſim Cicero Affectus ſuppeditat.

ARTICULUS XV.

Cauſa Affectuum.

QUænam eſt cauſa Affectuum? ℞. Cauſa Affectuum, uti Amplificationis, ſunt res magnæ. Cicero *in partit.*

Quotuplex eſt Magnorum genus? ℞. Duplex: Alia enim magna natura videntur, alia uſu. Natura; ut cœleſtia, ut divina, ut ea, quorum obſcuræ cauſæ, ut in terris mundoque admirabilia quæ ſunt. Uſu, quæ videntur hominibus aut prodeſſe, aut obeſſe vehementiùs quorum ſunt genera ad amplificandum, & ad Affectus concitandos tria. Nam aut charitate moventur homines; ut Dei, ut parentum: aut amore ut fratrum, ut

conjugum

conjugum, ut liberorum, ut familiarium: aut honeſtare: ut virtutum, maximèque earum, quæ ad communionem hominum, & liberalitatem valent. Ex iis & cohortationes ſumuntur ad ea retinenda, & in eos, à quibus ea violata ſunt, odia incitantur, & miſeratio naſcitur in iis rebus aut amiſſis, aut amittendi periculo. Hæc Cicero.

ARTICULUS XVI.

Modus Variandorum Affectuum.

NE fuſior ſit hic Articulus, contraham exempla, & accommodabo juventuti; ſed animadverte quod diximus, affectus erui è locis, & maximè fieri amplificationibus rerum, & figuris ſententiarum.

Varia eundem affectum? ℞. Sit de Matre v.g. occiſum in bello filium deplorante hic affectus.

Amoris. Quis ſit animus matris in liberos, quotuſquiſque intelligit: tum denique ego amare filium didici, cùm infeliciſſimè in bello perdidi. O miſera ſors orbitatis meæ! o ſpes fallaces! o fruſtra ſuſceptæ curæ; ac idcirco te genueram, fili, ut eſſes, quem triſti morte ſublatum lugerem? ego cùm te forma & ætate florentem videbam, ego cùm te familiæ columen ſinu fovebam mihi certam ſalutem tuam pollicebar. Putavi, ſperavi, credulam eventus fefellit. Nunc vehementiſſimè doleo omnia ex ſpe & voluptate ad calamitatem & orbitatem excidiſſe. Itaque; fili, tua morte matris vitam abſtuliſti, ipſique vivæ flentique funus duxiſti: neque enim te mortuo diu ſuperſtes eſſe poſſum.

Deſiderii. Ego te non requiram, nate? aut poſſim tui unquam oblviſci? aut aliquid à me præter ſuſpiria & lacrymas habebis? ipſæ, ipſæ

dulces lachrymæ, ipſi fletus jucundi, quibus animi dolor & deſiderium tui, nate, explebitur O non amari dies, quibus charum filium animo & recordatione complectar, aſpiciam, alloquar, oſculabor! o non flebiles noctes, quæ nullius aut modici ſomni ſocium & comitem non importunum referetis.

Odii Quantum, quàmque immane monſtrum eſſe bellum, & apud quos conceptum dicemus? vah portentum! vah labes? vah gurges & charybdis infauſta! quot hominum ſanguinem guſtaſti, vel potiùs exorbuiſti? quot tu fortes viros, robur patriæ; quot claros juvenes, florem nobilitatis, quot adultos jam liberos, ſpem ac delicias familiarum, quos ad fortunam vita ſervabat, crudeliſſimè contrucidaſti? Nunquam ego immanitatem tuam tacebo, quam in ipſam me parentem ac meum filium adhibuiſti: nunquam imprecari tibi, & exprobrare, perſequi te deſinam.

Fugæ. Perhorreſcite, matres, deteſtata jam pridem bella; has voragines ſcopuloſque filiorum noſtrorum fugite Nulla jam tot annis jactura & clades exiſtit; niſi bello nulla vis, nulla fax, nullum flagitium, nulla cædes ſine bello. Procul bellum è finibus noſtris in Turcas & Barbaros! Bellum omnis matrona fugit oculis, reſpuit animo, recordatione perhorreſcit.

Iræ. Cernitis percuſſorem filii: an ſola mater video? non videtis furorem hoſtium? non repentinum impetum? non verſatur ante oculos vobis in cæde nefarius miles? non adeſt barbarus? non ſuis manibus intentat enſem? non filii jugulum procidit? Perditiſſime mortalium, quid te ſceleratius? iſtam ego furiam exagitabo? non repetam ſanguinem filii? non vindicem Deum appellabo?

Manſuetudinis. Ah miles! ſic te alloquitur filius,

filius, ſic te intuens & graviter ſaucius fidem implorat: Quoniam varius eſt belli exitus, & Mars fortiſſimum ſæpè ex acie tollit; noli me. cum ſic agere: gloriæ non ſatis vixi: noli juvenilem atque in herbà ſpem reſecare; noli amplitudinem animi brevis vitæ termino circumſcribere. Præcor ac quæſo, da aliquid vel hoſti, permitte ſupplici, cede affflicto. Per victricem dexteram illam, quàm apprehendo; per iſtius belli pericula, quorum tu es particeps; per decus, & nomen, quod magno labore quærimus, te oro atque obteſtor.

Commiſerationis. Adeſtis amici; verùm quo tandem animo adeſtis? utrum ego amens ſum, & pluſquam ſatis eſt doleo in tanta calamitate & morte filii? an vos quoque hic obitus & mœror pari ſenſu doloris afficit? nam ſi non ad amicos, ſi non ad homines, verùm ad beſtias, aut etiam, ut longius progrediar, ſi in aliqua deſertiſſima ſolitudine ad ſaxa & ſcopulos hæc conqueri ac deplorare vellem, tamen omnia muta atque inanima tam crudeli morte filii moverentur: nunc verò cùm pietatem veſtram & amicitiam obteſtor, non vereor ne non miſericordiam tribuatis aliquam fortiſſimo juveni in ætatis flore, pro patria & Catholica fide perempto.

Indignationis. Deus immortalis! quonam fato fieri dicam, ut fortis occidatur ab inerti, ſtrenuus ab ignavo, clarus ab abjecto, hoc verò quis ferre poſſit meticuloſum militem egregii ducis cruenta ſpolia prædicare, gloriari, præſeferre? vel inſolenter in lectiſſimi juvenis cæde bacchari? & tanquam ſi palmare facinus edidiſſet, exultare gaudio, triumphum petere, acclamatione ac plauſu improborum efferri.

Invidia. Non eſt profecto, non eſt, quòd matronæ deinceps orbitatem meam deſpiciant;

non eſt, quòd intolerantius ſe jactent; non eſt, quòd ſe cum dilectis filiis ſuis oſtentent: nam ſi iſti ſubduxerint ſe prælio, ſi redierint ad gremium, & complexus matrum; tamen hæ digniores nobis aliquo honore videbuntur? tamen, de gloria, ac fortitudine contendent; tamen eximiæ ſint hæ matres, non id arbitror quidem certè: nec eſſe tanta iſtorum militum merita, quanta inſolentia harum matrum, quantumque faſtidium.

Spei. Etſi omnis ſpes mea, fili, cum ſalute tua occubuit, erigo me nonnunquam, & futura proſpicio, quaſi fortuna ſit mors tua. Communicabo, ni fallor, cum gloria tua, veniam in partem meritorum, triumphabit mater de morte filii: negat enim patria, pro qua fortiter occidiſti, negat ſe ingratam eſſe, negat ſuperſtitem matrem carere propoſitis honoribus debere. Hæc illa me ſpes alit, & excitat: vives in glorioſa matre filius: quid perdiderim non reputabo; quid morte tua acquiſierim, id æſtimabo.

Confidentia ſeu *audacia*. Ego te mortuum cum mea ſalute complector, fili, nec me ſolam tuæ mortis commiſerantem, ſed comitem habebis. Utinam hoc pectus gladiis objicere, & adverſa, fili, tua vulnera recipere potuiſſem, nullam ego acerbitatem nullam impreſſionem, nullam vim pertimuiſſem, ut te manibus armatorum hoſtium eripuiſſem. Sed nunc mori non refugio, laceſſo mortem, & provoco, ut properet, ut nos ocyùs uno eodemque tumulo conjungat.

Deſperationis. Actum eſt; periit: nequidquam homines, ſuperoſque implorem: mors immanſueta mitigari non potuit, nec jam precibus infernus recludetur: neque ab hoc ejecto cadavere quidquam mihi opis expectabo. Omnia ſunt in hoc funere miſera. Quid mihi reſtat, niſi

Digitized by Google

niſi ſolitudo, aut mortis conſilium, aut vita morte acerbior?

Timoris. Vos teſtor, cœlites, ego equidem bellorum rabiem ac furorem in iſtis armorum motibus ſemper filio putavi eſſe fugiendum. Signa, & tubæ, pulſataque tympana præſagienti matri ſemper metum atque horrorem attulerunt. Tum ſi quis è commilitonibus filii in pugna audiebatur cæſus eſſe, augebatur metus mali appropinquantis: quare animus cum languore corporis ac timore debilitatus incidit in varia viſa & incerta, quorum perturbatione triſtes ſæpè extiterunt ſpecies ſomniorum, quæ flebilem illam mortem portenderunt.

Gaudii. Quare ego lugeam illum, qui ſe defleri vetat? vivit filius inter cœlites, & qui extremum ſpiritum in victoria effudit, heroum eſt ſedem & locum conſecutus. O fortunata mors! o felicem & beatum diem! quem mihi, & patriæ, & filio natalem ſuperi eſſe voluerunt? itaque, quod ne optandum quidem eſt homini, immortalitatem quamdam per te, & tecum, fili, videor adepta.

Æmulationis. Generoſi juvenes, quorum erectos atque alacres animos bellum excitat ad pugnam reſpicite, reſpicite filium, ejuſque res geſtas imitamini. Hanc vobis ſanguine ſuo viam ſignavit & laudis, & fortitudinis, & immortalitatis. Sic ille ſe non ſibi, aut matri natum, ſed patriæ, ſed gloriæ eſſe voluit; ſic ille in acie fortiter occumbere maluit, quàm redire turpiter. Num hæc regium juvenem collocant in ampliſſimo gradu dignitatis.

Pudoris. Dii faciunt, ut multi belli mentionem facere audeant! nam ſimul ut increbuit ſuſpicio pugnæ, cedunt campo; ubi dimicandum eſt, terga vertunt. O milites! num eſt periculum, ut iſti denudent ſeſe, & cicatrices

adverſo corpore exceptas oſtendant, niſi morſus ruſticorum, quos iniquiſſimè vexarunt; aut viatorum imperatorum, quos ſpoliarunt, impreſſa unguium veſtigia; aut rixantium inter pocula immanes plagas exhibeant. O diſpares milites filio, qui amavit unicè gloriam. Sed hunc deplorandi ſit finis.

* *

CAPUT V.

De Inventione in particulari.

Etſi ex ſupradictis fontibus omnis ad omnem orationem manat Inventio: tamen veteres Oratores de triplici genere quæſtionum ſeorſim præcepta tradiderunt, quæ nos brevi perſtringemus.

ARTICULUS I.

De iis, quæ ſpeciatim pertinent ad Inventionem in genere Demonſtrativo.

QUæ ſpeciatim invenienda ſunt Oratori in genere Demonſtrativo? ℞. Quæ laudet, vel vituperet.

Quæ ſunt Laude digna? ℞. Perſonæ & res.

Undè laudantur perſonæ? ℞. Ab adjunctis internis, & externis. Cicero *de Orat.* 3. Quintilian. *lib.* 3. *cap.* 7.

Quænam ſunt adjuncta interna ſeu animi? ℞. Sunt virtutes, vel cognitionis ſeu ſcientiæ; *ut*, Prudentia, Sapientia, Dialectica, Eloquentia; vel actionis, *ut*, Religio in Deum, Pietas in parentes, Juſtitia in omnes, Temperantia, Verecundia.

Harum

Harum virtutum laus ampla eſt, quando unaquequein ſuas partes atque officia diſtribuitur; ut, ſi laudare charitatem velis, partes illius, hoc eſt, fidem, benevolentiam, conſtantiam, & officia, in proſperis rebus, ſine ſpe mercedis, amici cauſa, adverſiſque ferendis enumeres. Ita Cicero pro lege Manil. virtutes imperatoris Pompeii laudat, & pro Marcello clementiam Cæſaris, & pro Archia ſtudia humanitatis, & Philipp. 9. S. Sulpitii ſcientiam, dignitatem, fortitudinem.

Quænam ſunt adjuncta externa? ℞. Dona fortunæ, *ut*, Educatio, Opes, Divitiæ, Propinqui, Amici, Potentia, Gratia, cæteraque hujuſmodi. In corpore verò ſunt hæc; Forma, Vires, Valetudo, & his ſimilia alibi item enumerata.

Qui hæc habuerit, laudabitur, quòd bene illis ſit uſus: ſi non habuerit, quòd ſapienter caruerit: ſi amiſerit, quod moderatè tulerit.

Quot ſunt tempora, ſecundùm quæ homo laudari poteſt? ℞. Tria.

I. Quod vitam anteceſſit, in quo ſpectantur reſponſa, vel oracula, vel ſigna, quæ futuram claritatem indicarunt. Item natio, patria, genus: hæc ſi clara, pulchrum erit eorum ſplendori reſpondiſſe; ſi obſcura & humilia, laus erit nobilitaſſe factis.

II. Tempus eſt vitæ; ut pueritiæ, in qua ſpectatur indoles, pulchritudo, educatio; ut adoleſcentiæ, in qua attenduntur mores, virtutum ſtudia & artium; ut virilis ætatis, in qua vitæ genus ac dignitas, dicta, factaque præclara, privatim, ac publicè conſiderantur; ut ſenectutis, in qua laudatur prudentia, conſilium, religio, conſtantia.

III Tempus eſt, quod mortem inſequitur, in quo ipſum mortis genus, ac decreti honores, pompaque funebris, ac deſiderium mortui.

Digitized by Google

recta inſtitutio liberorum, multaque ab ipſo inventa inſtitutaque prædicantur.

Quænam res laudantur? ℞. Quæ ſunt honeſtæ. bruta quoque animantia, & carentia anima, ut urbes flumina laudari poſſunt. Quintil. *ibid.*

Undè urbium ac regionum laus ducitur? ℞.

I. A conditoribus.

II. A vetuſtate.

III. Ab incolis, ipſorumque rebus geſtis.

IV. A ſitu, munitione, cœli clementia.

V. A Reip. forma, inſtitutis, artibus, opibus: Laus agrorum ab amœnitate loci, à fertilitate & ubertate frugum & fructum, à cultura, prædiis: & ſic de cæteris.

Poſtremùm duo animadverte.

I. Confici hoc genus laudis ad animi motus leniter tractandos magis, quàm ad fidem faciendam: proprium enim laudis eſt res amplificare, & delectando ornare.

II. In vituperationibus ſervanda contraria omnia illis, quæ de laudatione diximus. Quod in orationibus Cicer. in Piſonem, In Vatinium, in M. Antonium colligere licet.

Ad genus demonſtrativum ſolent referri Gratulatio, gratiarum actio, oratio funebris, & ſimilia; quæ propè iiſdem ac ſuprà traditis præceptis continentur.

ARTICULUS II.

De iis, quæ ſpeciatim pertinent, ad Inventionem in genere Deliberativo.

QUæ ſpeciatim invenienda ſunt Oratori in genere Deliberativo? ℞. Ea, quibus ſuadeat quidpiam vel diſſuadeat.

Quidnam valet ad ſuadendum? ℞. Quod honeſtum eſſe oſtenditur, utile, neceſſarium, poſſibile;

Digitized by Google

poſſibile; facile jucundum. Ad diſſuadendum valeat, quod his eſſe contrarium monſtramus. Cicero de Orat. *lib* 2.

Honeſtum eſt autem inquit Cic. *in partit.* & Ariſt. Rhetor. *lib.* 1. *cap.* 4 quod per ſe laudabile eſt, ac propter ſe expetendum; ut virtutes. Utile, quod propter commodum expetitur, ſive adjunctam habeat honeſtatem, ut gloria, honor, dignitas; ſive non habeat, ut divitiæ, valetudo. Neceſſarium, ſine quo ſalus; aut dignitas ſtare non poteſt; aut vix poteſt. Poſſibile, quod fieri aut eſſe poteſt. Facile, quod parvo negotio. Jucundum, quod honeſtam habet voluptatem.

Quæ ſunt in ſuadendo, vel diſſuadendo ſpectanda? ℞. I. Res quæ ſuadetur. II. Apud quos ſuadetur. III. Is, qui ſuadet. Quintil. *lib.* 3. *cap.* 8.

I. Res quæ ſuadetur, eſſe, ſeu fieri poteſt, vel non: ſi non, ſuaſio tollitur. Si poteſt eſſe ſeu fieri, vel eſt honeſta, vel utilis; ſi honeſta, hanc apud homines honeſtos facile eſt ſuadere; apud turpes non ita, qui utilitate magis, aut etiam metu ſolent moveri. Si res utilis ſit, eſſe facilis oſtendetur, & magna, & jucunda, & ſine periculo. Diſſuaſor autem rem oſtendet eſſe difficilem, & parvi momenti, nullam in ea jucunditatem, plurima verò eſſe pericula.

II. Cùm duo (ut citato libro Cicero, & Ariſtoteles Rhet. *lib.* 2. *cap.* 12. & *ſeq.*) ſint hominum genere, alterum indoctum & agreſte, quod antefert ſemper utilitatem honeſtati; alterum expolitum, quod rebus omnibus dignitatem anteponit: apud hos, & iſtos variè ſuadendum eſt; ac videndum inprimis, qui quibus magis feriantur, an utilitate, an honeſtate, an voluptate.

III. Spectanda eſt in eo, qui ſuadet, virtus, ſapientia,

ſapientia, honeſtas, eloquentia, ut poſſit men-te providere, authoritate probare, & perſuade-re oratione, & vitæ exemplo præire. Nam ſua-dere aliquid, aut diſſuadere non eſt omnium, ſed graviſſimæ perſonæ, & Sanctæ, & ſapientis, & honeſtæ, & diſertæ.

Huc revocantur ſuaſionis quædam quaſi partes, ſeu ſpecies, ut adhortatio, commonitio, com-mendatio, conſolatio; his non immoramur, quia nihil admodum particulare habent.

Eſt inſigne exemplum generis Deliberativi apud Ciceronem Philipp. VII. ubi pacem cum An-tonio diſſuadens, hæc ſubjicit: Cur igitur pa-cem nolo? quia turpis eſt, quia perniciosa, quia eſſe non poteſt. Quæ tria dum explico, peto à vobis, P. C ut eadem benignitate, qua ſoletis, verba mea audiatis.

I. A Turpi, diſſuaſio: Quid eſt inconſtantia, mobilitate, levitate, cum ſingulis hominibus, tum verò univerſo ſenatui turpius? hæc Major, ſequitur jam Minor. Quid porro inconſtantius, quam quem modo hoſtem non verbo, ſed re multis decretis judicaviſtis, cum hoc pace velle ſubitò coniungi? Mox Antonium hoſtem à ſe-natu judicatum plurimis argumentis probat: dein confutato quod de legatis ad Antonium miſſis objici poterat, concludit retinendam eſ-ſe ſenatui conſtantiam, gravitatem, & per-ſeverantiam. Atque hactenus quidem de Tur-pitudine.

II. A Periculo. Dicam deinceps ut propo-ſui de periculo, quod etſi minus eſt fugien-dum, quàm turpitudo, tamen offendit animos majoris partis hominum magis. Mox quid ab Antonio periculi metuendum, breviter expo-nit: videlicet quod & nemo Antonii potentiam, ſi facta pace reverſus in civitatem fuerit, ſuſti-nere poſſe videatur, & ad M. ipſum Antonium om-

ni

Digitized by Google

ni motu concurſus civium perditorum ſit futurus:

III. Ab impoſſibili. Dixi de periculo, docebo ne coagmentari quidem poſſe pacem, De tribus enim, quæ propoſui, hoc extremum eſt Quæ poteſt eſſe pax M. Antonio primùm cum ſenatu? quo ore ille vos poterit, quibus vos illum viciſſim oculis intueri? quis veſtrum illum, quem ille veſtrum non oderit?age vos ille ſolùm,&vos illum. Quid ii,qui Mutinam circumſident? qui in Gallia delectus habent?qui in veſtras fortunas imminent? amici vobis unquam erunt,aut vos illis? An equites Rom. amplectetur, *&c.*

Concluſio. Nolite igitur id velle, quod fieri non poteſt, & cavete, per deos immortales, P. C. ne ſpe præſentis pacis perpetuam pacem amittatis. Hæc vide fuſiùs in noſtra Analyſi.

ARTICULUS III.

De iis, quæ ſpeciatim pertinent ad Inventionem in genere Iudiciali.

QUæ ſpeciatim invenienda ſunt Oratori in genere Judiciali? ℞. Quæ accuſet, vel defendat. Verùm quia jam omnis propè judiciorum ratio mutata eſt, non ex veteribus, ſed ex jure novo, & locorum, in quibus perorantur cauſæ, conſuetudine ac moribus repetenda ſunt. Ad hoc tamen genus pertinent quædam Quæſtiones, quæ Rhetoribus ſtatus dicuntur, quòd in iis cauſſa conſiſtat; de his hìc brevibus agendum eſt.

Quid eſt Status? ℞. Eſt quæſtio, quæ ex prima cauſarum conflictione naſcitur: *ut*, Si accuſator dicat, reus occidit, defenſor reus non occidit: ſtatus eſt hæc quæſtio, An occiderit: quia in ea quæſtione tota cauſa ſtat, & ſiſtit; idcircò cauſæ ſtatus eſt. Quintil. *lib.* 5 *cap* 6

Quot ejuſmodi ſtatus in cauſſis eſſe poſſunt? ℞. Tres. Cicero *in Topic. & partit.*

I. An

I. An ſit Res, nec ne; diciturque ſtatus conjecturalis, quòd in eo conjecturis veritas indagetur: *ut*, An Miloni inſidiatus ſit Clodius.

II. Quid ſit Res, & quo nomine appellanda; diciturque ſtatus definitionis, ſeu definitivus, quod in eo facti, vel rei nomen definiatur: *ut*, An Julius Cæſar tyrannus fuerit, vel rex.

III. Qualis ſit Res, & dicitur ſtatus qualitatis, quòd in eo quæritur, qualis ſit Res, an honeſta, an æqua, an iniqua: *ut*, An cædes Clodii utilis, honeſta, & æqua fuerit. An jure Cicero Lentulum Catilinariæ conjurationis ſocium occidi juſſerit.

Huc pèrtinet quærendum quid ſit Ratio? ℞. Eſt, quæ affertur ad depellendum crimen, quaque proinde Reum rationabiliter tuetur defenſor.

Quid eſt Firmamentum? ℞. Eſt, quod affertur ad probandum crimen, quoque proinde firmatur contra Reum accuſatoris ratio.

Quid eſt Judicatio? ℞. Eſt ſtatus ille, ſeu quæſtio jam dicta, quæ ex rationis & firmamenti conflictione oritur: quæque proinde vocatur etiam Judicatio, quod in judicium veniat.

Quanquam ſtatus maximè dicitur, cùm conſideratur nudè ſine ratione & firmamento: judicatio verò, quando, cum ratione juncta ſumitur.

LIBER

LIBER SECUNDUS
DE
SECUNDA PARTE
RHETORICÆ,
SEU
DE DISPOSITIONE.

QUid eſt Diſpoſitio? ℞. Definitur à Cicerone rerum inventarum in ordinem diſtributio. Cicero *de invent.* Quintil. *lib 7. in præf* Quæ pars non minùs utiis & neceſſaria eſt ad fidem & motum, quàm inſtructa ad pugnam, ac victoriam acies: aut in corpore humano conformatio membrorum ad gratiam pulchritudinemque.

Quotuplex eſt Diſpoſitio? ℞. Duplex: naturalis, & artificioſa: hæc longo uſu & arte nititur: illa ſine arte, inſtinctu quodam naturæ fit. Nam ita ſunt omnes à natura comparati, ut ſi quis quid dicturus ſit apud aliquem exordii vice præmittat aliquid, quo benevolum ſibi faciat, & attentum, aut cauſam dicendo explicet; tum rem exponat, explicatam confirmet rationibus, denique preces & motus adhibeat ad flectendum accommodatos: quæ ſine præceptis omnia conficit.

Quot ſunt partes Artificioſæ Diſpoſitionis? ℞. Quatuor: Exordium, Narratio, Contentio,

Peroratio: quarum duæ valent ad fidem faciendam, Narratio & Contentio: duæ ad motum, Exordium & Peroratio. Cicero *in partit*. Exordio præparamus auditorem, Narratione rem & cauſam exponimus, Contentione cùm noſtra tuemur, & defendimus tum adverſariorum objecta refellimus, Peroratione concludimus.

Quamquam, ſi rigidè agitur de partibus neceſſariis ac perpetuis, tres ſunt tantùm, & in omni oratione partes neceſſariæ: exordium, contentio, peroratio; Nam in exornatione & deliberatione, non adhibetur narratio, ſed tamen variis in locis quædam narratiunculæ inſeri queunt, vel ad laudem, vel ad ſuaſionem. Quod facit Cicero pro lege Manil. *num.* 4. ubi narrat bellum grave periculoſum Romanis inferri à duobus Aſiæ potentiſſimis Regibus: in Cucullum ab eo bello diſcedere. Catilinaria 3. Conſtat narratione conjurationis detectæ. Uti oratio pro Sextio narratione eorum, quæ in tribunatu geſſit P. Sextius, & alibi.

Quid in his ſingulis partibus de argumentorum & effectuum Diſpoſitione ſentiendum eſt? ℞. Fortia argumenta initio collocanda ſunt, mediocria in medio, poſtremo loco fortiſſima. Quintilian. *lib.* 6. *cap.*1.

Deinde cavendum eſt ſemper, ut ita diſponamus argumenta, ut non ſolùm unum poſt aliud, ſed etiam unum ex alio duci videatur: ſcrutari proinde opportebit, quæ argumenta affinitatem habeant, ut connectere faciliùs illa poſſimus; quod mirum eſt, quàm juvet ad Tranſitiones.

Cavendum etiam, ut ita diſponantur, ut ſemper creſcat oratio, & ſemper plus aliquid, & majus dicere videamur. Eadem cavenda in Affectibus.

Præterea Affectus licet maximè in exordio lenes, in Peroratione vehementes dominentur,

optimè

optimè per totam Orationem ſpargi poſſunt, & debent: præſertim poſt narrationem, vel re expoſita, vel argumentis noſtris confirmatis, vel contrariis confutatis.

CAPUT PRIMUM.

De Exordio.

HÆc pars magni momenti eſt, atque elaboranda: Prima eſt enim quaſi cognitio, & commendatio oratoris. Cicero *de invent.* Quintil. *lib.* 4 *cap.* 1.

Quid eſt Exordium? ℞. Eſt pars orationis, quæ auditoris animum idoneè comparat ad reliquam dictionem.

Quotuplex eſt Exordium? ℞. Triplex Ciceroni, & Quintiliano eſt viſum: legitimum, abruptum, & inſinuatio.

ARTICULUS I.

QUod eſt Exordium Legitimum, ſeù Juſtum? ℞. Eſt illud in quo apertè auditores benevolos, attentos, & dociles reddimus. Etenim hoc efficere conamur in Exordiis (inquit in Partitionibus Cicero) ut amicè, ut intelligenter, ut attentè audiamur. Cicero *de invent. lib.* 1.

Undè Exordio Legitimo captatur benevolentia? ℞. Ex quatuor locis: Ab noſtra, ab adverſariorum, ab Judicum perſona, ab ipſa cauſa. Ab noſtra, ſi de noſtris factis & officiis ſine arrogantia dicemus: ſi crimina illata, & aliquas minus honeſtas ſuſpiciones injectas diluemus; ſi quæ

ſi quæ incommoda acciderint, aut quæ inſtent difficultates, proferemus: ſi prece & obſecratione humili ac ſupplici utemur. Ab adverſariorum autem, ſi eos aut in odium, aut in invidiam, aut in contemptionem perducemus. In odium adducentur: ſi quid eorum ſpurcè, ſuperbè, crudeliter, malitiosè factum proferetur. In invidiam ſi vis eorum, potentia, divitiæ, cognatio, pecuniæ proferentur, atque eorum uſus arrogans, & intolerabilis, ut his rebus magis videantur, quàm cauſæ ſuæ confidere. In contemptionem adducentur, ſi eorum inertia, negligentia, ignavia, deſidioſum ſtudium, & luxurioſum otium proferetur. Ab auditorum perſona benevolentia captabitur, ſi res ab ipſis fortiter, ſapienter, manſuetè geſtæ proferentur, ut ne qua aſſentatio nimia ſignificetur: & ſi de his quæ honeſta exiſtimatio, quantaque eorum judicii, & auctoritatis expectatio ſit, oſtendetur. Ab ipſis rebus, ſi noſtram cauſam laudando extollemus, adverſariorum cauſam per contemptionem deprimemus.

Hac arte Cicero captat benevolentiam à ſua perſona *pro Archia*: Adductus ſum, Judices, officio. *II. Agraria*: De me autem ipſo vereor ne arrogantis ſit apud vos dicere, ingrati tacere. *Pro Rabir.* Me cùm amicitiæ vetuſtas; tum ratio humanitatis, tum ſalus Reip ad C. Rabirium defendendum eſt adhortata. Ab adverſariorum perſona, *pro Dejotaro*: Crudelis Caſtor &c. Ab auditorum, pro Marcello, & Ligario C. Cæſaris clementiam laudat accommodatè. Pro Quinctio æquitatem Aquilii: Non eò dico, C. Aquili &c. Pro Milone ſapientiam Pompeii: Sed me recreat &c. Ab ipſa cauſa pro Cluentio, pro Rabirio, pro domo ſua, pro Plancio, &c.

Quomodo in Exordio legitimo conciliatur attentio? ℟. Si ſignificemus nos de rebus magnis, & ne.

Digitized by Google

& neceſſariis, & utilibus eſſe dicturos Cicero *de invent. in lib.* 1. *& Partit.* Ita *pro Rab.* Sic enim exiſtimare debetis, Quirities, poſt hominum memoriam rem nullam magis periculoſam, magis ab omnibus vobis providendam, neque à Tribuno plebis ſuſceptam, neque a conſule defenſam, neque ad populum Romanum eſſe delatam. Interdum etiam peti poteſt attentio.

Quomodo docilitas comparatur? ℞. Si apertè, & breviter ſummam cauſæ exponemus: ſeu, ſi complectere à principio genus naturamque cauſæ, ſi definias, ſi dividas, ſi neque prudentiam auditoris impedias confuſione partium, nec memoriam multitudine. Quo modo idem Cicero clarè proponit *pro lege Manilia*. Gerendum eſſe à populo Rom. bellum in Aſia, & huic bello præficiendum Cn. Pompejum. Pulcherrimè oſtendit (nos alibi exemplum attulimus) ordinem rerum dicendarum, atque in tres partes orationem deducit Philippica VII item pro Cluentio: *Animadverti, Judices, &c.* Definit genus cauſæ pro Rabirio. II. Agraria, Pro Cluentio.

ARTICULUS II.

Exordium Abruptum.

QUod eſt Exordium abruptum? ℞. Eſt illud, in quo Orator non præparat auditorum animos, ſed quaſi quodam calore mentis & impetu dicere incipit, vel indignando, vel commiſerando, vel gaudendo, vel in alium ſubitò vehementem affectum prorumpendo. Ita Cicero in Catilinam: *Quouſque tandem &c.* & in Piſonem; *Jamne vides bellua &c.* II. Catilin. per repentinum lætitiæ motum: *Tandem aliquando &c.*

Apud Livium per commiſerationem Philippus Rex

Rex inter filios Perſeum accuſatorem, & Demetrium patricidii reum. Quis me malus genius, quod funeſtum omnen cogit ſedere inter vos judicem? &c. Apud eundem Papirius re bene geſta: Bene habet [Quirites] vicit diſciplina militaris, vicit Imperii majeſtas. D cadis 4. *lib.* 10.

Solet hoc Exordium ſtylo conciſo,& in invectivis præſertim uſurpari, cum dignitate ac prudentia.

ARTICULUS III.

Inſinuatio.

QUid eſt inſinuatio? ℞.Eſt illa, qua callidè & latenter inſinuamus nos in benevolentiam auditorum, cujus illud in univerſum præceptum ſit, ut ab iis quæ lædunt, ad ea quæ proſunt, refugiamus.

Quando Inſinuatione utendum eſt? ℞.Quintilianus *lib.4.cap.1.* tria tempora aſſignat: unum, quando frons cauſæ non ſatis honeſta eſt, vel quia res ſit improba, vel quia hominibus parum probetur. Secundum, quando dicendum eſt apud fatigatos. Tertium, cum adverſarii actio judicum animos occupaverit: ad hoc repellendum Prolepſis, ad illud, urbanitas confert.

Cicero *de invent. lib.* 1, tum dicit Inſinuatione utendum, cùm genus cauſæ admirabile eſt, à quo alienatus eſt animus eorum, qui audituri ſunt. Humile, quod negligitur ab auditore, & non magnoperè attendendum videtur Anceps in quo aut judicatio dubia eſt, aut cauſa & honeſtatis, & turpitudinis particeps, ut benevolentiam pariat, & offenſionem. Obſcurum, in quo aut tardi auditores ſunt, aut difficilioribus ad cognoſcendum negotiis cauſa implicita eſt.

I. Igitur ſi res auditori ſit infeſta, opportet diſſimulare, & ingredi pedetentim, & dicere

ea,

Digitized by Google

ea, quæ indignantur adverſarii, tibi quoque indigna videri. Deinde cùm lenieris, ad rem delabi. Quo modo ipſe Cicero antequam legem Agrariam [à cujus oppugnatione populum alienatum eſſe noverat] diſſuadeat, multa præmittit à ſua, & auditorum, & adverſariorum perſona.

II. Si res ſit incredibilis, aut abſurda, aut præter opinionem audientium, opportet ſe præmunire, aut rem teſtimoniis confirmare. Ita pro Marcello, *num* 12. Vereor ut hoc, quod dicam, non perinde intelligi auditu poſſit, atque ego ipſe cogitans ſentio. Ipſam victoriam viciſſe videris, cùm ea ipſa, quæ illa erat adepta, victis remiſiſti. *Pro lege Manil.* Teſtis eſt Italia, *&c.* Teſtis Sicilia, *&c.* cùm admirabilem Orator Pompeii virtutem faceret.

III. Si res ſit humilis, illam tu prudenter amplifices, reſque novas, & magnas, neque extra cauſam pollicearis. Philip. VII. *num.* 1. Parvis de rebus; ſed fortaſſe, neceſſariis conſulimur, P. C. *&c.* adducta enim res in maximum periculum, & extremum penè diſcrimen.

IV. Si anceps, tum maximè ſecuritatem ac fiduciam oſtendemus: ut pro Ligario, *num* 2 Habes igitur, Tubero, quod eſt maximè accuſatori optandum, confitentem reum, &c. *pro Milone.* Quamobrem illa arma, centuriones, cohortes non periculum nobis, ſed præſidium denuntiant, *&c.* Item pro Rabir. *num.* 18. Nihil me clamor iſte commovet, ſed conſolatur, cum indicat eſſe quoſdam cives imperitos, ſed non multos. Nunquam mihi credite, populus Rom. hic, qui ſilet, conſulem me feciſſet, ſi veſtro clamore perturbatum ri arbitraretur.

V. Si obſcura, auditorem docebimus proponenio, definiendo, dividendo ut ſuprà.

VI. [ut ad Quintilianum veniamus] ſi parum hone-

honeſta & turpis; vel cum excuſatione obſcurè declaretur, vel cum præteritione ſileatur: ut pro Cluent. *num.* 17 Illud me nôn præterit, cujuſmodicumque mater ſit, tamen in judicio filii te turpitudine parentis dici vix oportere. Verrin, III. *num.*32. Omnia præteribo, quæ mihi dictu turpia videbuntur, *&c.* vos, quæſo, date hoc & concedite pudori meo, ut aliquam partem de iſtius impudentia reticere poſſim.

VII. Si reprehendenda, aut parum hominibus ob acrimoniam probanda; vel excuſatione utemur: ut Cicero de Haruſp. reſponſ. excuſat ſuam in ſenatu iracundiam adverſus Clodium. Heſterno die, P.C. &c. reddemus rationem: ut II. Agrar. *num.* 61. Non conſuevi homines aſperiùs, Quirites, niſi laceſſitus, *&c.* Velim fieri poſſet ut à me ſine contumelia nominarentur ii, qui ſe decemviros ſperant futuros. Et Philip. *nu.* 10. Non tractabo ut conſulem: ne ille quidem me ut conſularem: etſi ille nullo modo conſul, *&c.* ego ſine ulla controverſia conſularis. Vel illius, quem arguimus, nomini parcendum, præmittendave excuſatio, aut etiam laudatio. Ita Cic. pro leg Manil. Catulum & Hortenſium laudat, quos liberiùs poſtea redarguit. Et pro Muræn. Catonem. Ita pro Sylla Torquatum excuſat *nu.*47. Fero ego te, Torquate, & jam dudum fero, *&c.* Permitto aliquid iracundiæ tuæ, do adoleſcentiæ, cedo amicitiæ, tribuo parenti, *&c.*

VIII. Si erit fatigatus auditor, non inutile est ab aliqua re nova & ridicula incipere, aut ex tempore quæ nata ſit, quod genus, ſtrepitum, acclamationem; aut jam parata, quæ vel apologum, vel fabulam, vel aliquam contineat irriſionem. At ſi rei dignitas adimet jocandi facultatem, aliquid triſte, novum, horribile, ſtatim non incommodum eſt incipere, Quod animadvertes paſſim in Cicerone, qui jocis & riſu abundat.

IX.

IX. Si erit auditor perſuaſus, ſtatim à perſuaſione dimovendus eſt. Ita pro Milone præjudicia refutantur ante narrationem rei geſtæ, ejuſque confirmationem. Et pro Cluent *num.* 6. Orator poſtulat à judicibus, ne præjudicia veritatem labefactent in iſta cauſa, ſeu inveterata invidia. Sic etiam accuſatus à Torquato quare Syllam defendat, prius confutat objecta adverſarii, quàm ad contentionem ſeu ad cauſam Syllæ accedat.

Ex his, quæ hoc articulo diximus, patet Inſinuationem magno in judicio & prudentia dicentis verſari, ut non intelligentiam modò, ſed gratiam & attentionem auditoris comparet in omni cauſa, plerumque eciam ſibi adverſa. Qua arte valuit Tullius, qui ubique artificioſo callidæ & aſtutæ orationis curſu detinens auditores, permovet tandem non ſolùm imperitos, ſed etiam doctos. Nam pro Ligario tam callidè & convenienter dixit, ut Cæſari (quamvis in iſta cauſa judici & adverſario) tamen veluti ſtupefacto, & extra ſe poſito, color variè mutatus ſit, & libelli quidam è manibus exciderint.

Simili, ſed magis ſophiſtica Socrates uſus eſt Inſinuatinne. Nam cùm apud Platonem refellit Sophiſtas, ut Traſimachum, Gorgiam, Protagoram, & cæteros, non apertè, ſed latenter, & occultis probationum quaſi cuniculis incedit; ideoque ab iratis Sophiſtis ſæpe contumelioſè reprehenditur, appellaturque aliàs Torpedo, aliàs Dædalus, aliàs incantator.

ARTICULUS IV.

Virtutes Exordii.

QUæ ſunt Virtutes Exordii? ℞.

I. Virtus Exordii eſt, ut ſit accuratum Rationem attulimus ſuprà; quia Exordium prima

eſt

hoc iniquius, C. Aquili, dici, aut commemorati poteſt, quàm me, qui caput alterius, famam, fortunaſque defendam, priore loco dicere?

Hinc patet quid ſit Exordium ſententiis inſtructum: non illud, in quod ingeruntur multæ ſententiæ ad propoſitionis confirmationem; ſed illud, in quo latent ſingulares veritates ex univerſalibus deductæ. Enim verò hoc eſt ſententioſè dicere, & proprium Oratori non in Exordio ſolùm, ſed ubique in oratione.

ARTICULUS V.

Vitia Exordii.

Quæ ſunt Vitia Exordii? ℞.

I. Si commune eſt, quod in plures cauſas, aut in contrariam etiam partem cauſæ, poteſt convenire.

II. Si longum, quod pluribus verbis, aut ſententiis, ultrà quàm ſatis eſt, producitur.

III. Si ſeparatum, quod non ex ipſa cauſa ductum eſt.

IV. Si irregulare, ſeu contra præcepta, in quo auditor nec benevolus, nec attentus, nec docilis redditur.

ARTICULUS VI.

Artificium Exordii.

Quod eſt Artificium Exordii? ℞. Exordium, ut ſit ex arte, præcipuè ea debent eſſe, quæ ſenſim præparent auditorem ad id, quod poſtea contendemus; ut ſunt pleraque adjuncta; & cauſæ, aliqui; loci intrinſeci; ex quibus, utpote viſceribus cauſæ, idoneè delabimur ad proponendam cauſam noſtram, deinde diſtribuendam, tum confirmandam. Quintil. *lib.* 4 *cap.* 1.

Digitized by Google

Ita in omnibus fermè Exordiis Cicero Exempli gratia, in prima oratione pro Quinctio: Exorditur à gratia Nevii, & eloquentia Hortenſii, & Dolabellæ prætoris iniquitate, quæ tria proximè diſponunt judices ad cognoſcendam innocentiam Quinctii, qui nec vadimonium deſeruit nec fuit prætoris edicto comprehenſus. Item in ſequenti pro Roſc. Amerin. Affert cauſas cur ipſe, & non alius adſtantium defendat Roſcium, quod illi Chryſogonum timeant: cujus authoritate & avaritia freti adverſarii Roſcium falsò accuſarunt parricidii. Quid affinius cauſæ, & contentioni, quæ mox ſequitur? Adverſarios occidiſſe patrem Sextii, quia hi habuerint cauſam & facultatem; ipſum verò non occidiſſe patrem ſuum, quia ille non habuerit. Jam *in Divinat.* Illud quàm idoneè afficit judices, ut præ Cæcilio eligant Ciceronem, quia hic rogatus Siculos & Rempublicam defendat. Sic deinceps ire licet per omnia Exordia

Non tamen denoto hæc in Cicerone, quòd improbem exordia ducta à ſimili, ab apologo, fabula, apophthegmate, paradoxo, theſibuſque univerſalibus, quibus hodie Oratores ſacri utuntur.

Deinde in Exordio, ut ſit ex arte, latere debent prima ſemina amplificationis, & affectuum, quos totos explicare non oportet, ſed tantùm impellere auditorem leniter, ut jam inclinato & affecto reliqua incumbat oratio. Certè in oratione pro Quinctio ſunt amplificationes injuriæ, quæ fit Quinctio, & affectus commiſerationis in eundem, & odii in Nævium, cæteroſque adverſarios. Similiter pro Roſcio Amerino, & in Divinatione, & fermè in omnibus.

Hac tamen cautione proſpiciendum in Exordio, ut amplificatione rerum parcè & breviter utamur, illa verborum liberior eſt tum Oratorii

numeri

meri ſuavitas, & periodorum venuſtas am-
um facit Exordium.

Sint etiam in Exordio affectus ut plurimùm le-
ores, vel ſi aliquando graves, ſint tantùm quaſi
choati: nondum enim exarſit Orator, ſed
ſim progreditur & aſſurgit.

Poſtremò Ariſtoteles Rhet. *lib.* 5 *cap.* 14. & ad
. *cap.* 31. Cicero, Quintilianus admonent in
gulis generibus proprium eſſe aliquid Exordio.
genere Demonſtrativo Exordia ſunt maximè
bera: nam & longe à materia duci, & ex aliqua
i vicinia poſſunt. In Deliberatione verò ſepè
ulla vel brevia eſſe debent: non enim ut ſupplex
d judicem venit Orator, ſed hortator, atque
ctor. In genere Judiciali ex ipſis viſceribus cau-
e ſunt ſumenda, judicem conciliando: & cauſæ
oſtræ utilitatem accerſendo. Cæterum in parvis
tque frequentibus cauſis, vel etiam in honeſtis,
on ſemper veteres Oratores Exordio utebantur,
ed ab ipſa re incipiebant. Dabant etiam operam
naximè, ne oſtentarent in principiis curam.

CAPUT II.

De Narratione.

IN Judiciis Exordio ſubjicitur Narratio; niſi
refutanda, & priùs amolienda ſint quædam præ-
judicia & objecta, ut pro Milone, pro Sylla, pro
Muræna. Quod ſi rem jam narravit adverſarius,
narranda tantùm alio modo, quæ ipſe contra nos
falsò narravit. Quintil. *lib.* 6. *cap.* 1.

ARTICULUS I.

Quid Narratio, & Quotuplex.

QUid eſt Narratio? ℞. definitur à Cicerone *in partit.* rerum explicatio, & quædam quaſi ſedes ac fundamentum conſtituendæ fidei.

Quotuplex eſt Narratio? ℞. Quintilianus *lib.* 4. *cap* 2. duplicem eſſe tradit: unam ipſius cauſæ, alteram rerum ad cauſam pertinentium. Narratio cauſæ, ſeu expoſitio rei, de qua ſtatus eſt fit ſimpliciter, ſine arte & amplificatione. *Vt*, Clodius ſtatuit Milonem occidere, quare ex urbe profectus, occurrit inimico, pugnavit, à Milone, ſe defendente occiſus eſt. Narratio rerum, quæ pertinent ad cauſam fit ornatè & copiosè, habetque ſæpè probationis vim. *Vt*, P Clodius cùm ſtatuiſſet, &c. Ubi orator amplè narrat ſingula, & quuæ ad cauſam ſunt utilia miro artificio proſequitur.

ARTICULUS II.

I. Virtus Narrationis ſeu Probabilitas.

QUot ſunt Narrationis virtutes? ℞ Quatuor: Probabilitas, brevitas, Perſpicuitas, Suavitas, Cicero *in partit.*

Qua ratione fit probabilis Narratio? ℞. Si perſonis, ſi temporibus, ſi locis, ea, quæ narrabuntur, conſentient: ſi teſtata dici videbuntur, ſi cum hominum opinione, auctoritate, ſi cum lege, cum religione conjuncta: ſi probitas narrantis ſignificabitur, ſi antiquitas, ſi memoria, ſi orationis veritas, & vitæ fides.

Docet præterea Quintilianus *lib* 4. *cap.* 1. ut credibilior fiat narratio, ſemina quædam

probationum

bationum ſpargere: verùm ſic, ut narratio-
ı eſſe meminerimus, non probationem. Non-
ıquam etiam Argumento aliquo confirmabi-
ſ quod propoſuerimus, ſed ſimplici & bre-
ut in veneficiis: Sanus bibit ſtatim conci-
, livor ac tumor confeſtim eſt inſecutus;
s vocat præparationes, quæ optimæ erunt,
latuerint: ut, à Cicerone ſunt quidem
liſſimè prædicta omnia, per quæ Miloni Clo-
ıs, non Clodio Milo inſidiatus eſſe videatur:
ırimùm tamen facit illa calidiſſima ſimplicita-
imitatio: Milo autem cùm in ſenatu fuiſſet eo
e quoad ſenatus eſt dimiſſus, domum venit,
lceos & veſtimenta mutavit: pauliſper dum ſe
xor, ut fit, comparat, commoratus eſt. Quam
ihil preparatò, nihil feſtinatò feciſſe videtur
Milo? Quod non ſolùm rebus ipſis vir eloquen-
iſſimus, quibus moras, & lentum profectionis
ırdinem ducit, ſed verbis etiam vulgaribus, &
uotidianis, & arte occulta conſecutus eſt: quæ
i aliter dicta eſſent, ſtrepitu ipſum judicem, de-
nde patronum excitaſſent.

ARTICULUS III.

II. Virtus Narrationis, ſeu Brevitas:

Qua ratione Narratio fit Brevis? ℞. Si ſemel unaquæque res dicatur, ſi inde cœperimus rem exponere, undè ad judicem pertinet, ſi nihil extrà cauſam dixerimus, ſi reciderimus omnia, quibus ſublatis nec cognitioni quidquam, nec utilitati detrahatur. Quintil. *ibid*

Ac multos decipit imitatio Brevitatis, ut cùm ſe breves putent eſſe, longiſſimi ſunt. v. g. In portum veni, navim proſpexi, quanti, veheret, interrogavi, de pretio conveni, conſenſi, ſublatæ ſunt anchoræ, ſolvimus oram, provecti

ſumus. Nihil horum dici celeriùs poteſt; ſed ſufficit dicere, e portu navigavi. Et quoties exitus rei ſatis oſtendit priora, debemus hoc eſſe contenti, quò reliqua intelligantur. Quare cum dicere liceat, Eſt mihi filius juvenis; omnia illa ſupervacua, Cupidus ego liberorum uxorem duxi, natum ſuſtuli, filium educavi, in adoleſcentiam perduxi. In hoc ponenda eſt brevitas, ut non minus, ſed ne plus dicatur, quàm oporteat. Quintil. *ibid.*

Deinde vitanda illa Salluſtiana (quamquam in ipſo virtutis locum obtinet) Brevitas & abruptum ſermonis genus · quod otioſum fortaſſe lectorem minus fallit, audientem tranſvolat, nec, dum repetatur expectat. Media hæc tenenda eſt via narrandi, quantum opus eſt.

Denique illud Horatii evita: Dum brevis eſſe laboro, obſcurus fio. Et hoc ejuſdem Quintiliani adverte: Non inornata debet eſſe Brevitas.

ARTICULUS IV.

III. Virtus Narrationis, ſeu Perſpicuitas:

QUa ratione Narratio ſit perſpicua? ℞. I. Si verbis uſitatis, & propriis aperta ſit. II. Si ordo temporis & rei geſtæ ſeries ſervetur. III Si adhibeatur aliqua diviſio, & partitio IV. Si res interruptè narretur. V. Si ipſa etiam pronuntiatio in hoc accommodata ſit, ut judex, quæ dicuntur, quàm facillimè accipiat. Cicero Catil. III. *num.* 3. Orditur aperta Narratione atque dilucida, rebus, perſonis temporibus, locis diſtincta.

ARTICULUS V.

IV. Virtus Narrationis, ſeu Suavitas.

Ua ratione Narratio ſit ſuavis? ℞. ſi habeat admirationes, expectationes, exitus inopinatos, ſi interpoſitos motus animorum, colloperſonarum, dolores, iracundias, metus læ, cupiditates. Cicero *in Partit.* Deinde ſi eodem tenore, ſed modò breviore ſtylo, mooliziore, parva præſſè, magna ſubtiliter, ia invidiosè, triſtia miſerabiliter, læta juè efferantur; ut varius ſermo effugiat tæ, & ſine ſatietate delectet.
de inſigne exemplum pro Cluentio. *nu.* 11. aſſia. Et Verrin. III. *num.* 63. De Philodamo . VII. De Navarchis, de civibus Rom. erum & aliæ Verrinæ abundant his Narrabus, in quibus eſt mira ſuavitas.

ARTICULUS VI.

Narrationis Figura.

Uæ in Narratione potiſſimum uſurpantur Figuræ? ℞. I. Hypotipoſis. Ut Verrin. VII. *num* 160. Cædebatur virgis in medio foro ſanæ civis Rom. cùm interea nullus gemitus, a vox alia iſtius miſeri inter dolores crepitum plagarum audiebatur, niſi hæc: Civis Rom. . *Ibidem.* Ipſe inflammatus ſcelere & furore forum venit, ardebant oculi, toto ex ore lelitas emicabat.
I. Suſpenſio. Verr. VII. *nu.* 10. Quid deinde? d cenſetis? furtum fortaſſe aut prædam expectaliquam? expectate facinus quàm vultis impro; vincam tamen expectationem omnium *&c.*

III. Dialogiſmus. Ut Verr. III. Quæſo, inquit, Philodame, cur ad nos filiam tuam non intro vocari jubes? (*& paulò poſt*) tum ille ut aliquid reſponderet, negavit eſſe moris Græcorum, ut in convivio virorum accumberent mulieres. Hic tum alius ex alia parte: enim verò ferendum hoc non eſt, vocetur mulier, *&c.*

IV. Communicatio. Vt Verr. VII. *num.* 165. Si tu apud Perſas, aut in extrema India deprehenſus Verres ad ſupplicium ducerere, quid aliud clamitares, niſi te civem eſſe Romanum?

V. Exclamatio, & Admiratio. Vt prò Cluent. de Saſſia illa matre, ubi poſt aliquam narrationem hæc interſerit ad motum. *num.* 15. O mulieris ſcelus incredibile, & præter hanc unam in omni vita inauditum! o libidinem effrænatam & indomitam! o audaciam ſingularem! non timuiſſe ſin minus vim deorum, hominumque famam, ad illam ipſam noctem, faceſque illas nuptiales, *&c.*

Ex his patet in narratione reperiri etiam motus: qui tamen plerumque ſunt lenes & moderati, fiuntque quaſi per digreſſionem.

* *

CAPUT III.

De Contentione.

QVid eſt Contentio? ℞. Eſt, in qua firmamenta cauſæ afferuntur, dum, quæ contra nos ſunt, refellimus, & noſtra confirmamus. Cicero *de Orat.* 2.

Contentio ex tribus conſtat, Propoſitione, Confirmatione & Confutatione.

ARTI-

Digitized by Google

ARTICULUS I.

Propoſitio.

QVid eſt Propoſitio? ℞. Eſt brevis ſumma totius orationis; habetque tres conditiones (uti obſervat Juglaris) I. ut ſit una; ex illius enim unitate deſumitur unitas orationis, II. ut extendatur ad totum id, quod in oratione tractatur, hoc eſt, ut in illam, tanquam in metam, omnia argumenta colliment. III. ut ſit clara, ut non modò intelligatur, ſed nec poſſit non intelligi.

Aliàs à Quintiliano *lib.* 4. *cap* 4. *&* 5. dicitur (in genere judiciali ſcilicet,) brevis ſtatus, & totius cauſæ comprehenſio; habetque duas partes ſejunctionem ſcilicet, & diſtributionem. Sejunctio eſt oratio brevis declarans quid cum adverſariis convenit, quid in controverſia relinquitur. Diſtributio eſt oratio proponens quibus de rebus dicturi ſumus, vel eſt explicatio ordinis quem ſequi volumus per totam orationem. Vtraque debet eſſe clara, & brevis, non ferè pluſquam tria capita complectens.

Exempla ſunt pro Muræn. *num.* 11. Intelligo, judices, tres accuſationis partes fuiſse, & earum unam in reprehenſione vitæ, alteram in contentione dignitatis, tertiam in criminibus ambitus eſse verſatam. Et Philip VII. *num.* 9 Cur igitur pacem nolo? quia turpis eſt, quia periculoſa, quia eſse non qoteſt, quæ tria dum explico, peto à vobis; &c. Pro lege Manilia. Primùm mihi videtur de genere belli, deinde de magnitudine, tum de imperatore deligendo dicendum.

ARTICVLVS II.

Confirmatio.

QUid eſt Confirmatio? ℞. Eſt pars contentionis, in qua rem à nobis propoſitam confirmamus. Cicero de invent. *lib* 1.

Omnis autem Confirmatio conſiſtit in argumentis & argumentationibus, quibus cauſæ noſtræ fidem, & auctoritatem, & firmamentum adjungimus. Atque de confirmatione ſatis, & commodiùs diximus. lib. 1. cap. 1. & 2.

ARTICULUS III.

Confutatio.

QUid eſt Confutatio? ℞. Eſt pars orationis, qua contrarias adverſariorum argumentationes diſſolvimus. Cicero de invent. *lib.* 1.

Quis eſt ordo in Confutatione tenendus? ℞. Contrarius qui in Confirmatione: nam primo loco infirma adverſarii argumenta collocanda ſunt, infirmiſſima ultimo, fortia in medio; vel ordo is erit in refellendo, quem adverſarius in objiciendo, tenuerit.

Quotuplex eſt modus ſeu induſtria Confutandi? ℞. Ex Quintiliano, *lib.* 4. *cap* 13. *&* *lib.* 6. *cap.* 3. Triplex, Negando, Redarguendo, Elevando.

NEGANDO.

Quomodo confutamus Negando? ℞.

I. Si omninò rem allatam ab adverſario negamus. Ita apertè Cicero pro Quinctio. *num.* 36. Negamus te bona Quintii, Sexte Nævi, poſſediſſe ex edicto Prætoris,

II. Si

II. Si crimen ab ejus, quem defendimus, perſona & moribus alienum oſtendimus. Pro Roſcio Amer. *num.* 39 Patrem occidit Sext. Roſcius, qui homo? adoleſcentulus corruptus, & ab hominibus nequam inductus? annos natus magis quadraginta. Vetus videlicet ſicarius, homo audax, & ſæpè in cæde verſatus; at hoc ab accuſatore ne dici quidem audiſtis, &c. Sic à perſona Regis Dejotari, & prudentis, & probi: pro Dejot. *num* 15.

III Si factum negamus ab adjunctis loci, temporis, &c. ut pro Milone. Si à conſequentibus, ut pro Dejot. *nu* 21. Si remotione cauſarum, ut pro Cælio *nu* 56. Sæpè Cicero confutat hoc modo: nam ex negatione cauſæ, præſertim finalis, negationis effectus colligitur, hoc eſt, ſi poſſit oſtendi nullum fuiſſe homini propoſitum finem aliquid faciendi, probabile eſt non feciſſe.

REDARGUENDO,

Quomodo confutamus Redarguendo? ℞.

I. Si dubium, aut fictum, aut falſum eſſe poſſimus dicere, quod adverſarius ſumpſerit. Cicero in Partit. pro Roſc. *num* 53. Exhæredare pater filium cogitabat. Mitto quærere qua de cauſa, quæro quæ ſcias, &c.

II. Si non probabile affert adverſarius, ut pro Cluentio *num* 173. Jam verò illud, quàm non probabile, quàm inuſitatum, judices, quàm novum, in pane datum venenum? faciliùs ne potuit, quàm in poculo? Latentiùs potuit abditum aliqua in parte panis, quam ſi totum colliquefactum in potione eſſet; &c.

III. Si contraria, & pugnantia ab adverſario dici oſtendimus, ut pro Roſc *num* 44. Vides, Eruci, quantum diſtet argumentatio tua abs re ipſa, atque à veritate. Quod conſuetudine patres

Digitized by Google

faciunt, id quaſi novum reprehendis: quod benevolentia fit, in odio factum criminaris: quod honoris cauſa pater filio ſuo conceſſit, id eum ſupplicii cauſa feciſſe dicis. Neque hæc tu non intelligis, ſed uſque eò, quid arguas non habes, ut non modò tibi contra nos dicendum putes, verùm etiam contra rerum naturam, contraque conſuetudinem hominum, contraque opinionem omnium.

IV. Si contemnimus crimina leviter ab adverſario objecta. Vt pro eodem Roſc *num.*43. Quod Erucio accidebat in mala nugatoriaque accuſatione idem mihi uſu venit in cauſa optima. Ille quomodo crimen commentitium confirmaret, non inveniebat: ego res tam leves qua ratione infirmem ac diluam, reperire non poſſum. Quid ait, Eruci, &c. *Et poſtea*: Odium igitur acerrimum patris in filium ex hoc, opinor, oſtenditur, Eruci, quòd hunc ruri eſse patiebatur. Nunquid eſt aliud? imò verò, inquit, eſt: Nam iſtum exhæredare in animo habebat. Audio: nunc dicis aliquid, quod ad rem pertineat: nam illa, opinor, tu quoque concedis levi eſſe atque inepta, convivia cum patre non inibat, &c. *Denique concludit*: Quid mihi ad defendendum dediſti, bone accuſator, &c. Diſolvitque reliqua argumenta. Certè præclara eſt hæc confutationis forma, qua Cicero Erucium variis modis excutit, urget, & contemnit.

V. Si crimen in adverſarios detorqueamus, & ſuis ipſos (quod Ciceroni frequentiſſimum eſt) argumentationibus jugulamus. Ita rurſus Cicero ſuum Erucium conficit, dum probabilius eſſe oſtendit iſtos ſicarios noctu, qui Romæ Sex. Roſcium occiderunt, eſſe adverſarios. *num* 80. Quid ergo, quo tandem accuſator inopia argumentorum confugerit? *&c.*

VI. Si interrogando, increpando, concedendo, indignando, ſimulando irridemus adverſarium tam

tum enim victores videmur; modò tamen abſque arrogantia & immodeſtia. Et verò potentiſſimus eſt ad deprimendos adverſarios, & concitandos pro noſtra cauſa affectus, riſus: undè in cauſa Murenæ Cicero nihil æquè videtur oppoſuiſſe Catonis, & Sulpitii, maximorum virorum, authoritati, quàm lætiſſimam illam ſuam facetè dicendi feſtivitatem, ſicque omne judicium ſolutum eſt riſu; ut Cato quamvis natura, & inſtitutione, ipſa quoque accuſatoris perſona, quam ſuſtinebat, horridior, cùm tamen riſum tenere nequiret, feratur dixiſſe Dii boni quàm ridiculum conſulem habemus. Præterea ſatis conſtat, non alia re, quàm jocorum opportunitate, in maniſeſtiſſimis criminibus, L. Flaccum ſeveritati judicum à Cicerone eſſe ereptum: perpetuo enim riſu ac faceriis in Teſtes Aſiaticos Romanoſque cavillatur, adeò ut Quintilianus *lib*. 6. *cap* 3. dixerit Ciceronem in jocis modum non tenuiſse, Demoſtheni facultatem defuiſse.

ELEVANDO.

Quomodo confutamus Elevando? ℞. Quando res, quàm adverſarius ſumpſerit, negari non poteſt, aut quando infirma eſt noſtræ cauſæ ratio. Duos aſſignat Agricola *lib*. 2. *cap*. 21. elevandi ſeu, ut ipſe loquitur, elabendi modos; I. regerendo aliquid in perſonam adverſarii: II. regerendo in rem ipſam. In rem regerimus, cùm rem parem aliquam ei, quæ nobis objicitur, reponimus, ut quantum nos urget adverſarius, tantum videamur nos eum è diverſo eo, quod referimus, urgere; quale eſt pro Cælio, cui cùm objecta eſset luxuria major, quàm ut eam defendere auderet Cicero, apertior, quàm ut poſset eam negare: molliit quidem aures quantum potuit Orator, &

partim

partim temporum magis ea vitia dixit, quàm hominis, partim contendit aliquid eſſe concedendum ætati tum (quod hujus loci proprium eſt) velut remedium invidiæ oppoſuit ſpem futuræ induſtriæ & probitatis in ætate ventura, ex actionibus laboribuſque, quos Cælius jam ſuſcipiebat, ſuſtinebatque. Sic Virgilius in Eclogis.

Dic quibus in terris (& eris mihi magnus Apollo)
Tres pateat Cœli ſpatium non amplius ulnas?

Alter cum nequeat reſpondere, aliud par objicit.

Dic quibus in terris inſcripti nomina Regum
Naſcantur flores: & Phylida ſolus habeto.

In perſonam regerimus, cum dimiſſa re, oſtendimus qualiſcumque ſit, non convenire tamen adverſarii perſonæ objicere eam, neque rectè hæc ab eo dici, cujuſmodi eſt pro Ligario, quòd Tubero, accuſator Ligarii, in eadem cauſa fuerit, cujus Ligarium accuſabat. Simile eſt in Salluſtium: Quaſi verò tu ſis ab illis viris, Salluſti, ortus. Et paulò poſt: Ecquid te tui piget, homo leviſſime, cùm ea culpas, quæ in hiſtoriis mihi gloriæ ducis? Et iterum, Qui mihi auſus ſis eloquentiam ut vitium objicere, cujus ſemper nocens eguiſti patrocinio? Sic & Virgilius: Meque timoris argue tu, Drance Et apud Senecam Jaſon: Medeæ amores objicis?

Denique eſt confutatio, quam inverſionem & abſolutionem vocant, cùm edocemus argumenta, vel cauſam contra nos allatam, pro nobis facere. Cicero de invent. *lib*. 2. Cujus eſt elegans exemplum apud Cæſarem *lib* 7.

Vercingetorix (inquit) cùm ad ſuos rediiſſet proditionis inſimulatus I. Quod caſtra propius Romanos moviſſet. II. quòd cum omni æquitatu diſceſſiſſet III. quòd ſine imperio tantas copias reliquiſſet. IV. quòd ejus diſceſſu Romani tanta opportunitate & celeritate veniſſent. Non hæc fortuito, aut ſine conſilio accidere potuiſſe.

Regnum

Regnum illum Galliæ malle Cæſaris conceſſu quàm ipſorum habere beneficio.

Tali modo accuſatus ad hæc reſpondit. I Quòd caſtra moviſſet, factum inopia pabuli, etiam ipſis hortantibus, quòd propius Romanos acceſſiſſet, perſuaſum loci opportunitate, qui ſeipſum munitione defenderet. II. Equitum operam neque in loco paluſtri deſiderari debuiſſe & illic fuiſſe utilem quò ſint profecti. III. ſummam imperi ſe conſultò nulli diſcedentem traddidiſse, ne is multitudinis ſtudio ad dimicandum impelleretur. IV. Romani ſi caſu intervenerint; fortunæ; ſi alicujus judicio vocati, huic habendam gratiam, quòd paucitatem eorum ex loco ſuperiore cognoſcere, & virtutem deſpicere potuerint.

* *

CAPUT IV.

De Peroratione.

STrenui ac diligentis Oratoris eſt, nihil in ultima hac parte negligere, ſed illam ſtudioſiùs excolere; quòd quæ tunc dicuntur mentibus auditorum adhæreſcant, & res plerumque ab exitu & fine probentur. Ariſtot. *lib.* 2. *cap.* 19.

Deinde cum Peroratio à nonnullis motuum ſedes dicatur, videanturque omnes affectus huc referri (nam aliæ quoque partes & affectus recipiunt, ſed breviores, ut ex his plurima ſint reſervanda) hic, ſiuſquam, totos eloquentiæ fontes aperire licet, & omnes animórum motus adhibere. Cicero de Orat. 2. Hac in parte Cicero excelluit & Oratorum princeps fuit.

Quid eſt Peroratio? ℞. Artificioſus orationis exitus, ſive eſt extrema pars orationis, in qua id

quod

quod tota oratione expetebat Orator, majori vehementia evincere & obtinere contendit. Quintil. *lib.* 6. *cap* 1.

Quot partibus conſtat Peroratio? ℞. Tribus Enumeratione, Amplificatione, Affectu, Cicero in Partit.

Quomodo fit Enumeratione? ℞. Cùm ea, quæ per totam orationem variè ſunt ſparſa, colligimus, & uno velut aſpectu ponimus ob oculos per anacephalæoſim, ſeu recapitulationem, quæ rerum fusè dictarum brevis & ſumma, & artificioſa repetitio. Cicero pro Quinctio, ſigillatim omnia repetit, & ordine ſuo, quæ probaverat, ſubjicit cum ratione *nu*. 86. Oſtendit quàm multa &c. Et pro leg. Manil. *num*. 49. Quare cùm & bellum ita neceſſarium ſit, ut negligi non poſſit: ita magnum, ut accuratiſſimè ſit adminiſtrandum: & cùm ei imperatorem præficere poſſitis, in quo ſit eximia belli ſcientia, ſingularis virtus, clariſſima authoritas, egregia fortitudo, dubitabitis, Quirites, quin hoc tantum bonum, quod à Diis immortalibus oblatum & datum eſt, in Rempub. conſervandam atque amplificandam conferatis.

Sæpè etiam optima eſt illa Enumeratio, quæ non ſimpliciter fit, ſed figuratè, vel per Apoſtropham, vel proſopopœjam, interrogationem, præteritionem, &c

Poteſtque Enumeratio, præcedere amplificationem, vel ſubſequi, vel etiam ei permiſceri.

Denique Enumeratione utendum, quandò cauſa, multis argumentis deducta, memoriæ auditorum diffidimus, ac tum præcipua tantum argumenta cum ornatu & varietate, ſervato ferè ordine confirmationis, repetimus.

Quomodo fit Amplificatione & Affectu? ℞. Si ea, quæ de amplificatione & affectu diximus, acuratè obſerventur: præſertim hìc valent apoſtrophæ, exclamationes, proſopopœjæ, commiſerationes; nam his

his figuris; & maximis affectibus, amplificationibuſque omnes Ciceronis perorationes ſunt plenæ.

APENDIX.

Artificio componendæ Orationis.

Quot rebus conſtat artificium componendæ Orationis? ℞. Tribus: Exordio, Contentione, Peroratione; nam Narratio (ut diximus) non ſemper adhibetur, niſi in genere judiciali.

Quodnam eſt artificium Exordii? ℞. Præmitti ab Oratore Exordium (quod poſtremo loco aliqui dicunt oportere fieri) ex viſceribus cauſæ; continetque prima ſemina argumentationum, amplificationum, affectuum, qui reliqua oratione tractantur, ſed de artificio Exordii ſatis alibi.

Quodnam eſt artificium Contentionis? ℞. Primùm ſummenda eſt brevis & clara quæſtio, ſeu propoſitio, vel in genere demonſtrativo, vel deliberativo, vel judiciali, deinde, ſeligenda è locis oratoriis duo, triave argumenta præcipua, quibus & propoſita quæſtio niti, & in quæ, quaſi in ſuas partes, oratio diſtribui poſſit.

Tum accedens argumentatio vel tripartita, vel quinquepartita, vel Enthymema, vel Inductio explicabit atque efferet argumenta. Singulas autem argumentationis partes, cùm amplificatio rerum ac verborum exornare, tùm aptæ tranſitiones colligere debent. Poſtremò trahuntur affectus, vel orator digreditur, aut confutat, re confirmata & amplificata

Quodnam eſt artificium Perorationis? ℞. Peroratio omnia per orationem ſparſa vehementius colligit, ac primùm argumentationes ſtrictim ac ſapienti quadam confuſione recenſet, eas

rurſus

rurſus amplificat, inchoatos affectus reſumit; adauget, & ad ſummum perducit. Nonnunquam novo argumento, aut argumentatione, tanquam forti telo ad finem reſervato, auditorem vincit.

Undè hoc Artificium componendæ orationis confirmari poteſt? ℞ Ex ipſis M. Tulli Ciceronis orationibus, qui primùm exorditur ab adjunctis, aut ab aliis viſceribus cauſæ, deinde proponit breviter, & clarè, tum diſtribuit orationem in duo triave argumenta præcipua: Hæc argumentationibus tractat, ipſas argumentationum partes amplificat, trahitque affectus, perorat denique.

Atque harum quidem M. Tulli Ciceronis orationum artem, atque analyſim in altero Tractatu dedimus. Quare haud ſcio, quid ſtudioſæ juventuti ſit utilius.

Digitized by Google

LIBER TERTIUS
DE
TERTIA PARTE
RHETORICÆ,
SEU
DE ELOCUTIONE.

HÆc eſt propria Oratoris pars, à qua & Rhetor, & Eloquens, & maximè Orator Oratore præſtantior dicitur. Sine Elocutione ſupervacua ſunt inventio, ac diſpoſitio, & ſimilia gladio condito, atque intra vaginam hærenti. Ideò Cicero Inventionem quidem ac diſpoſitionem prudentis hominis putat, eloquentiam Oratoris. In hac igitur parte omne ſtudium, & exercitatio, & imitatio, & ætas ponenda eſt. Cicero de Orat. *lib.* 2. Quintilian. *lib.* 8. *in proœmio*.

Quid eſt Elocutio? ℞. Eſt idoneorum verborum, ac ſententiarum ad res inventas & diſpoſitas accommodatio, ut diximus in Apparatu.

Quot ſunt virtutes Elocutionis? ℞. Quatuor: Latinitas, Perſpicuitas (de quibus vide Grammaticæ præcepta) Ornatus, & Suavitas. Quintil. *lib.* 8. *cap* 1. Cicero de Orat. 3.

In quo ſitus eſt Ornatus Elocutionis? ℞. In tropis, & figuris.

In

In quo ſita eſt Suavitas Elocutionis? ℞. In oratorio numero, qui pedibus conſtat, & maximè in periodo, cujus partes ſunt inciſa, & membra.

* * * * * * * * * * * * * * * *

CAPUT PRIMUM.

De Tropis in uno verbo.

QUid eſt Tropus? ℞. Eſt verbi vel ſermonis à propria ſignificatione in aliam cum virtute mutatio. Vt, cùm dicimus lætas ſegetes, verbum lætas à propria ſignificatione, qua lætos homines dicimus, ad ſegetes cum virtute transfertur. Quintil *lib.*8 *cap.*6.

Quotuplex eſt Tropus? ℞. Duplex: alter in uno verbo, & alter in pluribus, ſeu in oratione.

Quot ſunt Tropi in uno verbo? ℞. Sex: Metaphora, Synecdoche, Metonymia, Antonomaſia, Catachreſis, Metalepſis.

ARTICVLVS I.

Metaphora.

QVid eſt Metaphora, latinè tranſlatio? ℞. Eſt cùm nomen, aut verbum, quod propriè rem aliquam ſignificat, aſſumitur ad rem aliam ſimilem ſignificandam. *Ut*, cùm nomen vulpes, quòd propriè beſtiam ſignificat, aſſumitur ad ſignificandum hominem fraudulentum, cum quo ipſa vulpes habet ſimilitudinem. Cicero de Orat. 2.

Quotuplici ex cauſa fit Metaphora? ℞. Triplici 1. Ob neceſſitatem, cùm proprium verbum deeſt

Digitized by Google

deeſt rei ſignificandæ: Sic gemmare vites, luxuriam eſſe in herbis, hominem eſſe durum, aut aſperum, ex neceſſitate dicitur, quia non eſt proprium his affectionibus nomen.

II. Ob majorem ſignificandi vim: nam incenſum ira, inflammatum cupiditate, & errore lapſum ſignificantius dicimus, quàm commotum, quàm cupidum, quàm errantem.

III. Ob decentiam & ornatum: quo modo lumen ingenii pro acuto, flumen eloquentiæ pro diſerto Oratore dicimus.

Quotuplex eſt vis Metaphoræ? ℞. Quadruplex.

I Cùm verbum uni animato proprium alteri quoque animato tribuitur *Ut*, ſi dicas hominem latrare; Livius enim Scipionem à Catone allatrari ſolitum refert.

II. Cùm verbum uni inanimato proprium alteri quoque inanimato tribuitur: *Vt*, Concentu virtutum nihil ſuavius.

III. Cùm verbum uni inanimato proprium alteri animato tribuitur. *Vt*, Duo fulmina belli Scipiades.

IV. Cùm verbum animato proprium alteri inanimato tribuitur. *Vt*, Regina florum roſa. Accipiens ſonitum ſaxi de vertice paſtor.

Quare delectantur homines Metaphora? ℞. Quia placet omnibus ſimilitudo: Metaphora autem eſt ſimilitudo ad unum verbum contracta. Tamen eſt hæc differentia inter Metaphoram, & ſimilitudinem, quòd in ſimilitudine ponitur dictio, quæ vim habeat comparandi: dicimus enim, Homo iratus eſt ſicut leo; in Metaphora autem, res, cum qua aliud comparatur, pro re ipſa ponitur: *ut*, Homo iratus eſt leo.

Quæ ſunt vitia Metaphoræ? ℞.

I. Si nimia ſit diſſimilitudo: qualis eſt inter fornicem & cœlum, quod ſphericum eſt. Ne igitur uſurpa illud Ennii: Cœli ingentes fornices.

II. Si

II. Si à longè ſimilitudo ducatur, *ut*, Charybdis bonorum, pro voragine.

III. Si translatio ſit humilis, *ut*, Saxeæ mundi verrucæ, pro rupibus. Vel major quàm res poſtulat: *ut*: Tempeſtas commeſſationis, pro tumultu. Vel minor: Iracundiæ calor, pro ardore.

IV. Si nimiùm frequens ſit Metaphoræ uſus.

V. Si, quæ ad Poetas magis pertinent, in ſolutam orationem adducantur, hoc eſt, ſi nimium ſit ſublimis & audax Metaphora, v. g. cùm rebus inanimatis ſenſum & animos damus: qualis eſt illa Virgil. *Æneid.* 5. Pontem indignatus Araxes, Aut Ciceronis pro Ligario: Quid enim tuus ille, Tubero diſtrictus in acie Pharſalica gladius agebat? cujus latus ille mucro petebat? quis ſenſus erat armorum tuorum? Sed hæ Metaphoræ molliri debent formulis, ut ita dicam, ſi fas eſt dicere: vel particulis, quaſi, quodammodo.

Cæterùm nullus eſt Tropus florentior in ſingulis verbis, nec qui plus luminis adferat Orationi, quàm Metaphora.

ARTICULUS II.

Synecdoche.

QUid eſt Synecdoche. ℞. Eſt Tropus in quo

I. Sumitur pars pro toto, *ut*, Puppis pro navi, Mucro pro enſe Author ad Heren.

II. Totum pro parte, *ut*, Fontemque ignemque ferebant. *Æneid. II.* pro aquam & carbones.

III. Unus pro pluribus, *Ut*, Hoſtis habet muros, Romanus prælio victor. *Æneid. I.*

IV. Plures pro uno. *Ut*, Populo impoſuimus, & oratores viſi ſumus; cùm de ſe Cicero tantùm loqueretur, Ad Brutum.

V. Spe-

V. Species pro genere. *Ut*, Denteſque Sabellicus exacuit ſus, pro quovis ſue.

VI. Genus pro ſpecie. *Ut*, Ales pro aquila, Interfector pro parricida.

VII. Materia ex qua res facta eſt, pto re ipſa. *Vt*, Ferrum pro gladio, Puppis pro navi, argentum pro patera.

VIII. Antecedentia pro conſequentibus. *Vt*, Vixit, pro mortuus eſt, Fuimus Troes, pro periit Troja.

Translatio, inquit Quiutilianus. *lib* 8 *cap* 6. ad movendos animos, & res penè ſub oculos ſubiiciendas, reperta eſt; at Synecdoche ad locupletandum Sermonem pertinet.

ARTICULUS III.

Metonymia.

Quid eſt Metonymia, ſeu Hypallage? ℞. Eſt Tropus in quo,

I. Cauſæ pro effectis ſumuntur, ſive inventor, aut alicujus rei author pro re inventa. Ad Herenn. *Vt*, Dona laboratæ Cereris, quæ frumenti inventrix eſt *Æn. VIII.* pro frumento in panem redacto. *Item*, Legi Platonem, pro ejus operibus.

II. Effecta pro cauſis *Vt*, Scelus & ſacrilegium deprehenſum eſt, pro ſcelerato & ſacrilego.

III. Continens pro re contenta Sic bene moratæ urbes dicuntur. Sic ſæculum felix. Sic Roma pro Romanis, Athenæ pro Athenienſibus. Cicer. *de Orat.* Ut omittam illas omnium doctrinarum inventrices Athenas, in quibus ſumma dicendi vis & inventa eſt, & perfecta.

IV. Poſſeſſor pro re poſſeſſa, ut dux pro exercitu. Virgil. *Æn II.* Jam proximus ardet Ucalegon, pro Ucalegontis domo. *Et*, Ab Annibale

apud

apud Cannas cæſa ſexaginta millia dicimus, pro ab ejus copiis.

V. Signum pro re ſignata. *Vt*, Oliva pro pace, faſces uſurpantur pro magiſtratu. Virgil. Georgic. II.

Non illum populi faſces, non purpura Regũ Flexit.

ARTICULUS IV.

Antonomaſia.

QUid eſt Antonomaſia? ℞. Eſt Tropus, in quo pro vero nomine rei ſignificatæ aliquid ponitur. *Vt*, Everſor Carthaginis pro Scipione, Romanæ eloquentiæ princeps pro Cicerone. Quintil. *lib.* 8 *cap* 6.

Huc referri ſolet Epitheton. Differt Epitheton ab Antonomaſia; quòd non ſit tropus: nam non ponitur pro nomine proprio, ſed nomini proprio apponitur. *Vt*, Cùm dicitur Scipio everſor Carthaginis.

Epitheton tum eſt egregium: I. cùm addit ad rem ſignificatam: *ut*, Scelus execrandum, vinum ſuaviſſimum. II. Cùm eſt tranſlatum, ſeu metaphoricum, *ut*, Cupiditas effrænata, triſtis ſenectus.

Moderatus debet eſſe Epithetorum uſus, ne, ſi parcus ſit, oratio jaceat, ſine appoſitis nuda, & velut incompta, ſi creber, abundet, & velut oneretur multis, plena & impedita. Illis & frequentiùs & liberiùs Poetæ utunuur.

ARTICVLVS V.

Catachreſis, Metalepſis.

QVid eſt Catachreſis? ℞. Eſt abuſio vocis, nempe quando vocabulo alieno perinde ac proprio

Digitized by Google

proprio utimur, vel neceſſitatis cauſa, vel de induſtria. Sic abutimur hac voce parricida, quæ proprie patris interfectorem ſignificat, pro eo qui matrem, aut fratrem interfecit, quia Matricida & Fratricida non ſatis latinè dicitur. Sic Poeta de induſtria etiam dixit; Equum divina Palladis arte ædificant. Et, Equitare in arundine longa.

Quid eſt Metalepſis, ſeu Tranſumptio? ℞. Eſt cùm per unum verbum gradatim ad aliquid intelligendum acceditur, ut cùm Poetæ dicunt, Poſt aliquot mea regna videns mirabor ariſtas, id eſt poſt aliquot annos; nam ex ariſtis ſpicas & ſegetes, ex ſegetibus æſtates, & ex æſtatibus annos intelligimus.

Apud Oratores hic Tropus parciſſimè uſurpatur.

CAPVT II.

De Tropis in pluribus verbis, ſeu in Oratione.

QVot ſunt Tropi in pluribus verbis ſeu in oratione? ℞. Tres: Allegoria, Hyperbole, Ironia.

ARTICVLVS I.

Allegoria.

QVid eſt Allegoria? ℞. Eſt plurium verborum continuata quædam Metaphora: quoties aliud verbis dicitur, aliud ſenſu intelligitur.

Nam ſimilitudo ſeu Metaphora fit uno tantùm verbo, ut navis pro Repub Mare, pro bello, fluctus pro ſeditionibus, portus pro pace. Allegoria autem fit pluribus verbis. Vt, Horat. *lib.* 1. *Ode* 14.

> *O Navis, referent in mare te novi*
> *Fluctus: oh quid agis? fortiter occupa*
> *Portum, &c.*

Ita Virgilius: Claudite jam rivos pueri, ſat prata bibere. Hoc eſt, definite jam plura canere, quia ſatis audivimus.

Qua ratione Allegoria non ſit obſcura? ℞. Si verbis propriis & aperris ſit permixta. *Vt*, Cæteras tempeſtates & procellas in illis dumtaxat fluctibus concionum ſemper Miloni putavi eſſe fugiendas: ubi verbum illud proprium concionum rem aperit.

Quænam eſt præſtantiſſima Allegoria? ℞. Quæ ſimilitudinis & tranſlationis gratia permixta eſt, *Vt*, Quod fretum, quem Euripum, tot motus, tamque varias habere creditis agitatiooes, commutationes, fluctus, quantas perturbationes & quantos æſtus habet ratio comitiorum? Hic vides comitia per ſimilitudinem freto, & Euripo comparari, perturbationes de comitiorum ſtrepitu ac negotiis tranſlativè dici.

Quid in Allegoria maximè advertendum? ℞. Vt quo genere cœperis tranſlationis, eodem finias: undè malè diceretur, per hoſtes invidiæ incendio deflagravi, ac demum ejus fluctibus demerſus ſum, pro ejus flammis abſumptus:

Quæ ſunt ſpecies Allegoriæ? ℞. Ænigma & Adagium.

Quid eſt Ænigma? ℞. Eſt obſcurior Allegoria, nimirum occulta & implexa rerum ſimilitudine. Vt,

> *Eſt unus genitor, cujus ſunt pignora bis ſex:*
> *Bis quoque triginta nata, ſed diſpare forma:*

Aſpe-

Aſpectu hinc niveo, nigris, & vultibus inde:
Sunt immortales omnes, moriuntur & omnes:

De Anno, qui duodecim menſibus conſtat, quorum quilibet triginta diebus luce & nocte diſtinctis completur. Sed hæc Oratores non uſurpant.

Quid eſt Adagium? ℞ Eſt dictum celebre, & ſcita quadam novitate inſigne. Vt Cribrum pertuſum pro homine obliviofo: mali corvi malum ovum: id eſt mali parentis malus filius.

ARTICULUS II.

Hyperbole, Ironia.

QVid eſt Hyperbole, latinè Superjectio? ℞. Eſt Tropus, in quo vel augendo, vel minuendo ſignificamus id, quod non eſt abſolutè verum.

Augendo quidem. *Vt*, Fulminis ocyor alis, pro celerrimus? minuendo verò: Vix oſſibus hæret, pro eſt admodum macilentus.

Debet tamen Hyperbole eſſe intrà modum, aliquando etiam verbis mollienda. Ita Cicero poſt reditum in Senatu: Omnes Metellos, præſtantiſſimos cives, oratione Servilii penè ab Acheronte excitatos ait. Cæterùm inſignis eſt illa ejuſdem Ciceronis in Antonium Hyperbole; Quæ charybdis tam vorax, charybdin dico, quæ ſi fuit, fuit animal vivum, Oceanus medius fidius vix videtur tot res tam diſſipatas, tam diſtantibus locis poſitas abſorbere potuiſſe. Ex quo patet Hyperbolem adhiberi, vel ut aliquid augeatur, vel minuatur; vel ad laudem, vel ad vituperium.

Quid eſt Ironia? ℞ Eſt Tropus, qui aliter illuſio vocatur, & contrarium indicat iis verbis, ex quibus conflatur. Fit uno vel pluribus verbis;

Fit uno per antiphraſim; ut Ulyſſes pro incauto Gigas pro Nano, Urbanus pro ruſtico. Fit pluribus (hic eſt Tropus ſermonis) vel ſimpliciter per contemptum, ut Cicero in Catil. O bellum magnopere pertimeſcendum, &c. Et in Anton. Tu, homo ſapiens & diſertos, quid dicis? Et, O præclarum cuſtodem ovium, ut ajunt, lupum! Vel per ſarcaſmum, quæ eſt irriſio amara & hoſtilis, ut pro Cælio: Quod facerem vehementius, niſi mihi intercederent inimicitiæ cum iſtius mulieris viro, fratrem volui dicere; ſemper hic erro. Vel per ſcomma, quod eſt tecta mordacitas, ut pro Roſc. Amerin. *num.* 44 Quæſo, Eruci, ut hoc in bonam partem accipias; non enim exprobrandi cauſa, ſed commonendi gratia dicam. Si tibi fortuna non dedit, ut patre certo naſcerere, ex quo intelligere poſſes, qui animus patrius in liberos eſſet: at natura certè dedit, ut humanitatis non parum haberes. Vel per jocum facetum & urbanum. Quo modo ridetur Cæpaſii oratio pro Cluentio, *num.* 58. Item negotiatio Deciani, ejuſque teſtimonium, pro Flacco, *nu.* 70. ſtoici Catonis aſperitas ac doctrina, pro Muræna, *num.* 62.

CAPUT III.

De figuris Verborum.

QUid eſt Figura? ℞. Eſt conformatio quædam verborum ac ſententiarum à communi ratione loquendi remota, differtque Figura à Tropo, quòd Figura conſtare poſſit ex propriis verbis, Tropus, verò non. Quintil. *lib.* 9. *cap.* 1.

Quotuplex eſt Figura? ℞. Duplex, altera verborum, & altera ſententiarum,

Quot

Quot ſunt Figuræ Verborum? ℞. Plures: ſiuntque tribus præſertim modis. Quintil *lib. 9. cap. 3.* I. per adjectionem, II. per Detractationem, III. per Similitudinem. Octo Figuræ fiunt per Adjectionem: Repetitio, Converſio, Complexio, Conduplicatio, Traductio, Synonymia, Polyſindeton, Gradatio Quatuor fiunt per Detractationem: Diſſolutio, Adjunctio, Synecdoche, Synæceoſis. Octo fiunt per ſimilitudinem vocum: Paronomaſia ſeu annominatio, Similiter cadens, Similiter deſinens, Iſocolon ſeu compar. Antitheton ſeu contra poſitum, Commutatio, Correctio, Dubitatio. Ad Herenn *lib* 4.

ARTICULUS I.

Figura per Adjectionem.

REPETITIO.

Quid eſt Repetitio? ℞. Eſt Figura, in qua ab eodem verbo ſæpiùs incipit Oratio. Ut. *I. Catil.* Nihil ne te nocturnum præſidium palatii, nihil urbis vigiliæ, nihil timor populi, nihil conſenſus bonorum omnium, nihil hic munitiſſimus habendi ſenatus locus, nihil horum ora vultuſque moverunt? Et pro Quinctio *num.* 82 Quid hæc amentia? Quid hæc feſtinatio? Quid hæc maturitas tanta ſignificat? non vim, non ſcelus, non latrocinium, non denique omnia potiùs, quàm jus quàm officium, quàm pudorem?

CONVERSIO.

Quid eſt Converſio? ℞. Eſt Figura repetitioni contraria, in qua ſæpiùs eodem verbo finitur oratio, Cic. in Ant. *Phil.* 2. Doletis tres exercitus populi Rom. interfectos? interfecit

Antonius. Deſideratis clariſſimos Cives? eos quoque vobis eripuit Antonius. Auctoritas hujus ordinis afflicta eſt? afflixit Antonius. *Item*: Concordia de civitate ſublata eſt, libertas ſublata eſt, fides ſublata eſt, Reſpublica ſublata eſt. Ad Heren. *lib.* 4.

COMPLEXIO.

Quid eſt Complexio? ℞. Eſt Figura repetitione ſimul & converſione conſtans. *Vt*, qui ſunt, qui fœdera ruperunt? Carthaginenſes. Qui ſunt, qui crudele bellum in Italia geſſerunt? Carthaginenſes. Qui ſunt, qui Italiam deformaverunt? Carthaginenſes. Qui ſunt, qui ſibi poſtulant ignoſci? Carthaginenſes. Cic. de lege Agrar. Quis legem tulit? Rullus. Quis majorem populi partem ſuffragiis privavit? Rullus. Quis comitiis præfuit? idem Rullus.

Hæc Figura; uti præcedentes duæ, habet vim urgendi, & motus concitandi; virtutem etiam, & vitium amplificandi, nam acriter & inſtanter fiunt.

CONDUPLICATIO.

Quid eſt Conduplicatio? ℞. Eſt ejuſdem verbi, aut plurium, geminatio: vel initio orationis. Ut in Catil. Vivis, & vivis non ad deponendam, ſed ad confirmandam, audaciam. Vel in fine. Ut pro Marcello: Vidimus tuam victoriam præliorum exitu terminatam, gladium vagina in urbe vacuum non vidimus. Vel in medio Vt *Phil. II.* Etiam audes horum in conſpectum venire, proditor patriæ? proditor, inquam, patriæ venire audes in horum conſpectum? Vel aliquo interjecto. *Vt*, Bona (miſerum me! conſumptis enim lachrymis, tamen

infixus

infixus animo hæret dolor: bona Cn. Pompeii accerbiſſimè voci ſubjecta præconis. Vel totam ſententiam repetendo. Vt *Verr. VII.* Quid Cleomenes facere potuit (non enim poſſum quemquam inſimulare falsò) quid, inquam, Cleomenes magnopere facere potuit?

Vſurpatur Conduplicatio, vel ut oratio ſit vehementior, vel ut ſit ſuavior.

TRADVCTIO.

Quid eſt Traductio? ℞. Eſt ejuſdem verbi caſibus, aut generibus, aut modis, aut temporibus paululum immutatis repetitio. Vt pro Archia Poet. Pleni ſunt omnes libri, plenæ ſapientum voces, plena exemplorum vetuſtas. Et ad Herenn. Eum tu hominem appellas, qui ſi fuiſſet homo, nunquam tam crudeliter vitam hominis petiiſſet. At erat inimicus: ergo inimicum ſic ulciſci voluit, ut ipſe ſibi reperiretur inimicus.

SYNONYMIA.

Quid eſt Synonymia? ℞. Eſt coacervatio multorum verborum idem ſignificantium. Cicero *Catil. VII.* Quæ cùm ita ſint, Catilina, perge quò cœpiſti, patent portæ, proficiſcere. Et alio loco: Abiit, exceſſit, evaſit, erupit. Item *Philip. II.* Tu illam domum ingredi auſus es, tu illud ſanctiſſimum limen intrare? tu illarum ædium Diis Pœnatibus os illud importuniſſimum oſtendere? Non feram, non patiar, non ſinam.

Hæc Figura habet gravitatem, & acrimoniam. Cavendum tamen ne verbis & ſenſibus idem prorſus ſignificantibus temerè & pueriliter fiat.

Digitized by Google

POLYSINDETON.

Quid eſt Polyſindeton? ℞. Eſt Figura conjunctionibus abundans. *Vt*, Juſtitia, & fortitudine, & temperantia, & prudentia, & religione, & cæterarum virtutum laude floruit.

GRADATIO.

Quid eſt gradatio; ſeu Climax? ℞. Eſt Figura, quæ non priùs ad conſequens verbum deſcendit, quàm aliquod præcedens repetat, & per illud, quaſi per gradum procedat. Ut pro Roſc. Amerin. In urbe luxuries creatur ex luxuria, exiſtat avaritia neceſſe eſt ex avaritia erumpat audacia, inde omnia ſcelera ac maleficia gignuntur. Et pro Milone: Neque verò ſe populo ſolùm, ſed etiam Senatui commiſit; nec Senatui modò, ſed publicis præſidiis & armis; neque his tantùm, ſed etiam ejus poteſtati, cui Senatus totam remp commiſit. Item pro Quinct. Si tibi quid, Nævi, debuiſſet Quinctius, petiſſes ſtatim; ſi non ſtatim, paulò quidem poſt: ſi non paulò, at aliquando, ſex quidem illis menſibus profecto, anno vertente ſine controverſia.

Hæc Figura apertiorem habet artem, & magis affectatam, ideoque eſſe rarior debet; uſurpatur tamen ad venuſtatem, & ad vim addendam orationi.

ARTICULUS II.

Figura per Detractationem.

DISSOLUTIO.

QVid eſt Diſſolutio? ℞. Eſt Figura, qua demptis conjunctionibus diſſolutè plura dicuntur, Quintil.

Quintil. *l. 9. c. 3 de Orat. 2.* Ad Herenn. *Vt*, Sit in ejus tutela Gallia, cujus virtuti, fidei felicitati commendata eſt. Et pro Arch. Poeta: Hæc ſtudia adoleſcentiam alunt, ſenectutem oblectant, ſecundas res ornant, adverſis perfugium præbent, delectant domi, non impediunt foris, pernoctant nobiſcum, peregrinantur, ruſticantur.

Apta eſt, ut vides, hæc Figura, non in ſingulis modò verbis, ſed ſententiis etiam; habetque, uti Polyſindeton, acrimoniam & vim velut ſæpiùs erumpentis affectus.

ADJVNCTIO.

Quid eſt Adjunctio? ℞. Figura, qua unum ad verbum, quod primum aut poſtremum, collocatur, plures ſententiæ referuntur, quarum unaquæque deſideraret illud, ſi ſola poneretur. *Vt*, Vicit pudorem libido, timorem audacia, rationem amentia. *Item*: Nec enim is es, Catilina, ut te aut pudor unquam à turpitudine, aut metus à periculo, aut ratio à furore avocarit

Huc referri ſolet Disjunctio: non quod fiat per detractionem, ſed quia eſt Figura adjectioni oppoſita, qua ſingulis brevibus ſententiis ſingula ſubjiciuntur verba, cùm unum omnibus ſufficere poſſet. *Vt*, pro Archia: Me autem quid pudeat, judices, qui tot annos ita vivo, ut à ſtudiis nullo me unquam tempore aut commodum, aut otium abſtraxerit, aut voluptas avocarit, aut denique ſomnus retardarit. Homerum Colophonii civem eſſe dicunt ſuum, Chii ſuum vindicant, Salaminii repetunt, Smyrnæi verò eſſe ſuum confirmant.

SYNECDOCHE.

Quid eſt Synecdoche, in quantum Figura eſt? ℞. Eſt reticentia unius verbi, quod ex aliis facilè intelligitur. *Vt*, Vix è domo diſceſſerat, mœrere ſervi, lugere filii, conjux miſera lamentari (facilè ſubintelligitur cœpit, vel cœperunt.) Item, Sermo nullus, niſi de te, ſupple, factus eſt.

SINÆCEOSIS.

Quid eſt Synæceoſis? ℞. Eſt Figura, quæ duas res diverſas conjungit unico verbo, ſubaudito eodem, vel æquivalente in ea parte, in qua non ponitur. *Vt*, Tam deeſſe avaro quod habet, quàm quod non habet, ſupple, illi deeſſe.

ARTICULUS III.

Figuræ per Similitudinem.

PARONOMASIA.

QVid eſt Paronomaſia, ſeu Annominatio? ℞. Eſt Figura, qua paululum immutata verba atque deflexa in oratione ponuntur. Sive Paronomaſia eſt, cùm vox alia penè ſimilis diſſimili ſenſu ſubjungitur, & mutatione litteræ quæritur venuſtas, quæ delectet, aut pungat.

Hæc Figura levis alioquin ſententiarum pondere implenda eſt. Fit quatuor modis.

I. Adjectione litterarum, aut ſyllabarum. *Vt*, In calamitoſa fama, quaſi in pernicioſa flamma, emit morte immortalitatem.

II. Earum detractione. *Vt*, Amore fecit, non mo-

more. Non exigo ut immoriaris legationi, ſed immorere.

III. Earumdem commutatione in compoſitis. *Vt*, Oportet juvenilem impetum reprimi, non opprimi. Vt abs te non emiſſus ex urbe, ſed imiſſus in urbem eſſe videatur.

IV. Tranſlatione, ſeu inverſione unius litteræ vel in primis ſyllabis, vel in mediis, vel in extremis. *Vt*, Parvo eſt animo, ne dicam pravo. Oportet deligere quem velis diligere. Ex aratore Orator factus eſt.

SIMILITER CADENS.

Quid eſt Similiter Cadens? ℞. Eſt Figura qua in eoſdem caſus nomina, & in eadem tempora cadunt verba; ſeu initio, ſeu in fine, aut medio. Vt, pro lege Manil. Ac primùm quanta innocentia debent eſſe Imperatores? quanta deinde omnibus in rebus temperantia? quanto ingenio? quanta humanitate? Et per Arch. Poet. Hunc ego non diligam? non admirer? non omni ratione defendendum putem?

SIMILITER DESINENS.

Quid eſt Similiter Deſinens? ℞. Eſt Figura, in qua exitus ſono ſunt ſimiles. Ut Cicero in Verrem: Cùm fana ſpoliarit, cùm tot homines innocentes morte, cruciatu, cruce affecerit, cùm prædonum duces accepta pecunia dimiſerit. Et pro lege Manil. Ut ejus ſemper voluntatibus non modò cives aſſenſerint, ſocii obtemperarint, hoſtes obedierint, ſed etiam venti tempeſtateſque obſecundarint.

COMPAR.

Quid eſt Compar, ſeu Iſocolon? ℞. Eſt Figura, qua orationis membra conſtant ferè pari numero ſyllabarum. Vt pro lege Manil. Tantum

bellum, tam diuturnum, tam longè lateque diſperſum Cn. Pompejus extrema hyeme apparavit, ineunte vere ſuſcepit, media æſtate confecit. *Item*, Cum triſtibus ſeverè, cum remiſſis jucundè, cum ſenibus graviter, cum juventute comiter, cum facinoroſis audacter. Vel Hoc ſentire prudentiæ eſt, facere fortitudinis, & ſentire verò & facere perfectæ cumulatæque virtutis.

ANTITHETON.

Quid eſt Antitheton, ſeu Contrapoſitum? ℞. Eſt Figura, qua vel ſingula ſingulis opponuntur: *Vt:* Vicit pudorem libido, timorem audacia, rationem amentia. Cedam inermis armatis, innocens nocentibus, privatus furibundo magiſtratui. Vel bina binis opponuntur. *Vt*: Non noſtri ingenii, veſtri auxilii eſt. Eſt hæc non ſcripta, ſed nata lex. Vel multa multis opponuntur. *Vt:* Quàm non didicimus, accepimus, legimus; verùm ex natura ipſa arripuimus, hauſimus, expreſſimus.

Hæc Figura delectat, ſed ſine affectione, ut, cùm in acres incidit ſenſus, innata videatur eſſe, non accerſita.

COMMUTATIO.

Quid eſt Commutatio? ℞. Eſt Figura, qua duæ ſententiæ inter ſe diſcrepantes ita afferuntur, ut à priore poſterior contraria priori proficiſcatur. *Vt*: Non ut edam vivo, ſed ut vivam edo. *Item*. Vt & ſine invidia culpa plectatur, & ſine culpa invidia ponatur. Vivit Chriſtianus ut aliquando moriturus moritur ut ſemper victurus.

De Correctione, & Dubitatione agemus in ſequenti Capite.

CA.

CAPUT IV.

De Figuris Sententiarum.

HIc Maximè Elocutio ſita eſt. Igitur hæ figuræ accuratioribus exemplis illuſtrandæ ſunt, quarum forma mentes adoleſcentum imbuantur. Quintil. *lib.9 cap. 2.*

Quot ſunt Figuræ Sententiarum? ℞. Viginti quinque: Interrogatio, Reſponſio, Subjectio, Occupatio, Correctio, Dubitatio, Communicatio, Proſopopœja, Apoſtrophe, Hypotypoſis, Apoſiopeſis, Ethopœja, Emphaſis, Suſtentatio, Prætermiſſio, Licentia, Conceſſio, Interruptio, Ironia, Diſtributio, Permiſſio, Deprecatio, Execratio, Epiphonema, Exclamatio. Harum, ut videbimus Figurarum aliæ docent, aliæ delectant, aliæ flectunt. Docent præſertim Occupatio, Subjectio, Communicatio, Conceſſio, Suſtentatio, Correctio, Prætermiſſio, Diſtributio. Delectant Ethopeja, Hypotypoſis, Proſopopeja, Apoſtrophe. Movent Exclamatio, Deprecatio, Execratio, Licentia, Dubitatio, Interrogatio, Ironia, Emphaſis, Epiphonema.

ARTICULUS I.

Interrogatio Reſponſio.

QVid eſt Interrogatio? ℞. Eſt Figura, quæ rem dubiam non quærit, ſed in laudationibus ac vituperiis, aliiſque moribus exprimendis adhibetur. Quintil. *lib. 9. cap. 2.*

Fit decem modis.

I. In-

I Inſtando. *Ut*, Quouſque tandem abutere, Catilina, patientia noſtra? patere tua conſilia non ſentis; & totus denique hic locus. Quantò enim magis ardet, quàm ſi diceretur, diu abuteris patientia noſtra, patent tua conſilia. Sic Divinat in Verrem Tamen his invictiſſimis te offeres; tamen in aliena cauſa loquere? tamen eos defendes, qui ſe ab omnibus deſertos potiùs, quàm abs te defenſos eſſe malunt?

II Interrogando de eo, quod negari non poteſt. *Ut*, An dices, hominem non eſſe à te interruptum, quem palam, & in ipſa civitatis luce occidiſti? Cic. Verr. VII. *num.* 146. Quid eſt, Verres, quid ad hæc cogitas reſpondere? num mentiri me? num fingere aliquid? num augere crimen? num quid horum dicere iſtis defenſoribus tui audes?

III. Quærendo de eo, cui reſpondere ſit difficile. *Ut*, Centùmne pedites propè inermes mille cataphractis militibus obſtitiſſent? quo tandem modo? qua ſpe utilitatis? qua ratione prudentiæ? Cic pro Plancio, *num* 48. Quid taces? quid diſſimulas? quid tergiverſaris? etiam atque etiam inſto, atque urgeo: inſector, poſco, atque adeò flagito crimen: quamcumque tribum, inquam, delegeris, quam tulerit Plancius, tu oſtendito, ſi poteris, vitium.

IV. Jocando & deridendo. Ut pro Roſc. Amer. *num.* 54 Quid ergo affers, quare id factum putemus? verè nihil potes dicere. Finge aliquid ſaltem commodè, ut non planè videaris id facere, quod apertè facis, hujus miſeri fortunis, & horum virorum talium dignitati illudere. Exhæredare filium voluit, quam ob cauſam? neſcio. Exhæredavitne? non. Quis prohibuit? cogitabat. Cogitabat? cui dixit? nemini.

V. Invidiam alicui accerſendo. Ut pro Sextio, *num.* 17. Quid dicam, Conſules? hoccine ut ego appellem

pellem nomine everſores hujus imperii? proditores veſtræ dignitatis? hoſtes bonorum omnium? qui ad delendum Senatum, affligendum Equeſtrem ordinem, extinguenda omnia jura, atque inſtituta majorum, ſe illis faſcibus, cæteriſque inſignibus ſummi honoris atque imperii ornatos eſſe arbitrabantur?

VI. Miſerationem excitando. Ut: Sinon apud Virgilium *Æneid II.* Heu quæ nunc tellus, inquit, quæ me æquora poſſunt accipere!

VII. Admirationem movendo. Ut, idem Virgil. *Æneid. III* Quid non mortalia pectora cogis auri ſacra fames?

VIII. Indignationem concitando *Vt*, Jacet auctoritas mea perfidia, artibus, ac dolis afflicta, & me quiſpiam modò ut ducem vereretur ac principem? Sic rurſus apud Virgilium, *Æneid.* I. Et quiſquam numen Junonis adoret præterea?

IX. Acriùs imperando. Ut iterum *Æneid. IV.* Non arma expedient, totaque ex urbe ſequentur?

X. Seipſum alloquendo. *Æneid XII.* Quid agam; aut quæ jam ſatis ima dehiſcat terra mihi?

Ex quibus vides accerrimam eſſe hanc Figuram, & ſummis Oratoribus familiarem.

Quid eſt Reſponſio? ℞. Eſt Figura, qua unum interroganti, aliud, quod utilius eſt, reſpondetur, vel ad rem augendam. *Vt*, Rogatus teſtis, an ab reo vapulaſſet; & innocens, inquit. Vel ad rem minuendam. *Vt*, An hominem occidit; latronem, & parricidam. Quintil. *ibid.*

ARTICVLVS II.

Subjectio.

QUid eſt Subjectio; ℞. Eſt Figura, qua Orator vel interrogat ſeipſum, & reſpondet ſibi, vel cum alium interrogavit non expectat

expectat ejus reſponſum, ſed aliquid de ſuo addit. Quintil. *lib.9. cap.2* *Vt*, Domus tibi deerat? at habebas. Pecunia ſupererat? at egebas. Cicero Philip.2. *num.2.* Quid putem? contemptumne me? non video nec in vita, nec in gratia, nec in rebus geſtis, nec in hac mea mediocri arte ingenii, quid deſpicere poſſit Antonius An in Senatu facillimè de me detrahi poſſe credidit? qui ordo clariſſimis civibus benè geſta Reip. teſtimonium multis, mihi uni conſervatæ dedit? An decertare mecum voluit contentione dicendi? hoc quidem beneficium eſt: quid enim plenius, quid uberius, quàm mihi, & pro me, & contra Antonium dicere? Illud profectò eſt: non exiſtimavit ſui ſimilibus probari poſſe ſe eſſe hoſtem patriæ, niſi mihi eſſet inimicus. Et de Haruſp. Reſp. *num.13.* Tu meam domum religioſam facere potuiſti? at qua mente? qua invaſeras. Qua manu? qua diſturbaras. Qua voce? qua incendi juſſeras. Qua lege? quam ne illa quidem impunitate tua ſcripſeras.

Adverte perfectam illam eſſe Subjectionem, quæ tribus conſtat; Propoſitione, Enumeratione ſeu Remotione, Concluſione ut pro Roſc. Amer. *num.* 41. Rurſum igitur eodem revertamur, & quæramus, quæ tanta vitia fuerint in unico filio, quare is patri diſpliceret. At perſpicuum eſt nullum fuiſſe. Pater igitur amens, qui odiſſet eum ſine cauſa, quem procrearat? At is quidem fuit omnium conſtantiſſimus. Ergo illud jam perſpicuum eſt, ſi neque amens pater, neque perditus filius fuerit; neque odii cauſam patri, neque ſceleris filio fuiſſe.

Hæc Figura plena eſt exornationis, uſurpaturque ad amplificationem vel in laude, vel in vituperio, aut cùm aliquid urgemus, ſuademus, aut diſſuademus: denique cum docemus, aut refellimus.

ARTICULUS III.

Occupatio, ſeu Prolepſis.

QUid eſt Occupatio, ſeu Prolepſis? R. Eſt Figura, qua id occupat Orator, quod ab adverſario poteſt objici. Ut VII. Verr. *num.* 2. Quid agam judices? quò accuſationis meæ rationem conferam? quò me vertam? ad omnes enim meos impetus, quaſi murus quidam boni nomen imperatoris opponitur: video ubi ſe jacturus ſit Hortenſius: belli pericula, tempora Reip. imperatorum penuriam commemorabit: cùm deprecabitur à vobis, tùm etiam pro ſuo jure contendet, ne patiamini talem imperatorem Siculorum teſtimoniis populo Rom. eripi, neve obteri laudem imperatoriam criminibus avaritiæ velitis. Et pro Arch. poet. *num* 15. Quæret quiſpiam, quid? illi ipſi ſummi viri, quorum virtutes litteris proditæ ſunt, iſtane doctrina, quam tu effers laudibus eruditi fuerunt? difficile eſt hoc de omnibus affirmare: ſed tamen eſt certum quid reſpondeam; ego multos, *&c.* Sic pro Roſc. Amerin. Quid ad iſtas ineptias abis, inquies; quaſi verò mihi difficile ſit, quamvis multos nominatim proferre, qui ſuos liberos, quos plurimi faciunt, agricolas aſſiduos eſſe cupiunt.

Hæc Figura non tantùm in refutationibus & probationibus uſurpatur, ſed etiam in exordiis. Ut pro Roſc. Credo ego vos, judices, mirari, &c. Et Divinat. in Verrem. Si quis veſtrum, aut eorum, qui adſunt, fortè miratur, &c.

Præterea ſunt, inquit Quintilianus, diverſæ ſpecies occupationis. Eſt enim quædam præmunitio, qualis Ciceronis contra Qu. Cæcilium, quod ad accuſandum deſcendat, qui ſemper defen-

defenderit. Quædam Confeſſio: *ut* pro Rabirio Poſthumo, quem ſua ſententia reprehendendum fatetur, quòd pecuniam regi crediderit Quædam prædictio: *ut*, Dicam enim non augendi criminis gratia. Quædam emendatio, *ut*, Rogo ignoſcatis mihi ſi longiùs ſum evectus. Frequentiſſima præparatio, cùm pluribus vel quare facturi quid ſumus, vel quare fecerimus, dici ſolet. Item præſumptio. *ut*, Quanquam illa non pœna, ſed prohibitio ſceleris fuit. Reprehenſio: *ut*, Cives, cives, inquam, ſi hoc eos appellari nomine fas eſt.

ARTICULUS IV.

Correctio Dubitatio.

QUid eſt Correctio? ℞. Eſt Figura, quæ dictam ſententiam alia magis idonea corrigit. Ut pro Dejot. *num.* 16. At, credo, hæc homo inconſultus & temerarius, non videbat. Quis conſideratior illo? quis rectior? quis prudentior? quanquam hoc loco Dejotarum non tam ingenio, & prudentia, quàm fide & religione vitæ defendendum puto. Et in Catil Quamquàm quid loquar? te ut ulla res frangat? te ut unquam corrigas: tu ut ullam fugam meditere, ut ullum tu exilium cogites? utinam tibi iſtam mentem Dii immortales donarent? tametſi video, ſi mea voce perterritus ire in exilium animum induxeris, quanta tempeſtas invidiæ nobis, ſi minus in præſens tempus recenti memoria ſcelerum tuorum, at in poſteritatem impendeat.

Alia eſt Correctio verborum, quæ tollit verbum, quod dictum eſt, & pro eo magis idoneum reponit. *Vt*, Ego ſemper omni officio, ac potius pietate patrem colui, *vel*, ſed ſtuporem hominis

Digitized by Google

hominis, ne dicam pecudis, attendite. In hac vita quos ſumptus quotidianos, quas effuſiones fieri putatis? quæ verò convivia? honeſta credo in ejuſmodi domo, ſi domus hæc habenda eſt, potiùs quàm officina nequitiæ, & diverſorium flagitiorum omnium.

Quid eſt Dubitatio? ℞. Eſt Figura, in qua Orator quærit, quid potiſſimum ex pluribus agere debeat, & ſingula quodammodo refellit. *Vt*, Quid agam judices? ſi taceo, exiſtimabitis me reum: ſi loquor, mendacem eſſe putabitis.

Cicero pro Quinctio *num.* 56 Si iſta cauſa abs te tota per ſummam fraudem & malitiam ficta eſt, ſi vadimonium omnino tibi cum Quinctio nullum fuit, quo te nomine appellamus? improbum? at, etiamſi deſertum vadimonium eſſet, tamen in iſta poſtulatione, & proſcriptione bonorum improbiſſimus reperiebare. Num malitioſum? non negas. Fraudulentum? jam id quidem arrogas tibi, & præclarum putas. Audacem, cupidum, perfidioſum? vulgaria & obſoleta ſunt: res autem nova & inaudita, &c. Et pro Cleunt *num.* 4. Equidem quod ad me attinet, quò me vertam, neſcio; negem fuiſſe illam infamiam judicii corrupti? negem, &c.

Hæc Figura uſurpatur, cum, ut res exaggeretur ſuſpenſus auditorum animus teneri debet.

ARTICULUS V.

Communicatio.

QUid eſt Communicatio? ℞. Eſt Figura, qua vel auditores, vel adverſarios, vel judices ipſos conſulimus. Ut II. in Verr. *num.* 32. Nunc ego, judices, jam vos conſulo, quid mihi faciendum putetis: id enim conſilii mihi

mihi profectò taciti dabitis, quod egomet mihi neceſſariò capiendum intelligo. Et pro Rabirio *num.* 22. Tu denique, Labiene, quid faceres tali in re ac tempore? cùm ignaviæ ratio te in fugam atque in latebras compelleret: improbitas & furor Saturni in Capitolium arceſſeret: conſules ad patriæ ſalutem ac libertatem vocarent: quam tandem auctoritatem, quam vocem, cujus ſectam ſequi, cujus imperio parere potiſſimùm velles? Præclara eſt Communicationis forma pro Quinctio, *num.* 53. Si de prædiis tuis ageretur, S. Nævi, ſi in parvula re captionis aliquid vererere, non ſtatim ad C. Aquilium, aut ad eorum aliquem, qui conſuluntur, concurriſſes? cùm jus amicitiæ, ſocietatis, affinitatis ageretur: cùm officii rationem atque exiſtimationis duci conveniret: eo tempore tu non modò C. Aquilium, aut L. Lucullum, ſed ne ipſe quidem te conſuluiſti: ſedne quidem ad te retuliſti: ne hæc quidem tecum locutus es: horæ duæ fuerunt. Quinctius ad vadimonium non venit: quid ago? ſi mehercule hæc tecum duo verba feciſſes: quid ago? reſpiraſſet cupiditas atque avaritia paululum: aliquid loci rationi & conſilio dediſſes. Et paulò poſt Ego pro te nunc hos conſulo poſt tempus, in aliena re, quos tu in tua re, cùm tempus erat conſulere oblitus es. Quæro abs te, C. Aquili, L. Luculle, &c.

Valet Communicatio, cùm cauſæ noſtræ confidimus, & adverſarium refellimus.

ARTICVLVS VI.

Proſopopœja.

QVid eſt Proſopopœja? R. Eſt loquentis perſonæ ficta inductio; hocque genus locutionis mortuis

mortuis quaſi ſurſum evocatis, & urbibus, formis etiam fictis, ut virtuti, & voluptati, tribui poteſt. Quintil *lib. 9 cap. 2.*

Hæc Figura non vulgarem eloquentiæ vim habet ad ſuadendum, objurgandum, laudandum, & miſerandum. Cicero Milonem cum patria & ſecum loquentem inducit ad commiſerationem, *num.* 94 Me quidem, judices, exanimant & interimunt hæ voces Milonis, quas audio aſſidue, & quibus interſum quotidie: valeant, inquit, valeant cives mei, ſint incolumes, ſint florentes, ſint beati: ſit hæc urbs præclara, *&c.*

Illuſtris eſt etiam, & ad objurgandum potens illa defuncti Ap Clodii oratio in Clodiæ impotentis fœminæ præpoſteram libidinem. Pro Cœlio, *num.* 33 Exiſtat igitur ex iſta familia aliquis, ac potiſſimum cæcus ille, qui profectò ſi extiterit, ſic aget & ſic loquetur: mulier quid tibi cum Cœlio? quid cum homine adoleſcentulo? quid cum alieno? cur aut tam familiaris huic fuiſti, ut aurum commodares, aut tam inimica, ut venenum timeres? non patrem tuum videras, non patruum, non atavos audieras conſules fuiſſe: Ad hortandum verò Antonium: Quid ſi nunc ille Brutus reviviſcat, & hic ante pedes noſtros adſit, non hac uteretur oratione? ego reges ejeci, vos tyrannos introducitis; ego libertatem, quæ non erat, peperi, vos partam ſervare non vultis; ego capitis mei periculo patriam liberavi, vos liberi ſine periculo eſſe non vultis; Venuſtè idem Cicero patriam conquerentem facit I. Catilin. *num* 18. Quæ tecum, Catilina, ſic agit, quodammodo tacita loquitur, nullum jam tot annos facinus niſi per te, nullum flagitium ſine te; tibi uni multorum civium neces, tibi vexatio direptioque ſacrorum impunita fuit ac libera: tu, &c. Poſtea eandem ſecum colloquentem inducit, *num.* 27.

Etenim

Etenim ſi mecum patria, quæ mihi vita mea multò eſt carior, ſi cuncta Italia, ſi omnis reſpub. loqueretur: M. Tulli quid agis? tunc eum, quem hoſtem eſſe comperiſti, quem, &c.

Huc refertur.

I. Deliberatio, cùm quis ſe conſulit, quid agendum ſit, ut eleganter Cicero Verr. VII. *num*.103. Occurrebat illa ratio: quid Cleomeni fiet? poterone animadvertere in eos, quos dicto audientes eſſe juſſi; miſſum facere eum, cui imperium, poteſtatemque permiſi? poterone eos afficere ſupplicio, qui Cleomenem ſecuti ſunt? ignoſcere Cleomeni, qui eos fugere & ſe conſequi juſſit? Pereat Cleomenes unà? Vbi fides? ubi execratio? ubi dextræ, complexuſque? Fieri nullo modo poterat, quin Cleomeni parceretur. Cleomenem vocat, &c.

II. Sermocinatio, cum apta cuique perſonæ affingitur oratio. Vt, ſi de puero loquentes pueri ſermonem affingamus; item ſi ſenem, mulierem, ſervum, regem loquentem faciamus. Quod in rerum geſtarum narratione, in hiſtoria, poemate, dum ſingula exprimere volumus, fieri conſuevit. Vide paſſim exempla apud Poetas, præſertim Virgilium, Senecam, Terentium, Plautum, apud Hiſtoricos, &c.

III. Dialogiſmus, ſeu perſonarum collocutio (non interrupta ſcilicet, qualis eſt dialogus) frequens apud Ciceronem. Inſigniter eadem Verr. VII. *num*. 109 Alter parens erat domi ſuæ clarus & nobilis, qui, quia Cleomenem in defendendo filio læſerat, nudus penè eſt deſtitutus. Quid erat autem, quod quiſquam diceret? Cleomenem nominare non licet. At cauſa cogit. Moriere, ſi appellaris: nunquam enim iſte eſt cuiquam mediocriter minatus. At remiges non erant. Prætorem tu accuſas? frange cervicem.

Et pro

Et pro Quinctio, *num* 71 De re pecuniaria cupio contendere, non licet. At ea controverſia eſt. Nihil ad me attinet: cauſam capitis dicas, oportet. Accuſa, ubi ita neceſſe eſt Non, inquit, niſi tu antè, novo modo, priore loco dixeris, dicendum neceſſariò eſt, præſtituendæ horæ ad arbitrium noſtrum; judex ipſe arceſſetur. Quid tu? tu aliquem patronum invenies, &c. Denique paulò infrà *nu.*77. Diffidebam, mehercule, C. Aquili, & cogitabam, *&c* Tum mihi Roſcius & alia multa confirmandi mei cauſa dixit: *&c.* veruntamen, quid ſi inquit, habes ejuſmodi cauſam, ut hoc tibi planum ſit faciendum, neminem eſſe, qui poſſit biduò ad ſummum triduo, ſeptuaginta millia paſſuum ambulare; tamenne vereris hæc contra Hortenſium contendere? minimè, inquam. Sed quid id ad rem? nimirum, inquit, in eo cauſa conſiſtit. Quomodo? docet me ejuſmodi rem & factum, &c.

ARTICULUS VII.

Apoſtrophe.

QVid eſt Apoſtrophe? ℞. Eſt converſio orationis ad aliquem aut Deum, aut hominem, aut vero etiam ad res inanimatas, quaſi perſonas quaſdam compellamus. Quint. *lib.* *cap* 2. Gravis eſt & vehemens Figura ad incendendum adverſarium, ad vituperationes, laudes, commiſerationes, cohortationes, admirationes, indignationes, Cic. pro domo ſua, *nu.* 14 O Dii immortales! (vos enim hæc audire cupio) P Clodius veſtra ſacra non curat; veſtrum numen horret? res omnes humanas religione vestra contineri putat? Vide inſignem ad Deos apoſtropham, quos læſit Verres, ultima Ver. peroratione.

I. Catil.

I. Catil. *num* 1. indignatur & increpat: Quouſque tandem abutere Catilina, patientia noſtra? quamdiu nos etiam furor iſte tuus eludet? Et in Piſon. *num*. 1. Jamne vides, bellua, jamne ſentis, quæ ſit hominum querela frontis tuæ *&c.*

Pro Sextio cohortatur, *num*. 101. Hæc imitamini, per Deos immortales, qui dignitatem, qui laudem, qui gloriam quæritis. Hæc ampla ſunt, hæc divina, hæc immortalia.

Philipp. XIV. commendat milites in funebri laudatione, *num*. 32. Vos verò patriæ natos judico, quorum etiam nomen. Marte eſt, ut idem Deus urbem hanc gentibus, vos huic urbi, genuiſſe videatur. In fuga fœda mors eſt; in victoria glorioſa, *&c.* illi igitur impii, quos cæcidiſtis, etiam ad inferos pœnam parricidi luent: vos verò, qui extremum ſpiritum in victoria effudiſtis, piorum eſtis ſedem & locum conſecuti.

Pro domo ſua commiſeretur, *num*. 1. 3. O Qu. Catule, patremne appellem, an filium? &c. Pro Balbo ad amplificationem & commiſerationem res mutas & anima carentes alloquitur, ipſiſque ſenſum tribuit, *num*. 13. Vos mutæ regiones imploro, & ſola terrarum ultimorum: vos maria, portus, inſulæ, littoraque: quæ eſt enim ora, quæ ſedes qui locus, in quo non extent hujus, cùm fortitudinis, tum verò humanitatis, tum animi, tum conſilii impreſſa veſtigia? Item pro Milone *num*. 86 Vos enim Albani tumuli, atque Lucii imploro, *&c.* Denique Verr. VII. *num*. 17. Si hæc non ad cives Rom. non ad aliquos amicos noſtræ civitatis, non ad eos, qui populi Rom. nomen audiſſent, denique ſi non ad homines, verùm ad beſtias, aut etiam, ut longiùs progrediar, ſi in aliqua deſertiſſima ſolitudine ad ſaxa & ſcopulos hæc conqueri & deplorare vellem

tamen

Digitized by Google

tamen omnia muta atque inanima tanta tamque indigna rerum atrocitate commoverentur.

ARTICULUS VIII

Hypotipoſis.

QUid eſt Hypotipoſis? ℞. Eſt rerum geſtarum talis expreſſio, ut adhuc geri & ante oculos eſſe videantur.

I. Uſurpatur ad motus concitandos, ut Philip. XI. *num.* 67. Ponite vobis ante oculos miſeram quidem illam & flebilem ſpeciem, ſed ad incitandos animos veſtros neceſſariam: nocturnum impetum in urbem Aſiæ clariſſimam, irruptionem armatorum in Trebonii domum, cùm miſer ille prius latronum gladios videret, quàm quæ res eſſet, cognoviſſet, *&c.*

II. In narrationibus, ut Verrin. VII. *num.* 105. Hæc poſteaquam acta & conſtituta ſunt, procedit iſte repentè de prætorio inflammatus ſcelere, furore, crudelitate, in forum venit: navarchos vocari jubet, qui nihil metuerent, ſuſpicarentur nihil; ſtatim accurrunt. Ille hominibus miſeris innocentibuſque injici catenas imperat. Implorare illi fidem populi Rom. & quare id faceret, rogare. Tunc iſte hoc cauſæ dicit, quòd claſſem prædonibus prodidiſſent, fit clamor & admiratio populi, tantam eſſe in homine impudentiam, &c. Sic pro Roſc. Amer. Etiamne in tam perſpicuis rebus argumentatio quærenda, aut conjectura capienda eſt: nonnè hæc eſt, quæ audiſtis, cernere videmini, judices? non illum miſerum ignarum caſus ſui, redeuntem à cœna videtis? non poſitas inſidias? non impetum repentinum? non

verſatur ante oculos vobis in cæde Glaucia?

III. In notandis perſonarum geſtibus, ut item pro Roſc. Amer *num.* 60. Erucius peroravit aliquando: aſſedit, ſurrexi ego, reſpirare viſus eſt, quod non alius potius diceret, cœpi dicere uſus eò animadverti, judices, eam jocari, atque alias res agere, antequam Chryſogonum nominavi: quem ſimul atque attigi, ſtatim homo ſe erexit, mirari viſus eſt, intellexi, quid eum pupugiſſet. Iterum ac tertiò nominavi, &c

Huc referri poteſt Figura, quæ res etiam futuras & gerendas ſub aſpectum ponit. Mirè tractat hæc Cicero pro Milone, *num.* 33. quæ facturus fuiſſet Clodius, ſi præturam invaſiſſet. An verò vos, judices, ſoli ignoratis? vos hoſpites in hac urbe verſamini?

Hæc tranſlatio temporum erit verecundior, ſi hujuſmodi formulas dicendi præmittamus: Credite vos intueri, hæc quæ non vidiſtis oculis, animis cernere poteſtis. Ita Cicer IV. Catil. *nu* 11. Videor mihi hanc urbem videre lucem orbis terrarum, atque arcem omnium gentium, ſubito uno incendio concidentem: cerno animo ſepultam patriam, miſeros atque inſepultos acervos civium: verſatur mihi ante oculos aſpectus Cethegi & furor in veſtra de bacchantis.

ARTICULUS IX.

Ethopœja.

QUid eſt Ethopœja? ℞. Eſt imitatio vitæ ac morum alienorum. Valetque hæc Figura ad motus præſertim odii concitandos. Quintil. *lib 9 cap.*2. Auth. ad Heren. Ita Cicero Rullum truculentiùs ſe gerentem deſcribit, Agraria II *num.* 22. Jam deſignatus Conſul alio vultu, alio vocis ſono, alio inceſſu eſſe meditabatur,

batur, veſtitu obſoletiore, corpore inculto ac horrido, capillatior quàm antè, barbaque majore, ut oculis & denunciare vim tribunitiam, & minitari Reip. videretur. Et poſt reditum in ſenatu mollem & effeminatum Gabinium depingit. Primùm proceſſit, qua autoritate vir? vini, ſomni, ſtupri plenus, madenti coma, compoſito capillitio, gravibus oculis, fluentibus buccis, preſſa voce & temulenta, &c.

Pulchra eſt item Ethopœja Gabinii, & Piſonis, *num*. 17. Pro Sextio. Quorum ſi nondum ſcelera, vulneraque inuſta Reipub. vultis recordari, vultum atque inceſſum animis intueamini: faciliùs facta eorum occurrent mentibus veſtris, ſi ora ipſa oculis propoſueritis. Alter unguentis affluens calamiſtrata coma, contemnebat Equites Rom. minitabatur ſenatui, venditabat ſe operis, atque ab iis ſe receptum prædicabat. Alter, ò Dii boni! quàm teter incedebat! quàm truculentus! quàm terribilis aſpectu! unum aliquem te ex barbatis illis, exemplum imperii veteris, imaginem antiquitatis, columen Reip. diceres intueri, &c.

ARTICULUS X.

Apoſiopeſis.

QUid eſt Apoſiopeſis, quam Cicero reticentiam, nonnulli interruptionem vocant? ℞. Eſt Figura, qua ſermonem abrumpendo ſententiæ partem ſupprimimus, ut affectum ſignificemus, vel iræ ut apud Virgil. *lib*. 1. Æneid. Quos ego, ſed motos præſtat componere fluctus. Vel audaciæ, ut Æneid. IX Ecquis erit mecum, ò juvenes, quis primus in hoſtem? Vel pudoris. Vt, Ecloga III. Parciùs iſta viris tamen obiicienda memento: Novimus & qui te, tranſver-

ſa tuentibus hircis. Et quo, ſed faciles nymphæ riſere, ſacello. Vel modeſtæ ambitionis. Ut V. Æneid. Non jam prima peto Mneſtheus: neque vincere certo (quamquam ò!) ſed ſuderent, quibus hæc, Neptune, dediſti: Extremos pudeat rediiſſe, &c. Vel commotionis gravioris, aut minarum. Vt Cic. Epiſt ad Atticum. Eſt hic quidem timoris cauſa, illa verò, &c. ſed ſtomachari deſinamus.

Denique etiam gravitatis cauſa: nam graviora putantur, quæ latent, aut reticentur.

ARTICULUS XI.

Emphaſis, Suſtentatio.

QVid eſt Emphaſis? ℞. Eſt cùm ex aliquo dicto latens aliquod eruitur, Auctor ad Heren Vel ut Cicero definit, eſt Figura, qua plus ſignificat Orator, quàm dicat. *Vt*, Venit lectica Mathonis, plena ipſo. Intelligitur enim Mathonem craſſiſſimum fuiſſe, qui lecticam impleret. Et Virgil. de Cyclope: Jacuitque per antrum immenſum. Vbi prodigioſam illam corporis magnitudinem à loci ſpatio intelligimus.

Quid eſt Suſtentatio? ℞. Eſt Figura, qua diu ſuſpenduntur auditorum animi, atque aliquid deinde inexpectatum ſubjungitur. Quintil. *lib. 9. cap* 2. Vt Verr. VII. Ergo ejus juſſu homines comprehenſi. Quid deinde? quid cenſetis? furtum fortaſſe, aut prædam expectatis aliquam? [Tum multis interjectis] Etiamnum mihi expectare videmini, judices, expectate facinus quàm vultis improbum, vincam tamen expectationem omnium. Tandem cùm diu ſuſpendiſſet animos, ſubjecit, quod multò improbius eſt, Illi nomine

ne ſceleris conjurationis damnati, ad ſupplicium traducti, ad palum alligati, repentè multis millibus hominum inſpectantibus, occiſi ſunt. *Idem*, archipiratam hunc optimæ, tutiſſimæque cuſtodiæ non audet committere, denique Syracuſas totas timet: amandat hominem quò? Lilybeum fortaſſe? video: tamen homines maritimos non planè reformidat. Minimè, judices. Panormum igitur? audio: quamquam Syracuſis, quoniam in Syracuſano captus erat, maximè, ſi minus ſupplicio affici, at cuſtodiri oportebat? ne Panormum quidem. Quid igitur? quo putatis? ad homines à Piratarum metu & ſuſpicione alienos, *&c.*

Elegans eſt hæc Suſtentatio, cùm dubitationem adjunctam habet, uſurpaturque præcipuè in narrationibus ad rem exaggerandam, & pro attentione.

ARTICVLVS XII.

Præteritio.

QVid eſt Præteritio, ſeu prætermiſſio? ℞. Eſt Figura, qua dicimus nos præterire, aut nolle dicere, quod maximè dicimus. Auth. ad Heren. Cicero I. in Rullum, *num* 21. Non queror diminutionem vectigalium, non flagitium hujus jacturæ atque damni: prætermitto illa, quæ nemo eſt, quin veriſſimè & graviſſimè conqueri poſſit: non dico, *&c.* prætermitto hanc omnem orationem, & concioni reſervo, de periculo ſalutis ac libertate loquor. Et pro lege Manil. Sinite me hoc loco, ſicut Poetæ ſolent, præterire noſtram calamitatem, quæ tanta fuit, ut eam ad aures Luculli non ex prælio nuncius, ſed ex ſermone rumor afferret.

Vſur-

Uſurpatur hæc Figura I. in tranſitionibus. II. in exaggerandis rebus. III. in objurgationibus. Denique cùm aliquid, quod dicimus, indecorum eſt: ut ſæpè apud Ciceronem, Philipp. II. *nu* 47. Sed jam ſtupra & flagitia ommittam. Sunt quædam, quæ honeſtè non poſſum dicere tu autem eo liberior, quòd ea in te admiſiſti, quæ à verecundo inimico audire non poſſes. In Verr. *num.* 11. At illud tenebricoſiſſimum tempus ineuntis ætatis tuæ patiar latere, licet impunè per me parietes in adoleſcentia perfoderis, vicinos compilaris, matrem verberaris. Habeat hoc præmium tua indignitas, ut adoleſcentiæ turpitudo obſcuritate & ſordibus tuis obtegatur. Sic in Piſon. Lateant libidines ejus illæ tenebricoſæ, quas fronte & ſupercilio, non pudore & temperantia contegebat.

ARTICULUS XIII.

Licentia.

QVid eſt Licentia? ℞. Eſt orationis libertas atque fiducia liberiùs affectum mentis exprimens. Quintil. *lib 9 cap.*2.

Vſurpantur I. cùm apud eos, quos vereri aut metuere debet Orator, tamen aliquid pro ſuo jure dicit, quod eos minime offendat. Vt pro Ligar. Vide quàm non reformidem, vide quanta lux libertatis & ſapientiæ tuæ mihi apud te dicendi oboriatur: quantum potero voce contendam, ut hoc populus Rom. exaudiat. Suſcepto bello Cæſar, geſto etiam magna ex parte, nulla vi coactus, judicio meo ac voluntate ad ea arma profectus ſum, quæ erant ſuſcepta contra te.

II. Valet ad comminandum Vt, pro Sylla *num.* 47. Fero ego te, Torquate, & jam dudum fero, *&c.*

III.

Digitized by Google

III. Valet ad fiduciam oſtendendam. Vt I. in Rullum *num.* 23. Erraſtis Rulle vehementer & tu & nonnulli collegæ tui, qui ſperaſtis vos contra conſulem veritate, non oſtentatione popularem, poſſe in evertenda Repub. populares exiſtimari. Laceſſo vos, in concionem voco, populo Rom. diſceptatore uti volo.

IV. Valet ad inſultandum adverſario. Vt pro domo ſua *num.* 99. Quare (diſrumpatur licet iſta furia, atque audiat hæc ex me quoniam laceſſivit) bis ſervavi, ut conſul, togatus armatos vicerim: privatus, conſulibus armatis ceſſerim.

V. Valet ad commovendum. Vt Philippica X. *num.* 19. Poſtremò (erumpat enim aliquando vera & me digna vox) ſi veteranorum nutu mentes hujus ordinis gubernantur, omniaque ad eorum voluntatem dicta factaque noſtra referuntur optanda mors eſt, quæ civibus Rom. ſemper fuit ſervitute potior.

VI. Valet ad adulandum. Vt pro Marcello *num.* 26. Itaque illam tuam præclariſſimam & ſapientiſſimam vocem invitus audivi: ſatis te diu vel naturæ vixiſſe, vel gloriæ. Satis, ſi ita vis, naturæ fortaſſe: addo etiam, ſi placet, gloriæ; at, quod maximum eſt, Patriæ certò parum.

ARTICULUS XIV.

Conceſſio.

QUid eſt Conceſſio? ℞. Eſt Figura, qua, videmur etiam aliquid iniquum vel pari, vel adverſario concedere, fiduciæ cauſa. Quintil. *lib.* 9. *cap.* 2. *Vt*, Verres ſit fur, ſit adulter, ſit ſacrilegus: at bonus eſt imperator, & felix, & ad dubia reip. tempora reſervandus. Pro Roſcio Amer. *num.* 73. Eſto, parricidii cauſam

proferre non potes, tametſi ſtatim viciſſe debeo: tamen de meo jure decedam; & tibi, quod in alia cauſa non concederem, in hac concedam, fretus hujus innocentia. Non quæro abs te quare patrem Sex. Roſcius occiderit, quæro quomodo occiderit. Et pro Quinctio, *num.* 56. Non dubitavi, inquit, cùm vadimonium eſſet deſertum, bona proſcribere, improbe: verùm, quoniam tu id tibi arrogas, & concedi poſtulas, concedamus.

Hæc Figura non parum habet jucunditatis cùm ironiæ juncta eſt. Vt Verr. V. Noli iſto modo agere cum Verre, noli ejus facta ad antiquam religionis rationem exquirere: concede ut impunè emerit, modò bona ratione emerit, nihil ab invito, nihil per injuriam. Sic agam, &c. Vel cùm aliquid imminuit Orator, ut quæ dicturus eſt, graviora videantur: ut eadem Verr. Lævia ſunt in hoc reo crimina: metum virgarum, &c.

Acris eſt hæc ironica conceſſio in Anton. Sed ſit beneficium, quòd me non occideris, quando accipi majus à latrone non potuit.

Interdum conceſſio fit quaſi per diſſimulationem, & eſt artificioſa quædam probatio. *Vt*, Perfrica frontem, & dic te digniorem, qui prætor fieres, quàm Catonem. Terent. Tibi ſi iſtuc placet, profundat, perdat, pereat, nihil ad me attinet. Virg. de Didone ad Æneam. I.

Sequere Italiam ventis, pete regna per undas.

Cæterùm conceſſio frequenter exprimitur particulis, Eſto, Sit ita, fac, *&c.*

AR-

ARTICULUS XV.

Parentheſis, Ironia, Permiſſio.

QUid eſt Parentheſis, ſeu interruptio? ℞. Eſt brevis declinatio à propoſito Quintil. *lib 9. cap.* 2. nam longior illa digreſſio, de qua lib. 2. egimus, non eſt Figura. Virgilius:

Varre, tuum nomen ſuperet modò Mantua nobis
(Mantua væ miſeræ nimiùm vicina Cremonæ)
Cantantes ſublime ferent ad ſydera cycni.

Cicer. Videte, Judices, qualem (nolo enim graviore appellatione uti) accuſatorem in medium adduxerit. Adhibetur Parentheſis ad rem magis explicandam, & ad rationem breviter ſubjiciendam.

Quid eſt Ironia? ℞. eſt fictio totius voluntatis, qua ſentitur aliud & innuitur, quàm dicitur. Quintil. *lib. 9 cap.* 2. Ut, Pro Ligar. Novum crimen, C. Cæſar, & ante hunc diem inauditum! &c ſeriò loqui videtur, ubi Tuberonem deridet. Sic exordium VII Verr. ironicum eſt, præſertim, *num.* 3. Non poſſum diſſimulare, Judices, timeo ne C. Verres propter hanc virtutem eximiam in re militari, omnia, quæ fecit, impunè fecerit: venit enim mihi in mentem, &c. *num* 25. Habetis hominis conſilia, diligentiam, vigilantiam, cuſtodiam defenſionemque provinciæ. Summa illuc pertinet, ut ſciatis, quoniam plura genera ſunt imperatorum, ex quo genere iſte ſit. Ne diutiùs in tanta penuria virorum fortium talem imperatorem ignorare poſſitis: non ad Q. Maximi ſapientiam, neque ad illius ſuperioris Africani in re gerenda celeritatem, neque ad hujus, qui poſtea fuit, ſingulare conſilium, neque ad Pauli rationem ac diſciplinam, neque ad C. Marii

Digitized by Google

vim atque virtutem, ſed ad aliud genus imperatorum eſt referendum, ſanèque diligenter retinendum & conſervandum, quæſo, cognoſcite. In hac Oratione paſſim, & in toto Cicerone ſunt Ironiæ & joci; videtur enim ad hejuſmodi eſſe Cicero, ut ait, Quintilianus, affectatior.

Hæc Figura differt ab Ironia, quæ Tropus eſt, quòd Tropus brevior ſit & apertior.

Quid eſt Permiſſio? ℞. Eſt Figura Conceſſioni affinis, cùm vel nobis, vel Judicibus, vel auditoribus confidimus, nec quidquam mali vereri nos oſtendimus. Quintil *lib. 9. cap. 2. Vt*, Sed ego jam, judices, ſummum ac legitimum cauſæ meæ jus omitto, vobis quod æquiſſimum videatur, ut conſtituatis, permitto: non enim vereor, quin etiamſi novum vobis ſit inſtituendum, libenter id, quod poſtulo propter utilitatem communis conſuetudinis ſequamini.

ARTICULUS XVI.

Diſtributio.

QUid eſt Diſtributio? ℞. Eſt Figura, qua aliquid in plures partes diſtribuitur, quarum unicuique ratio deinde ſua ſubjungitur. Quintil. Auct ad Heren. *Vt*, Alexandro Macedoni neque in deliberando conſilium: neque in præliando virtus, neque in beneficio benignitas deerat: nam cùm aliqua res dubia accidiſſet, apparebat ſapientiſſimus; cùm autem confligendum eſſet cum hoſtibus, fortiſſimus; cùm vero præmium dignis tribuendum, liberaliſſimus. Cicer. in Piſon *num.* 64. Age, ſenatus odit te (quod eum tu facere jure concedis) afflictorem & proditorem non modò dignitatis & auctoritatis, ſed omninò ordinis ac nominis ſui: videre equites Rom. non poſſunt, quo ex ordine vir præſtantiſſimus Lælius eſt, te conſule,

rele-

relegatus plebs Rom. perditum cupit, in cujus tu infamiam ea, quæ per latrones & per ſervos de me egeras, contuliſti: Italia cuncta execratur, cujus idem tu ſuperbiſſimè decreta & preces repudiaſti.

Hæc Figura valet in amplificationibus: ita Cæſaris clementiam exornat Cicer. pro Marcel. *num* 7. At verò hujus gloriæ Cæſar, quam es paulò ante adeptus, ſocium habet neminem: totum hoc, quantumcumque eſt, quod certè maximum eſt, totum eſt, inquam, tuum. Nihil ſibi ex iſta laude centurio, nihil præfectus, nihil cohors, nihil turma decerpit; quin etiam illa ipſa rerum humanarum domina, Fortuna, in iſtius ſe ſocietatem gloriæ non offert: tibi cedit; tuam eſſe totam & propriam fatetur. Item quàm elegans eſt hæc ejuſdem Ciceronis: Quid tam commune, quàm ſpiritus vivis, terra mortuis, mare fluctuantibus, littus ejectis? ita vivunt, dum poſſunt, ut ducere animam de cœlo non queant; ita moriuntur, ut eorum oſſa terra non tangat; ita jactantur fluctibus, ut non abluantur; ita poſtremò ejiciuntur, ut ne ad ſaxa quidem mortui conquieſcant.

ARTICULUS XVII.

Deprecatio, Execratio, Epiphonema.

QUid eſt Deprecatio, ſeù Obſecratio, vel Obteſtatio? ℞. Eſt Figura, qua opem alicujus vehementer imploramus. Quintil. *lib.* 9 *cap.* 2. Ut pro Dejotar. *num* 8. Quam ob rem hoc nos primùm metu, C Cæſar, per fidem, & conſtantiam & clementiam libera, ne reſidere in te ullam partem iracundiæ ſuſpicemur. Per dexteram te iſtam oro, quam regi Dejotaro hoſpes hoſpiti porrexiſti: iſtam, inquam, dextram

non tam in bellis & in præliis, quàm in promiſſis & fide firmiorem. Et pro Milon. *num.* 93. Quid reſtat, niſi ut orem obteſterque vos, Judices, ut eam miſericordiam tribuatis fortiſſimo viro, quam ipſe non implorat: ego autem, repugnante hoc, & imploro, & expoſco. Nolite, *&c.*

Quid eſt Execratio? ℞. Eſt Figura, qua malum alicui imprecamur. Ut pro Dejot. Dii te perdant, fugitive, ita non modo nequam, & improbus, ſed fatuus & amens es! Et Phil VI. *num.* 12. Igitur eſt patronus Antonius? malam quidem illi peſtem, clamori enim veſtro aſſentior, non modò hic latro, quem clientem nemo habere velit. Item Philipp. XIII. *num.* 48. Quin tu abis in malam peſtem, malumque cruciatum? ad te quiſquam veniat? *&c.*

Quid eſt Epiphonema? ℞. Eſt rei narratæ, vel probatæ ſumma acclamatio: Ut Virgilius, Tantæ molis erat Romanam condere gentem. Cicero, Hoc ſentire prudentiæ eſt, facere fortitudinis, & ſentire verò, & facere, perfectæ cumulatæque virtutis.

Hæc Figura eſt veluti corollarium, ut ajunt; quod, quæ admirationem habent, complectitur. Ita Cicer. Facere enim probus adoleſcens periculosè, quàm turpiter perpeti maluit.

ARTICULUS XVIII.

Exclamatio.

QUid Eſt Exclamatio? ℞. Figura in qua ſignificamus aliquem affectum rei cujuslibet compellatione. Quintilian. *lib.* 9. *cap.* 2. ſoletque poſt rem aliquam inſignem multis amplificatam & probatam adhiberi: vel ad indignationem. Ut in Catilin. O tempora! o mores!

ſena.

Digitized by Google

ſenatus hoc intelligit, conſul videt: hic tamen vivit? Et pro Cœl. *num.* 59. Pro Dii immortales, cur interdum in hominum ſceleribus maximis connivetis, aut præſentis fraudis pœnam in diem ſervatis? vel ad miſericordiam. Vt pro Sylla, *num.* 91. O miſerum & infelicem illum diem, quo conſul omnibus centuriis P. Syllæ renunciatus eſt! ò falſam ſpem! Vel iracundiam. O peſtis! ò labes! ò tenebræ! ò lutum! ò ſordes! ò portentum in ultimas terras deportandum! Vel admirationem. Vt pro Ligar. *num.* 6. O clementiam admirabilem, atque omni laude, prædicatione, litteris, monumentis decorandam!

CAPVT V.

De ſuavitate Elocutionis.

SVavitas eſt altera virtus Elocutionis, ut jam diximus, ipſaque conſiſtit in Oratorio numero, & periodo, cujus partes ſunt inciſa & membra.

ARTICVLVS I.

Numerus Oratorius.

QVid eſt Numerus? ℞. Eſt Conveniens ſententiæ ſonus ex partium compoſitione naſcens. Vel è Cicerone: Numerus eſt modus quidam orationis, qui è permiſtis & confuſis pedibus, & temporum, quibus conſtat, apta ratione naſcitur. Nomine temporum intellige quantitatem Syllabarum.

Cur

Cur numeroſa Oratio inventa eſt? ℞. Quia aures, aut potius animus aurium Judicio naturalem quandam in ſe continet vocum omnium dimenſionem. Cicero *de Orat.* 3. Vnde longiora & breviora judicant aures, moderata expectant, mutila & quaſi decurtata ac immoderatiùs excurrentia ſentiunt, quibus offenduntur. Vt ergo in re Poetica verſus inventus eſt terminatione aurium, & obſervatione prudentium: ſic etiam in oratione notatum eſt (quæ notatio peperit artem) certos eſſe concurſus concluſioneſque verborum, quæ aptam, & concinnam & ſuavem redderent orationem.

Quid cavendum in Numero oratorio? ℞. Ne verſus efficiatur: nam quamvis oratio numerosè cadere debeat, nullus eſt tamen certus in ea numerus, ſicut in verſu, v. g. Heroico ſunt dactili & ſpondei. Vndè omnis nec claudicans, nec fluctuans, ſed æqualiter conſtanterque ingrediens, numeroſa habetur Oratio: nam numeroſum putatur, non quod totum conſtat è numeris, ſed quod ad numeros proximè accedit.

ARTICULUS II.

Pedes Oratorii Numeri.

QVid ſunt Pedes Oratorii numeri? ℞. Cicero de Orat. cenſet omnes eſſe poſſe, & in oratione permiſceri: ſed Creticum, Dochimum, Dichoræum, & Pæonas cæteris anteponit.

In qua parte Orationis debet eſſe numerus Pedum? ℞. In tota oratione, non ſolùm in fine, ut quidam putant: licèt aures finem maximè expectent.

Quinam Pedes initium Orationis decent? ℞. I. Creticus: *Vt*, Neminê veſtrum ignorare arbitror.

II.

II. Pæon prior: *Vt*, At beneficio ſum uſus tuo:
III Bacchius: *Vt*, Vehebatur in eſſedo.
IV. Dichoræus: *Vt*, Non enim poteſt natura.
V. Dactylus, & Anapæſtus.

Quinam Pedes, medium Orationis decent? ℞. Maximè Pæon primus & quartus: ut Vincat aliquando cupiditas Vel Potuit aliquando conficere.

Quinam Pedes finem Orationis decent? ℞

I. Creticus, & Dichoræus; *Vt*, Cum victoria & exercitu conferatis.

II. Creticus duplex: *Vt*, In communionem tuorum temporum tulit.

III. Creticus triplex: *Vt*, Perpeti turpiter maluit

IV. Creticus & Dactylus: *Vt*, Moribus conſonet.

V. Tribractis & Spondeus: *Vt*, Eſſe videatur. *Vel* Jucunditaſque ſapienti.

VI. Jambus & Diſpondeus: *Vt*, Ejus gloriam per tales viros infringendam.

VII. Denique Dochimus qui pes omnium præclariſſimus eſt: *Vt*, Miror te Antoni, quorum facta imiteris, eorum exitus non perhorreſcere.

Sed in his obſervationibus minuta eſt omnis diligentia.

ARTICULUS III.

Inciſum.

QVid eſt Inciſum. ſeu Comma? Eſt dictio, vel oratio minor membro, ſeu colon, habens ſenſum perfectum extra membrum aut periodum; at in periodo vel membro habens ſenſum dependentem. v. g. extra membrum: Catilina abiit, exceſſit, erupit, evaſit.

In

In membro aut periodo ſunt hæc commata: Diuturni ſilentii, P. C. quo eram his temporibus uſus, non timore aliquo, ſed partim dolore, partim verecundia, finem hodiernus dies attulit, &c.

Inciſi autem (ſic dicitur quod quaſi incidat orationem) juſta magnitudo eſt, ut non extendatur ultra octo ſyllabas.

Quid eſt inciſim dicere? ℞. Eſt cum in ſingulis inciſis inſiſtit Oratio. Vt in Catil. Tenentur litteræ, ſigna manus, denique unjuſcujuſque confeſſio. In Piſon. O ſcelus! o peſtis! o labes! Poſt redit. in Sen. Sine ſapore, elinguis, tardus, inhumanus, domi quàm libidinoſus? quàm impurus? quàm intemperatus?

Quando utimur hoc génere dicendi? ℞. Quando arguimus, rèfellimus, deridemus, contendimus.

ARTICVLVS IV.

Membrum.

QVid eſt Membrum ſeu Colon? ℞. Extra periodum eſt Oratio longior commate In periodo eſt ſenſus quidem utcumque perfectus, ſed tamen ſuſpenſus, & ex reliquo periodi corpore dependens. *Vt*, Etſi vereor, judices, ne turpe ſit pro fortiſſimo viro dicere incipientem timere, &c Manca eſt oratio, & ſuſpenſa, dum abſolvatur periodus.

Membrum, ſive careat commate, ſive non, eſt ſæpe circiter octodecim ſyllabarum, & par vel longius carmine hexametro. Imò nonnunquam ultra triginta ſyllabas extenditur.

Quibus conſtat Membrum? ℞. Inciſis & commatibus: nam ſicut membrum eſt pars periodi, ita inciſum eſt pars Membri: id adeò

intellige

Digitized by Google

intellige cùm Membrum in periodo includitur; aut inciſum in Membro: nam aliquando divelluntur. Vt hæc ſeparata ſunt inciſa, falli, decipi, errare: veni, vidi, vici. Vti diximus.

Obſerva ſubindè miſceri membra cum inciſis; valereque membratim dicere ad narrandum, refellendum, invehendum. *Vt*, Quouſque tandem abutere, Catilina, patientia noſtra &c. Et pro Ligario: Quid enim tuus ille, Tubero, diſtrictus, in acie Pharſalica gladius agebat? cujus latus ille mucro petebat? quis ſenſus erat armorum tuorum? quæ tua mens, oculi, ardor animi? quid cupiebas, quid optabas? *&c.*

Quid eſt Membratim dicere? ℞. Eſt cùm in ſingulis Membris inſiſtit oratio, neque eſt in periodum illigata. v. g pro Milone. Itaque quando illius poſtea ſica illa, quam à Catilina acceperat, conquievit, hæc intentata vobis eſt, huic ego vos objici pro me non ſum paſſus, hæc ipſam Appiam viam monumentum ſui nominis nece Papyrii cruentavit.

ARTICULUS V.

Periodus.

QVid eſt Periodus (quæ Latinè dicitur circuitus, ambitus, circumſcriptio, continuatio, comprehenſio, converſio, concluſio) ℞. Eſt Oratio, quæ ab antecedente ad conſequens quaſi in orbem fertur, quoad tota abſolvatur ſententia. *Vt*, Quanquam mihi frequens conſpectus veſter multò jucundiſſimus, hic autem locus ad agendum ampliſſimus, ad dicendum ornatiſſimus eſt viſus, Quirites; tamen hoc aditu laudis, qui ſemper optimo cuique patuit, non mea me voluntas, ſed meæ vitæ rationes ab ineunte ætate ſuſceptæ prohibuerunt.

Obſerva

Digitized by Google

Obſerva ex Herbetio, in Periodo membrum aliud eſſe principale: aliud minus principale. Nam Periodus eſt tanquam totum integrum, quod ex partibus principalibus quantitatem habentibus, & minus principalibus, componitur, Principale eſt, ſine quo Periodus eſſe nequit: eſt duplex, antecedens & conſequens Periodi. Antecedens (quod alii principium, propoſitionem, pothesim vocant) eſt oratio, quæ in Periodo dumtaxat ſenſum inchoat & ſuſpendit: *ut*, Nam cùm antea per ætatem nondum hujus loci authoritatém contingere auderem. Conſequens, ſeu apodoſis, aut finis, eſt, quod ſenſum inchoatum & dependentem abſolvit, *ut*, Omne meum tempus amicorum temporibus tranſmittendum putavi. Membrum minus principale (quod intermedium dicitur) eſt quo ſublato Periodus ipſa manet, eſtque pars membri præcipui antecedentis aut conſequentis: *ut*, Statueremque nihil huc niſi perfectum ingenio, elaboratum induſtria afferri oportere.

Quot ſunt Periodorum ſpecies? ℞. Variæ pro multitudine partium, quibus conſtant. Etenim quæ duo membra continent, bimembres dicuntur, ſuntque breviſſimæ; ut I. De Orat. Quid tam eſt admirabile, quàm ex infinita multitudine hominum exiſtere unum qui id, quod omnibus natura ſit datum, aut ſolus, aut cum paucis poſſit facere? *Item*, Tibi verò frater, neque hortanti deero, neque roganti: nam neque auctoritate quiſquam apud me plus valere te poteſt, neque voluntate.

Periodus alia trimembris, quæ tria membra habet: ut pro Quinctio. Etenim ſi veritate amicitia, ſi fide ſocietas: pietate propinquitas colitur: neceſſe eſt iſte, qui amicum, ſocium, affinem fama & fortunis ſpoliare conatus eſt, vanum ſe; & perfidioſum, & impium eſſe fateatur.

Quadri-

Quadrimembris in Periodus eſt omnium præſtantiſſima, quia aures implet, neque brevior eſt, aut longior: & ad inſtar quatuor verſuum Hexametrorum v. g. Si quantum in agro locíſque deſertis latronum inſania valet, tantùm in foro improbiſſimorum hominum poſſet audacia: careret ille propemodum excuſatione temeritatis; qui bona & fortunas innocentium hìc tueri aggrederetur.

Quando utimur periodis? ℞. Quando res copioſa eſt, & amplificanda, vel quando genus dicendi ſuave ac temperatum tractamus, uti in genere demonſtrativo. Maximè in exordiis.

Quid cavendum in periodis? ℞. Ne puerili verborum & inani numerorum ſono periodi complectantur: vel ne ſæpè in eadem oratione ſimili modo deſinant ad nauſeam: Variare enim oportet periodos.

Poſtremò licet optima periodus ſit quatuor membrorum, poteſt tamen ille numerus augeri & excreſcere ad ſex, ſeptemve, aut nonnunquam (raró licet) ad plures.

Pro Archia Poet. periodus ſeptem conſtat membris: quorum ſex ponuntur in antecedente, unum redditur in conſequente. In prima periodo pro Milone ſex membra reperies. In principio orationis poſt reditum ad Quir. ponitur circumſcriptio periodica: quæ plurima habet membra. In fine ſeptimæ Verrinæ perlonga eſt apoſtrophe, quæ pluribus, quàm quinquaginta conſtat membris: Nunc ego te Jupiter, *&c.*

Denique his omnibus ſubjungo Pneuma, quod definitur oratio membris & inciſis diſtincta, ſine verborum ambitu ſententiam protrahens, quouſque patitur ſpiritus dicentis. Exemplum eſt pro Roſcio Amerino. Rogat, oratque te Chryſogone, ſi nihil, *&c.*

ARTI-

ARTICULUS VI.

Varium dicendi genus.

QVot ſunt Dicendi genera, in quibus Orator debet excellere? ℞. Tria: Vnum ſubtile, acutum, & tenue: Alterum vehemens, copioſum, & grave: Tertium mediocre, & quaſi ex utroque temperatum. Cicer. de Orat. Quintilian. *lib. 9. cap.* 1.

Cùm enim tria ſunt Oratoris officia: docere, movere, & delectare; primum dicendi genus in docendo; ſecundum in movendo; tertium in delectando verſatur.

In primò autem poni debent acutæ crebræque ſententiæ, ornamenta etiam verborum, cum tropis, verecundè tamen parceque adhibitis. Tertium aliquanto uberius eſt, quàm primum; ſed non tam amplum, quàm ſecundum: nam in hoc genere, licet verborum ac ſententiarum ornamenta liberiora ſunt, tamen nervorum vel minimum eſt, ſuavitatis autem plurimum. De hoc dicendi genere ita loquitur Quintilianus: medius hic modus, & tranſitionibus crebrior, & Figuris erit jucundior, egreſſionibus amœnus compoſitione aptus, ſententiis dulcis, lenior tamen, ut amnis lucidus quidam, & virentibus utrimque ſylvis inumbratus. In ſecundo vis eſt maxima, amplificationes ſummæ, & Figuræ, & affectus.

His tribus generibus utetur Orator, ut res exiget, vel parva, vel mediocris, vel magna: nam parva ſubmiſsè, mediocria temperatè, magna graviter dicenda ſunt. Charactèrem tenuem & ſubtilem vide in orationibus pro Quinctio, pro Flacco, & pro Plancio. Vehementem ſtylum Verrina VII. In Catilin. In Antonium.

In

In Piſonem, &c. Temperatum ac mediocrem pro lege Manilia, pro Marcello, pro Archia, &c.

CAPUT VI.

De quarta parte Rhetoricæ, ſeu de Memoria.

MEmoria (Eloquentiæ theſaurus) eſt firma orationis perceptio, eſtque duplex: altera naturalis, quæ natura; altera artificialis, quæ artificio comparatur. Cicero *de Orat* 3.

ARTICULVS VNICVS.

De Uſu Memoriæ.

QVænam tradi poſſunt de Memoriæ artificio præcepta? ℞. Quidam ea, quæ animo perceperunt, affigunt locis & imaginibus, ordineque ac intervallis diſtinguunt.

Quomodo Memoria utendum, quàm à natura hauſimus? ℞. Oportet.

I. Illam ſtudiosè exercere ab ineunte ætate.

II. Nunquam nimia rerum multitudine obruere.

III In iis, quæ memoriæ mandamus, judicio uti potiſſimum ad ſeriem eorum atque junctionem advertendam, ut animo citiùs & tenaciùs hæreant

IV. Cùm aliquid longius eſt, illud per partes, & quidem ſcripto diſtinctas, ediſcere.

V. Nocturnam quietem adhibere, hoc eſt, proxime veſperi ante cubitum, tum manè corpore ad quietem compoſito memoriæ mandata repetere. Quintil. *lib.* 9. *cap.* 2.

CA-

Digitized by Google

CAPUT VII.

De quinta Parte Rhetoricæ, ſeu de Pronunciatione.

NOn parva eſt ad Eloquentiam neceſſitas Pronunciationis, quia ſine illa ſummi Oratores ſæpe in mediocribus & infimis habentur; cùm illa mediocres ſummorum ſæpè laudem & efficaciam obtinet. Eſt enim Pronunciatio, ſeu actio, quaſi corporis quædam eloquentia, quam natura præſtat, & diligentia auget, magni momenti ad perſuadendum. Quintil. *lib* 11. *cap.* 2.

Quot habet partes Pronunciatio? ℞. Duas: Vocem, quæ aures movet; & Geſtum, qui oculos: per quos duos ſenſus omnis ad animum penetrat affectus.

ARTICVLVS I.

Pars prima Pronunciationis, ſeu Vox.

QUænam in voce neceſſaria ſunt? ℞.

I. debet eſſe ſonora & nitida.

II Articulata (ne extremæ ſyllabæ abſorbeantur) legitimiſque interpunctionibus diſtincta.

III. Cavenda eſt cantilatio, & clamor ultra vires ſpiritumque.

IV. Pro varietate rerum variè inflectenda eſt, ut ad iracundiam provocandam acuta ſit & incitata, & crebrò incidens; ad miſerationem, & mœrorem flexibilis; ad metum demiſſa, hæſitans,

hæſitans, & abjecta; ad voluptatem effuſa, hilaris, & tenera; ad vim contenta, vehemens, imminens quadam concitatione gravitatis. Ad modeſtiam gravis, & preſſa, item in precibus lenis & ſubmiſſa; in ſuaſionibus, monitionibus, pollicitationibus, & conſolationibus, gravis, in honorando fortis, in exponendo recta, & æquabilis. Quintil. *lib* 11 *cap*. 3.

Denique nihil ita gratiam præbet, ac renovat attentionem, dicentem etiam allevat, movetque auditorem, crebra vocis varietas, & mutatio, non modò in diverſis rebus, ſed etiam in iiſdem partibus iiſdemque affectibus. Cæterùm in exordiis utimur ferè voce tranquilliori? in narratione, clara & aperta; in confirmatione, atroci, in Epilogo, excitata.

ARTICULUS II.

Pars ſecunda Pronunciationis, ſeu Geſtus.

QUid eſt Geſtus? ℞. Eſt oris totiuſque corporis motus & conformatio. Quintilianus, *lib.* 11 *cap* 3.

Quid in Geſtu cavendum? ℞. Ne quid in eo ſuperfluum, aut minus delicatum, aut affectatum ſit; ſed motus animi rectè exprimat: varietas item & mutatio in Geſtu, uti in voce, ſæpè adhibenda eſt.

Quid de totius corporis motu præcipiendum? ℞. Ut ipſius corporis ſtatus ſit erectus, virilis, ac gravis laterum inflexio: oculis, capite, & humeris ſenſim obſecundantibus: nam Cicero corporis & laterum motu rebus conſentiente plus agi putat, quam ipſis manibus.

Quid in oris conformatione obſervandum? ℞. In

℞. In ore maximè geſtus conſiſtit, in quo eſt dominatus oculorum (nam omnis actio eſt animi, imago autem animi eſt vultus, indices oculi) Orator oculorum remiſſione, & conjectu, & hilaritate, varios animi motus ſignificabit, efficietque.

Igitur vultus & aſpectus nunc ſeverus ſit, nunc blandus, nunc alacer, & erectus, nunc triſtis, & ſubmiſſus, pro rerum diverſitate, uti de voce diximus: maxime verò geſtum oculus ſequatur.

Quid de capitis, colli, humerorum, pedum, & brachiorum motu ſentiendum? ℞. Capitis frequens motus in vitio eſt: non tamen dedecet aliquando vel annuendo confirmare, vel renuendo negare; vel capitis in latus inclinatione languorem, & averſione indignationem, aut alio ſimili motu dubitationem, admirationem, & ejuſmodi affectus ſignificare.

Collum neque contractum eſſe debet, neque tenſum, neque rigidum. Humeros dedecet jactare, vel attollere, vel contrahere.

Pedum ſupploſio non niſi in contentionibus aut incipiendis, aut finiendis adhibenda eſt.

Brachia ne deorſum incompoſita pendeant: dexterum liberiùs proferre licet, ſed contrahimus, cùm remiſsè agimus, in contentionibus verò porrigimus.

Quid de geſtu manuum, in quibus magna eſt actio? ℞. Hæc in ſua Rhetorica Valleſius, quæ nos in Arte poetica paulò aliter deduximus: Manus: niſi in ſummis affectibus, capitis altitudinem non excedent. Numeri vel digitis, vel motu manus à leva in dexteram partem per locorum modica intervalla diſtinguentur. Supplicamus manibus elatis, & junctis, vel humiliter remiſſis. Adverſamur caput in ſiniſtram, manuſque ſublatas in dexteram partem detorquentes.

Negamus manum dexteram averſam in latus

dexterum

Digitized by Google

dexterum removentes. Interrogamus eandem converſam ſublevando.

Urgemus crebra manuum impreſſione: contraria diſtinguimus modò in dexteram, modò in ſiniſtram partem manus transferendo.

Confirmamus manibus pronis, gravi quodam ac decente motu depreſſis, vel in medio comploſis. Timemus iiſdem ſublatis, palpitantibus, ac ipſum corpus appetentibus. Iraſcimur manu in pugnum collecta, cum ſuggeſtus percuſſione. Pœnitudinem oſtendimus manibus in crucis modum ante pectus compoſitis, vultu mœſto, capite in latus vergente. Admiramur manibus elatis, utraque vola ſpectante populum, oculis in cœlum verſis. Ironiam oſtendimus indice in latus verſo, vultu averſo & ſubridente. Hortamur manu cava & aperta, identidem ſublata. Mitigamur manu aliquoties leniter elata, ac demiſſa cum quadam gravitate. Multitudo ac copia manibus valde disjunctis; Paucitas cavis iiſdem ac conjunctis oſtendetur. Minitamur erecto ac moto ſæpiùs indice. Dimittimus averſa manu celeriter motà. Prohibemus manu elata & quieſcente. Permittimus dextera converſa ac porrecta. Siniſtra manu rariùs utimur, niſi rerum vaſtitas, copia, motuſque ſummi exprimantur.

AD MAJOREM DEI GLORIAM.

Digitized by Google

INDEX

LIBRORUM, ET CAPITUM

RHETORICÆ,

CAPUT UNICUM.

DE Apparatu, ſeu de iis, quæ univerſim ad Artem Rhetoricam pertinent. pag. 5

Articulus I. *Natura & finis Rhetoricæ.* ibid.
Articulus II. *Materia Rhetoricæ.* 6
Articulus III. *Subſidia Rhetoricæ.* 8
Articulus IV. *Partes Rhetoricæ.* 10

LIBER PRIMUS.

DE prima parte Rhetoricæ, ſeu de Inventione. 12

CA-

Digitized by Google

CAPUT I.

De Argumentis. 13

Articulus I. *Definitio.* 14
Articulus II. *Notatio, Conjugata.* 16
Articulus III. *Enumeratio partium.* 17
Articulus IV. *Genus, Forma.* 18
Articulus V. *Similitudo, diſſimilitudo.* 19
Articulus VI. *Comparatio.* 20
Articulus VII. *Repugnantia.* 22
Articulus VIII. *Adjuncta.* 24
Articulus IX. *Antecedentia, Conſequentia.* 35
Articulus X. *Cauſa.* 36
Articulus XI. *Effecta.* 39
Articulus XII. *Loci Extrinſeci.* 40
Articulus XIII. *Uſus Locorum.* 45
Articulus XIV. *Modus variandi Argumenti.* 46

CAPUT II.

De Argumentatione. 49

Articulus I. *Syllogiſmus.* 50
Articulus II. *Ratiocinatio.* ibid.
Articulus III. *In Ratiocinatione cautio.* 51
Articulus IV. *Enthymema.* 53
Articulus V. *Collectio.* 54
Articulus VI. *Sorites.* 55
Articulus VII. *Dilemma.* 56
Articulus VIII. *Epicherema.* 57
Articulus IX. *Inductio.* ibid.

Articulus X. *Argumentationum uſus, ac venuſtas.* pag. 58
Articulus XI. *Tranſitio.* 59
Articulus XII. *Digreſſio.* 63
Articulus XIII. *Modus varianda Argumentationis.* 64

CAPUT III.

De Amplificatione. 66

Articulus I. *Amplificatio Verborum.* 67
Articulus II. *Amplificatio rerum per incrementum.* 68
Articulus III. *Amplificatio rerum per Comparationem.* 70
Articulus IV. *Amplificatio rerum per Ratiocinationem.* ibid.
Articulus V. *Amplificatio rerum per Congeriem.* 71
Articulus VI. *Uſus Amplificationis, & quomodo differat ab Argumentatione.* 75
Articulus VII. *Modus varianda Amplificationis.* 76

CAPUT IV.

De Affectibus. 77

Articulus I. *Amor.* 78
Articulus II. *Deſiderium.* 81
Articulus III. *Odium, Fuga.* ibid.
Articulus IV. *Ira, Manſuetudo.* 83
Articulus V. *Commiſeratio.* 85
Articulus VI. *Indignatio.* 87
Articulus VII. *Invidia.* 88
Articulus VIII. *Spes, Confidentia, Deſperatio.* 90
Articulus IX. *Timor.* 91
Articulus X. *Gaudium.* 92
Articulus XI. *Æmulatio.* 93
Articulus XII. *Pudor.* 95
Articulus XIII. *Uſus Affectuum.* 96
Articulus XIV. *Inventio Affectuum.* 98
Articulus XV. *Cauſa Affectuum.* ibid.
Articulus XVI. *Modus variandorum Affectuum.* 99

CAPUT V.

De Inventione in particulari. 104

Articulus I. *De iis quæ ſpeciatim pertinent ad Inventionem in genere Demonſtrativo.* ibid.
Articulus II. *De iis quæ ſpeciatim perti-*

nent ad Inventionem in genere Deliberativo. 106
Articulus III. *De iis quæ ſpeciatim pertinent ad Inventionem in genere Judiciali.* 109

LIBER SECUNDUS.

DE ſecunda parte Rhetoricæ, ſeu de Diſpoſitione. 111

CAPUT I.

De Exordio. 113

Articulus I. *Exordium legitimum.* ibid.
Articulus II. *Exordium abruptum.* 114
Articulus III. *Inſinuatio.* 115
Articulus IV. *Virtutes Exordii.* 119
Articulus V. *Vitia Exordii.* 121
Articulus VI. *Artificium Exordii.* ibid.

CAPUT II.

De Narratione. 123

Articulus I. *Quid Narratio, & Quotuplex.* 124.
Articulus II. *Prima virtus Narrationis, ſeu Probabilitas.* ibid.
Articulus III. *Secunda virtus Narrationis, ſeu Brevitas.* 125
Ar-

Articulus IV. *Tertia virtus Narrationis, ſeu Perſpicuitas.* 126
Articulus V. *Quarta Virtus Narrationis, ſeu ſuavitas.* 127
Articulus VI. *Narrationis Figura.* ibid.

CAPUT III.

De Contentione. 128

Articulus I. *Propoſitio.* 129
Articulus II. *Confirmatio.* 130
Articulus III. *Confutatio.* ibid.

CAPUT IV.

De Peroratione. 135

APPENDIX.

De Artificio componendæ Orationis. 137.

LIBER TERTIUS.

DE tertia parte Rhetoricæ, ſeu de Elocutione. 139

CA-

CAPUT I.

De Tropis in uno verbo. 140

Articulus I. *Metaphora.* ibid.
Articulus II. *Synecdoche.* 142
Articulus III. *Metonymia.* 143
Articulus IV. *Antonomaſia.* 144
Articulus V. *Catachreſis.* *Metalepſis.* ibid.

CAPUT II.

De Tropis in pluribus verbis, ſeu in Orat. 145

Articulus I. *Allegoria.* ibid.
Articulus II. *Hyperbole, Ironia.* 147

CAPUT III.

De Figuris verborum. 148

Articulus I. *Figura per Adjectionem.* 149
Articulus II. *Figura per Detractionem.* 152.
Articulus III. *Figura per Similitudinem.* 154.

CA-

CAPUT IV.

De Figuris Sententiarum. 157

Articulus I. *Interrogatio Reſponſio.* ibid.
Articulus II. *Subjectio.* 159
Articulus III. *Occupatio, ſeu Prolepſis.* 161
Articulus IV. *Correctio, Dubitatio.* 162
Articulus V. *Communicatio.* 163
Articulus VI. *Proſopopœja.* 164
Articulus VII. *Apoſtrophe.* 167
Articulus VIII. *Hypotypoſis.* 169
Articulus IX. *Ethopæja.* 170
Articulus X. *Apoſiopeſis.* 171
Articulus XI. *Emphaſis, Suſtentatio.* 172
Articulus XII. *Præteritio.* 173
Articulus XIII. *Licentia.* 174
Articulus XIV. *Conceſſio.* 175
Articulus XV. *Parentheſis, Ironia, Permiſſio.* 177.
Articulus XVI. *Diſtributio.* 178
Articulus XVII. *Deprecatio, Execratio, Epiphonema.* 179
Articulus XVIII. *Exclamatio.* 180

CAPUT V.

Da ſuavitate Elocutionis. 181

Articulus I. *Numerus Oratorius.* ibi.
Articulus II. *Pedes Oratorii Numeri.* 182
Articulus III. *Inciſum.* 183

Ar-

Digitized by Google

Articulus IV. *Membrum.* 184
Articulus V. *Periodus.* 185
Articulus VI. *Varium Dicendi genus.* 188

CAPUT VI.

De quarta parte Rhet. ſeu de Memoria. 189

Articulus unicus. *De uſu Memoriæ.* ibid.

CAPUT VII.

De quinta parte Rhetoricæ, ſeu de Pronunciatione. 190

Articulus I. *Pars prima Pronunciationis, ſeu Vox.* ibid.
Articulus II. *Pars ſecunda Pronunciationis, ſeu Geſtus.* 191

FINIS.

7
3.10.64

223

5.10.61

Digitized by Google